

Stichting Bedrijfstakpensioenfondsv de Particuliere Beveiliging

Pensioenfondsv
»» Particuliere Beveiliging

Jaarverslag 2019

colofon

Dit jaarverslag is een uitgave van
Stichting Bedrijfstakpensioenfondsv
voor de Particuliere Beveiliging

Datum
17 juni 2020

Inhoudsopgave

Bestuursverslag		4
1	Woord van de voorzitter	5
2	Kerncijfers	6
	2.1 Kerncijfers	6
	2.2 Ontwikkeling kerncijfers in beeld	8
3	Besturing en naleving wetgeving	11
	3.1 Algemeen	11
	3.1.1 Missie en visie	11
	3.1.2 Het bestuur	12
	3.1.3 Organen, portefeuilles en gerelateerde partijen	13
	3.2 Bestuursaangelegenheden	15
	3.2.1 Zelfevaluatie	15
	3.2.2 Intern toezicht (verslag Niet-uitvoerend bestuur)	15
	3.2.3 Verslag auditcommissie	18
	3.2.4 Geschiktheid van het bestuur	19
	3.2.5 Beloningsbeleid	19
	3.2.6 Vergaderdata, studie/beleidsdagen en overige bijeenkomsten	19
	3.2.7 Abtn	20
	3.2.8 Wet- en regelgeving - relevante ontwikkelingen	20
	3.2.9 Vooruitblik 2020	21
	3.3 Hoofdpunten pensioenregeling	22
	3.4 Informatie over toezicht door AFM en DNB	24
	3.5 Communicatie	25
	3.6 Goed Pensioenfondsbestuur en Code Pensioenfondsen	26
	3.7 Gedragscode en nevenfuncties	28
	3.7.1 Compliance officer	28
	3.7.2 Naleving gedragscode	28
	3.7.3 Nevenfuncties	28
	3.8 Geschillencommissie	28
	3.9 Statuten	28
4	Financiële positie en beleid in 2019	29
	4.1 Financiële opzet en positie	29
	4.2 Beleid en beleidskeuzes	32
	4.2.1 Premiebeleid	32
	4.2.2 Toeslagbeleid	33
	4.3 Uitvoering pensioenregeling	35
	4.3.1 Uitbestedingsbeleid	35
	4.3.2 Beleggingsbeleid	36
	4.3.3 Kosten uitvoering pensioenbeheer	39
	4.3.4 Kosten uitvoering vermogensbeheer	41
	4.3.5 Incidentenregeling	43
	4.4 Actuariële analyse	44
5	Risicoverslaglegging	47
	5.1 Governance	47
	5.2 Risicomanagementraamwerk	48
	5.3 Risicobeoordeling	50
6	Beleggingen	57
	6.1 Marktontwikkelingen	57
	6.2 De beleggingsportefeuille	60
	6.3 Vooruitzicht 2020	68

7	Verslag verantwoordingsorgaan	69
	7.1 Verslag verantwoordingsorgaan	69
	7.2 Reactie bestuur op Verslag verantwoordingsorgaan	71
8	Rapport compliance officer	72
	8.1 Samenvatting Rapport compliance officer	72
	8.2 Reactie bestuur op Rapport compliance officer	74
	Jaarrekening	76
9	Jaarrekening	77
	9.1 Balans per 31 december 2019	77
	9.2 Staat van baten en lasten	78
	9.3 Kasstroomoverzicht	79
	9.4 Toelichting op de jaarrekening	80
	9.4.1 Algemeen	80
	9.4.2 Grondslagen	80
	9.4.3 Toelichting op de balans per 31 december 2019	88
	9.4.4 Risicobeheer	97
	9.4.5 Niet in de balans opgenomen verplichtingen	107
	9.4.6 Verbonden partijen	108
	9.4.7 Gebeurtenissen na balansdatum	108
	9.4.8 Toelichting op de staat van baten en lasten over 2019	108
	Overige gegevens	113
10	Overige gegevens	114
	10.1 Actuariële verklaring	114
	10.2 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	116
11	Bijlagen	122
	11.1 Deelnemersbestand	122
	11.2 Begrippenlijst	123

Bestuursverslag

1 Woord van de voorzitter

Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Particuliere Beveiliging (hierna "het pensioenfonds") is in 1990 door cao-partijen in de bedrijfstak particuliere beveiliging in het leven geroepen om werknemers, oud-werknemers en hun eventuele nabestaanden te beschermen tegen de financiële gevolgen van ouderdom en overlijden. De bedrijfstak bestaat uit wettelijk erkende particuliere beveiligingsbedrijven, particuliere alarmcentrales en particuliere geld- en waardetransportbedrijven. Het pensioenfonds is een verplichtgesteld bedrijfstakpensioenfonds.

Het pensioenfonds wil zich voortdurend verbeteren. Daartoe is in 2019 weer een aantal stappen gezet. Het bestuur van het pensioenfonds is een deskundig en competent bestuur, en heeft de werking van het Omgekeerd Gemengd Bestuursmodel, dat in 2014 werd gekozen, verder aangescherpt. 2019 heeft dan ook, voor wat betreft het onderwerp governance, in het teken gestaan van een scherpere scheiding tussen de operationele bedrijfsvoering, het toezicht daarop en strategische besluitvorming en acties. Door voortdurende evaluatie wordt het goed functioneren van het bestuur geborgd.

In 2018 heeft de bedrijfstak Particuliere beveiliging een nieuwe CAO afgesloten, waarin tot een wijziging van de pensioenregeling werd besloten. Gedurende 2019 heeft intensief overleg met sociale partners en verantwoordingsorgaan geleid tot een pensioenregeling waarin het beschikbare premiebudget leidend is. Het door werkgevers en werknemers afgesproken premievolume leidt ertoe, dat het percentage waarmee pensioenen worden opgebouwd daalt van 1,875% in 2019 naar 1,49% van de pensioengrondslag in 2020. De communicatieboodschap over de fundamenteel gewijzigde regeling is goed afgestemd tussen het pensioenfonds en sociale partners.

Hoewel aanzienlijk verbeterd, voldoet de financiële positie van het pensioenfonds nog steeds niet aan onze wensen. De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds was per 1 januari 2019 107,7% en was daarmee lager dan de vereiste dekkingsgraad. In verband hiermee heeft het pensioenfonds (conform de wettelijke termijn) een nieuw herstelplan ingediend.

Aan het eind van 2019 was de beleidsdekkingsgraad gedaald naar 106,3%. Het pensioenfonds heeft in de tweede helft van 2019 een haalbaarheidstoets uitgevoerd en de resultaten hiervan gerapporteerd aan DNB. In het hoofdstuk "Beleid en beleidskeuzes" vindt u nadere informatie over de uitkomsten van deze haalbaarheidstoets. De sociale partners hebben ook in de nieuwe pensioenregeling besloten de pensioenleeftijd te handhaven op 67 jaar.

Het pensioenfonds voert een stringent beleid om haar eigen kosten, zowel die van het beheer van de pensioenen als de daaraan gekoppelde beleggingen, te beheersen. Toch zijn in het verslagjaar de kosten gestegen. De toename van wettelijke eisen en het tevens toenemen van de eisen van toezichthouders zijn daarvan een belangrijke reden. Schaalvergroting is een van de manieren waarop wij de relatieve kosten willen beheersen. Ook operationele samenwerking met andere organisaties zien wij als een middel om de kosten voor onze deelnemers laag te houden.

Velen hebben bijgedragen aan het goed functioneren van het pensioenfonds. Daarvoor willen wij ieder, stakeholders en dienstverleners danken.

Met vriendelijke groet,
namens het bestuur,

J.C.A. Kestens
Onafhankelijk voorzitter

2 Kerncijfers

2.1 Kerncijfers

Bedragen x € 1.000	2019	2018	2017	2016	2015
Vermogen en solvabiliteit					
Aanwezig pensioenvermogen	2.078.608	1.588.241	1.517.596	1.392.463	1.196.595
Resultaat in het boekjaar	150.586	-45.262	98.473	-13.299	-113.142
Eigen vermogen	201.186	50.600	95.862	-2.611	10.688
Minimaal vereist eigen vermogen	78.715	64.872	60.379	59.988	50.994
Vereist eigen vermogen	410.028	339.606	330.677	307.174	288.464
Technische voorzieningen	1.877.422	1.537.641	1.421.734	1.395.074	1.185.907
Actuele dekkingsgraad	110,7%	103,3%	106,7%	99,8%	100,9%
Beleidsdekkingsgraad	106,3%	107,7%	104,4%	95,0%	103,5%
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,2%	104,2%	104,2%	104,3%	104,3%
Dekkingspositie	2,1%	3,5%	0,2%	-9,3%	-0,8%
Vereiste dekkingsgraad	121,8%	122,1%	123,3%	122,0%	124,3%
Reservepositie	-15,5%	-14,4%	-18,9%	-27,0%	-20,8%
Beleggingen					
Belegd vermogen	2.055.170	1.568.302	1.500.905	1.387.179	1.249.855
Rendementspercentage	24,9%	0,93%	5,10%	14,79%	-1,21%
Premies					
Feitelijke premie	78.206	73.409	68.074	64.188	59.474
Zuivere kostendekkende premie	88.322	83.431	84.412	78.600	65.887
Gedempte kostendekkende premie ¹	76.308	72.936	67.663	62.331	45.362
Premiedekkingsgraad	107,4%	107,8% ²	97,3%	99,7%	106,7%
Toeslagverlening					
Verleende toeslagen actieven	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Verleende toeslagen niet-actieven	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Z-score	0,51	0,51	0,44	0,13	0,58
Aangesloten werkgevers	403	400	385	357	310
Beheerskosten					
Directe uitvoeringskosten vermogensbeheer	3.135	2.666	2.742	2.236	1.346
Vermogensbeheerskosten (% gem. belegd verm.)	0,49	0,46	0,52		
Pensioenuitvoeringskosten (incl. projecten)	4.190	3.741	3.791	4.529	3.355
Pensioenbeheerkosten (in € per deelnemer)	155,82	145,72	152,39	178,56	139,25

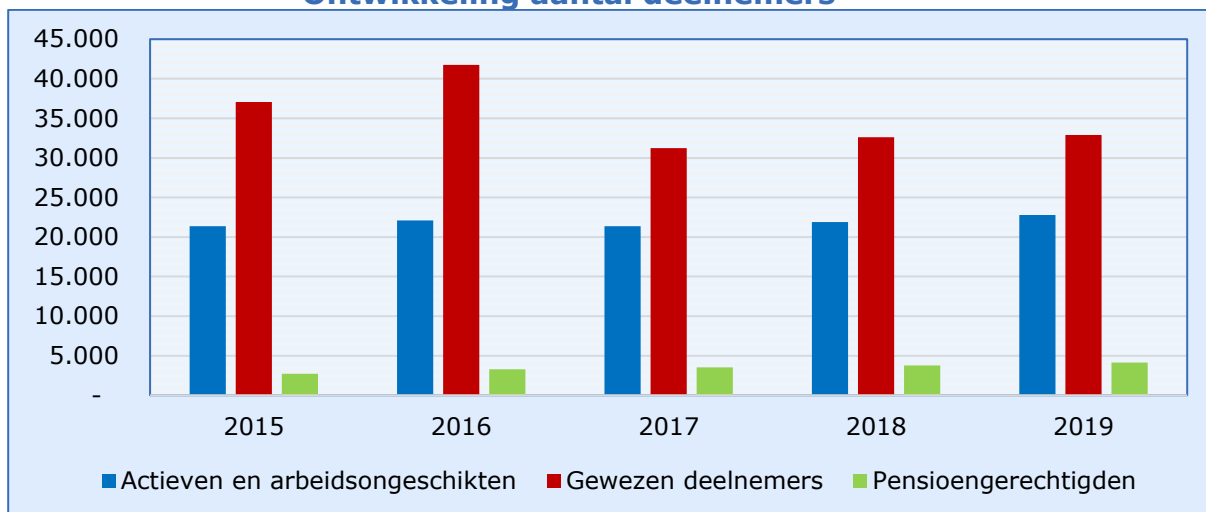
¹ Voor 2019 betreft dit de ex ante (vooraf bepaalde) gedempte kostendekkende premie.

² In het jaarverslag 2018 was niet de juiste premiedekkingsgraad opgenomen, dit is gecorrigeerd.

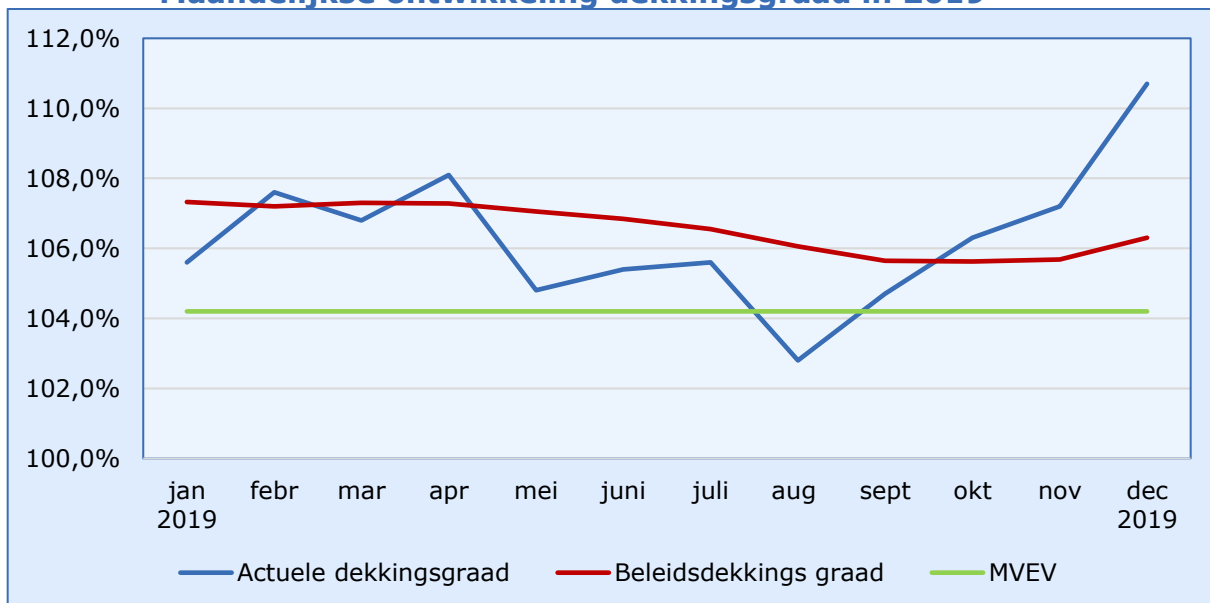
	2019	2018	2017	2016	2015
Aantallen deelnemers					
Actieven en arbeidsongeschikten	22.766	21.907	21.366	22.075	21.384
Gewezen deelnemers	32.876	32.628	31.233	41.733	37.074
<i>Pensioengerechtigden</i>					
– ouderdompensioen	2.933	2.674	2.470	2.285	1.807
– nabestaandenpensioen	1.073	963	892	846	755
– wezenpensioen	122	126	147	156	144
Totaal	59.770	58.298	56.108	67.095	61.164

2.2 Ontwikkeling kerncijfers in beeld

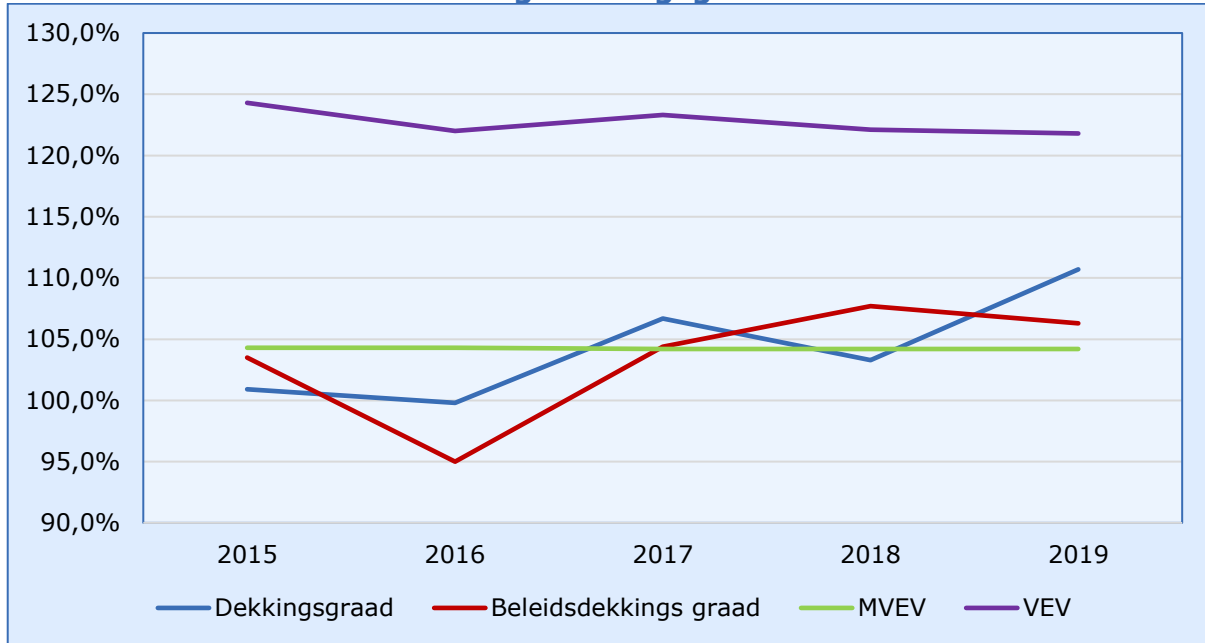
Ontwikkeling aantal deelnemers

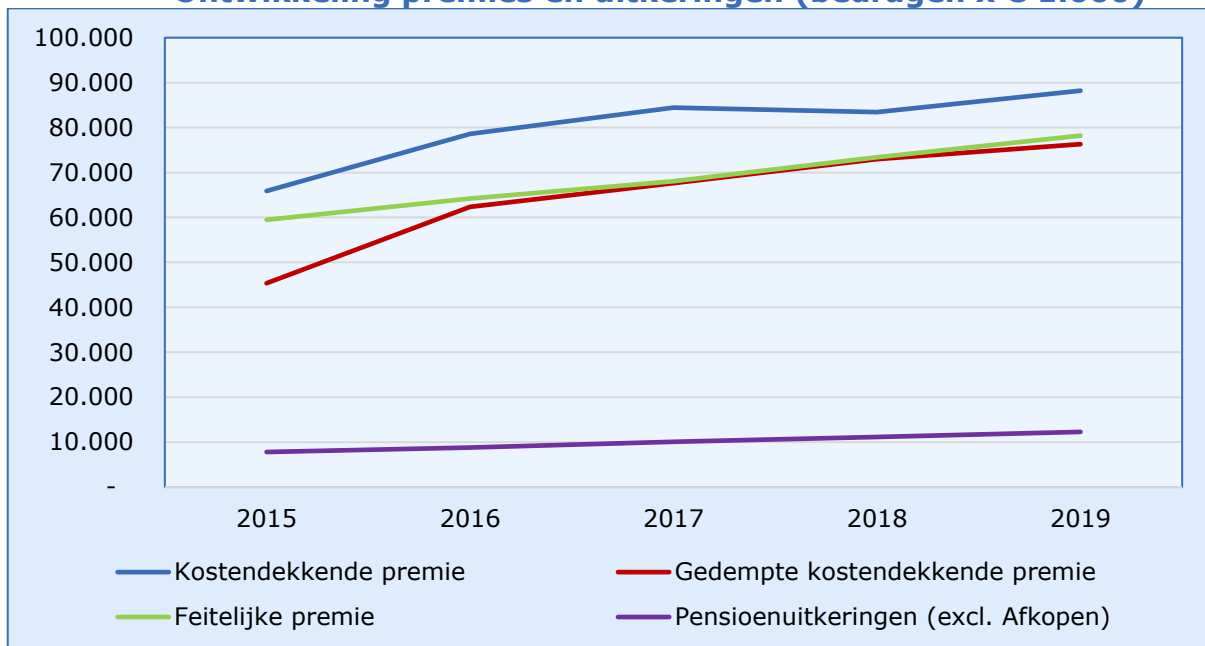
Maandelijkse ontwikkeling dekingsgraad in 2019

Ontwikkeling dekkingsgraad 2015 – 2019

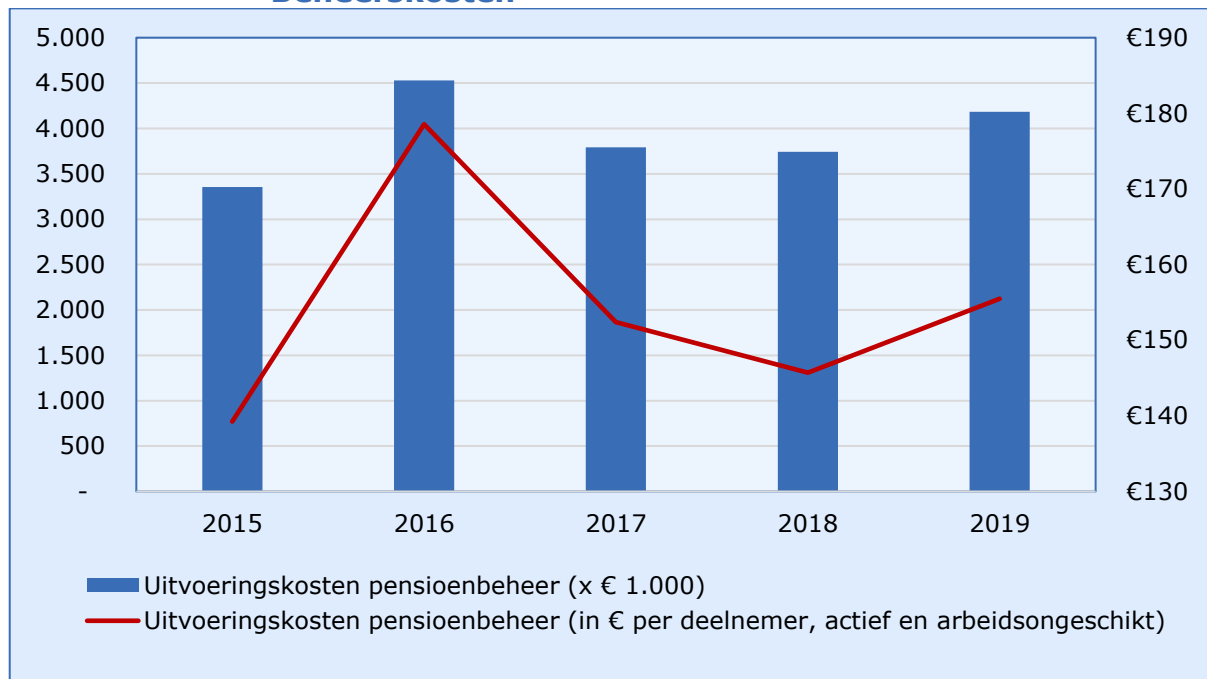
Ontwikkeling premies en uitkeringen (bedragen x € 1.000)

De feitelijke premie betreft de premie die achteraf (ex post) is vastgesteld.

De gedempte kostendeekkende premie betreft de vooraf (ex ante) berekende premie. Deze ex ante gedempte kostendeekkende premie wordt gebruikt bij de toets op kostendeekkendheid van de premie.

Beheerskosten

3 Besturing en naleving wetgeving

3.1 Algemeen

Stichting Bedrijfstakpensioenfondsen voor de Particuliere Beveiliging is opgericht op 1 juli 1990 en statutair gevestigd in Amsterdam. Het pensioenfonds is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel in Amsterdam onder nummer 41209638. De laatste statutenwijziging vond plaats op 4 juli 2019. Het pensioenfonds is aangesloten bij de Pensioenfederatie.

3.1.1 Missie en visie

Periodiek wordt op basis van een interne en externe analyse gekeken of de Missie, Visie, Strategie van het pensioenfonds nog up-to-date is en wordt deze, waar nodig, bijgesteld. In het voorjaar van 2017 is een aantal strategische sessies gehouden waarna de Missie, Visie, Strategie is geactualiseerd.

Missie; met de missie geeft het (bestuur van het) pensioenfonds aan waarom het bestaat:

Het pensioenfonds handelt in het belang van deelnemers op zo'n wijze dat het inkomen na pensionering voorspelbaar is en communiceert daarover dienovereenkomstig. Het pensioenfonds Particuliere Beveiliging voert de gemaakte afspraken met en tussen sociale partners uit. Zij houdt daarbij rekening met de gewenste en met sociale partners afgestemde risicobereidheid en met de verschillende belangen zodanig dat die evenwichtig worden behartigd.

Visie; in haar visie uit 2017 geeft het bestuur aan waar ze over vijf jaar wil staan en wat haar kernwaarden zijn:

In 2022 is Stichting Bedrijfstakpensioenfondsen voor de Particuliere Beveiliging een pensioenfonds dat haar zelfstandigheid heeft geborgd door voldoende efficiëntie, een stabiele organisatie en een voor deelnemers goede performance op dienstverlening, beleggingsrendement en communicatie. Om het risico van onvoldoende schaalgrootte in de komende jaren te mitigeren, scant het bestuur voortdurend samenwerkingsmogelijkheden die het belang van deelnemers kunnen dienen.

Strategie; het bestuur heeft laatstelijk op 16 mei 2019 haar plan geactualiseerd.

Samengevat komt dat neer op de volgende speerpunten:

- ***In kaart brengen van mogelijk onderscheid in serviceniveaus naar verschillende typen werkgevers.***
- ***Benaderen gedispenseerde werkgevers om kansen voor aansluiting te vergroten.***
- ***Nader in kaart brengen Stakeholder netwerk.***
- ***Kernachtiger formuleren van de propositie die het pensioenfonds biedt.***

Het bestuur heeft deze activiteiten opgepakt in 2019 en monitort deze aspecten gedurende 2020.

3.1.2 Het bestuur

Het bestuur is verantwoordelijk voor de realisatie van de doelstelling van het pensioenfonds, de strategie en (de uitvoering van) het beleid.

De samenstelling van het uitvoerend bestuur in 2019 is als volgt:

Naam	Rol	Zittingstermijn
De heer mr. P. Priester (geboortejaar 1964)	Bestuurslid	Van 01-07-2018 tot 01-07-2022
Mevrouw ir. E.M.C. Eelens FRM CAIA (geboortejaar 1981)	Bestuurslid	Van 01-08-2018 tot 01-08-2022

De samenstelling van het niet-uitvoerend bestuur in 2019 is als volgt:

Naam	Rol	Zittingstermijn
De heer drs. J.C.A. Kestens (geboortejaar 1950)	Voorzitter	Van 01-07-2018 tot 01-07-2022

Benoemd namens de werkgevers

Naam	Rol	Zittingstermijn
De heer T. Uittenbogaard (geboortejaar 1955)	Bestuurslid	Van 01-07-2017 tot 01-07-2021
De heer drs. R.J. de Vries (geboortejaar 1968)	Bestuurslid	Van 25-08-2016 tot 25-08-2024
De heer ir. M. Verbrugge (geboortejaar 1968)	Bestuurslid	Van 15-07-2017 tot 15-07-2021

Benoemd namens de deelnemers

Naam	Rol	Zittingstermijn
De heer C.A. van Loon (geboortejaar 1953)	Bestuurslid	van 21-11-2017 tot 01-07-2024
De heer ir. W.J. Boot (geboortejaar 1957)	Bestuurslid	van 28-12-2017 tot 28-12-2021

Benoemd namens de pensioengerechtigden

Naam	Rol	Zittingstermijn
De heer C. Lonsain (geboortejaar 1957)	Bestuurslid	Van 01-07-2018 tot 01-07-2022

De zittingstermijnen van de heer C.A. van Loon en de heer drs. R.J. de Vries lopen af in 2020. Inmiddels heeft het bestuur deze bestuursleden herbenoemd voor een periode van vier jaar.

De norm uit de Code Pensioenfondsen inzake diversiteit van het bestuur is dat in het bestuur en het verantwoordingsorgaan ten minste één lid onder de 40 jaar zitting neemt. In het verantwoordingsorgaan wordt niet aan deze norm voldaan. Het bestuur streeft naar diversificatie van leeftijd en geslacht. Bij de voordracht en/of de benoeming zijn diversiteit in de samenstelling naar leeftijd en geslacht en complementariteit in geschiktheid belangrijke uitgangspunten. Geschiktheid gaat daarbij voor diversiteit.

3.1.3 Organen, portefeuilles en gerelateerde partijen

Verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan bestaat uit vijf leden: drie namens de deelnemers, één namens de gepensioneerden, één namens de werkgevers. Het verantwoordingsorgaan is op 31 december 2019 als volgt samengesteld:

Naam	Benoemd namens
De heer H.A. Dijksterhuis (geboortejaar 1975)	Werkgevers (voorzitter)
De heer M. Dost (geboortejaar 1964)	Deelnemers
De heer P.J.P.M. van de Meulenhof (geboortejaar 1961)	Deelnemers
De heer R.J.H.M. Schaars (geboortejaar 1965)	Deelnemers
De heer M. de Groot (geboortejaar 1976)	Pensioengerechtigden

Portefeuilles binnen het bestuursmodel

Het pensioenfonds stelt zich ten doel conform pensioenreglement en statuten de pensioenregeling uit te voeren die geldt voor werkgevers, werknemers, gewezen werknemers en hun nabestaanden in de bedrijfstak. Het bestuur heeft op basis van de opdrachtaanvaarding doelstellingen, risicohouding en beleidsuitgangspunten geformuleerd. Voor het zo optimaal mogelijk nastreven van de doelstellingen hanteert het pensioenfonds met ingang van 1 juli 2014 het Omgekeerd Gemengd Bestuursmodel. In 2018 is dit model geëvalueerd en met ingang van 1 januari 2019 concreter ingevuld door de Portefeuillestructuur toe passen, waarmee de tot dan toe opererende commissies kwamen te vervallen.

Binnen het governance model worden vier specifieke portefeuilles gehanteerd. Dit zijn de Portefeuilles:

1. Balansmanagement (vermogensbeheer & actuarieel/verslaglegging).
2. Risk & Compliance.
3. Pensioenzaken & Communicatie.
4. Governance.

De portefeuilles overleggen minimaal viermaal jaarlijks. In ieder portefeuille-overleg participeert steeds 1 uitvoerend bestuurder en participeren 2 niet uitvoerende bestuurders. Waar wenselijk participeren externe onafhankelijke adviseurs in de portefeuille-overleggen.

De portefeuilles hebben een duidelijk afgebakend mandaat, beleidsbepalende beslissingen worden door het algemeen bestuur genomen (in de bestuursvergaderingen). Dit houdt in dat alle informatie en voorstellen vanuit een bepaalde portefeuille uiteindelijk op het hoogste aggregatieniveau worden besproken en dat beleid wordt vastgesteld tijdens een bestuursvergadering. Hierin vindt consultatie plaats tussen de niet uitvoerende en de uitvoerende bestuurders.

De voorbereiding van de bespreking binnen het bestuur vindt plaats via de portefeuilles, via het overleg tussen de uitvoerend bestuurders onderling of het overleg tussen de uitvoerend bestuurders en de voorzitter of via het niet uitvoerend bestuur.

Gerelateerde partijen

Pensioenbeheer

TKP Pensioen B.V.
Postbus 501
9700 AM Groningen

Custodian en beleggingsadministrateur

Caceis Investor Services
Postbus 24001
1000 DB Amsterdam

Beleggingsadviseur

Drs. H.A. Kempen
Kempen Management & Consultancy B.V.
Jacob van Lenneplaan 53
3743 AP Baarn

Adviserend actuaris

B. Weijers, AAG
Willis Towers Watson Netherlands B.V.
Prof. E.M. Meijerslaan 5
1183 AV Amstelveen

Certificerend actuaris

Drs. K. Kusters-van Meurs, AAG
Mercer (Nederland) B.V.
Startbaan 6
1185 XR Amstelveen

Bestuursondersteuning

Montae & Partners B.V.
Verrijn Stuartlaan 1F
2288 EK Rijswijk

Fiduciair Manager

BMO Global Asset Management
Postbus 75471
1070 AL Amsterdam

Compliance officer

Mr. B. van Tilburg
HVG Law
Postbus 7925
1008 AC Amsterdam

Accountant

C.A. Hartevelt, RA
Mazars Accountants N.V.
Eurogate II - Watermanweg 80
3067 GG Rotterdam

3.2 Bestuursaangelegenheden

3.2.1 Zelfevaluatie

Het bestuur heeft in 2019 intensief stilgestaan bij het bestuurlijk functioneren binnen het Omgekeerd Gemengd Bestuursmodel. Potentiële voordelen van dit bestuursmodel zijn een besluitvaardig bestuur waarbij intern toezicht (via de niet-uitvoerende bestuurders) korte lijnen hebben met voorzitter en uitvoerende bestuursleden.

Het bestuur heeft in 2019 de voordelen van het Omgekeerd Gemengd Bestuursmodel concreter en effectiever benut. Per 1 januari 2019 hield dit onder meer de afschaffing van de bestuurlijke commissies en inrichting van portefeuilles in. In de portefeuilles focussen de uitvoerende en niet-uitvoerende bestuursleden zich concreet – vanuit hun eigen rol – op delen van het beleid, waarbij in de portefeuilles de splitsing tussen beleid en operatie nadrukkelijker is aangebracht. Hieraan is uitvoering gegeven en de werkwijze is in september 2019 geëvalueerd tijdens een bestuurlijke zelfevaluatiesessie onder begeleiding van een externe governance deskundige. Naar aanleiding van deze zelfevaluatie zijn direct verbeterpunten in de vorm van werkafspraken geformuleerd. Deze werkafspraken zijn doorgevoerd, het bestuur toetst in begin 2020 wederom of deze nog naar behoren functioneren. Het bestuur heeft continu aandacht voor haar bestuurlijke effectiviteit en kijkt steeds kritisch of het daarbij ook optimaal gebruik maakt van de werkwijze die voortvloeit uit het gekozen bestuursmodel.

Hiernaast zijn zowel op individueel als collectief niveau opleidingswensen bepaald uit deze gesprekken. Deze educatie zal in 2020 plaatsvinden.

3.2.2 Intern toezicht (verslag Niet-uitvoerend bestuur)

Samenvatting intern toezicht 2019

Het Niet uitvoerend bestuur heeft tot doel om verantwoording af te leggen over het intern toezicht zoals vastgelegd in de artikelen 103 lid 4, 101a lid 4 en 104 lid 2 van de Pensioenwet. Daartoe heeft het Niet uitvoerend bestuur het Toezichtsverslag over 2019 opgesteld. Dit verslag is voor eenieder ter inzage beschikbaar bij het pensioenfonds. U leest onderstaand een samenvatting van het verslag.

Werkwijze en thema's

Gedurende het verslagjaar is gewerkt met portefeuillehouders binnen het Niet uitvoerend bestuur:

- Governance.
- Risk & Compliance
- Balansmanagement.
- Pensioenzaken & Communicatie.

Het Niet uitvoerend bestuur rapporteert langs de toezichtgebieden die door de Vereniging Intern Toezichthouders Pensioensector (VITP) zijn gedefinieerd.

Het functioneren van de governance

Het bestuursmodel voldoet. Het bestuur streeft nog steeds naar verbetering. In iedere zelfevaluatie wordt de rol van eenieder binnen het gekozen bestuursmodel besproken. De governance is er voldoende op gericht om de werking van het bestuursmodel te verfijnen. De taakverdeling tussen Uitvoerend bestuur en Niet uitvoerend bestuur binnen de portefeuille krijgt steeds meer vorm en is helder vastgelegd. Het bestuur blijft volgen of het bestuur als geheel voldoende countervailing power heeft op het gebied van balansmanagement. De verschillende portefeuilles zijn binnen het Niet uitvoerend bestuur zodanig verdeeld dat zij, mede op basis van voldoende deskundigheid adequaat worden beheerd en beheerst. De verbetering in het functioneren heeft geleid tot een evenwichtige verdeling van aandacht tussen strategische onderwerpen en operationele beheersing. Facilitering door bestuursondersteuning helpt om effectief te vergaderen.

In september 2019 stond de bestuurlijke zelfevaluatie geheel in het teken van optimalisering van de werking van het omgekeerd gemengd bestuursmodel. Dit heeft onder andere geleid tot een meer evenwichtige verdeling van aandacht tussen strategische onderwerpen en operationele beheersing.

Het functioneren van het bestuur

Het bestuur, zowel het Niet uitvoerend bestuur als het UB, functioneert goed. Bestuursleden zijn open en transparant naar elkaar en gaan respectvol met elkaar om. Het bestuur probeert zoals vermeld aan de voordelen van het gekozen bestuursmodel verder invulling te geven. Toch gaat - nog steeds - veel tijd verloren aan operationele zaken. Het bestuur blijft de optimale countervailing power binnen het bestuur over balansmanagement verder vormgeven. De voorbereiding en het verloop van de bestuursvergaderingen verloopt beter door een meer gestructureerde agenda en kwalitatief betere voorleggers. Daarnaast worden in de behandeling van agendapunten, de beeldvormings-, oordeelsvormings- en besluitvormingsfasen beter van elkaar onderscheiden.

Het beleid van het bestuur

Het bestuur werkt met een jaarkalender voor bestuursvergaderingen en vergaderingen van portefeuillehouders. Daardoor worden de talrijke onderwerpen planmatig opgepakt. Het beleid van het bestuur is goed vastgelegd en wordt nauwgezet opgevolgd. De verdeling van onderwerpen onder de portefeuilles verloopt overwogen. Binnen portefeuilles is voldoende ruimte voor discussies. De ruimte voor strategische verkenningen is soms beperkt; zo is binnen het bestuur in 2019 nog niet gesproken over de mogelijke gevolgen van het – nog nader door sociale partners uit te werken – Pensioenakkoord. Dit wordt in 2020 opgepakt.

Op initiatief van sociale partners is de pensioenregeling gewijzigd. Het bestuur heeft in de vormgeving zodanig bijgedragen dat de gewijzigde regeling binnen haar beleidsuitgangspunten en de wettelijke kaders past. Evenwichtigheid tussen belangen en een goede communicatie door het pensioenfonds en sociale partners zijn daarbij uitgangspunten geweest.

Algemene gang van zaken in het pensioenfonds

Het pensioenfonds voldoet aan de eisen ten aanzien van een beheerste en integere bedrijfsvoering. De samenwerking tussen bestuur en bestuursondersteuning verloopt goed. In 2019 zijn ingehuurd partijen geëvalueerd volgens een uitgewerkt stramien. Het kostenbewustzijn binnen het bestuur kreeg in 2019 een impuls.

Met ingang van 1 januari 2020 is de pensioenregeling omgezet in een CDC- regeling. Het intern toezicht concentreerde zich op de eigen verantwoordelijkheden en op de evenwichtige afweging van belangen voor alle deelnemers. Er is in een vroeg stadium adequaat samengewerkt aan het ontwerp voor een nieuwe regeling. Het overleg tussen Sociale Partners en haar Adviesgroep enerzijds en met het fondsbestuur anderzijds is constructief met begrip voor elkaar en in goede sfeer verlopen. De nieuwe pensioenregeling met de gevolgen voor communicatie voor 2020 en later in het verslagjaar zijn uitvoerig besproken. Het Niet uitvoerend bestuur is over alle stappen tijdig geïnformeerd.

Het reputatierisico als onderdeel van het omgevingsrisico is doorlopend gemonitord, waarbij geen veranderingen in het risico, beheersingsmaatregelen en risicohouding zijn geconstateerd. De deelnemers worden via de website en nieuwsbrieven adequaat geïnformeerd over de regeling en de financiële situatie van het pensioenfonds. Het Niet uitvoerend bestuur heeft geconstateerd dat dit over 2019 het geval is geweest.

In 2019 werd gestart met een pilot voor wat betreft de inzet van een pensioenconsulent. In 2020 wordt besloten of verdere inzet zal plaatsvinden. Het Niet uitvoerend bestuur heeft gewaakt over toepassing van taalgebruik B1 en toegankelijkheid voor de beveiligder. Dat geldt voor zowel het gesproken als het geschreven woord. Het Niet uitvoerend bestuur heeft geconstateerd dat de communicatie van het pensioenfonds op orde is. De communicatie-activiteiten zijn conform het jaarplan uitgevoerd.

Medewerkers met een arbeidscontract als 'oproepkracht' vallen in 2019 nog buiten de verplichtstelling. In de portefeuille Pensioenzaken & Communicatie is het onderwerp met UB ter besluitvorming voor sociale partners besproken. De pensioenuitvoerder heeft initiatief genomen voor enkele overige verbeterpunten. In het verslagjaar zijn de gesprekken daartoe voorbereid.

Het Niet uitvoerend bestuur beoordeelt dat het pensioenfonds het proces jaarwerk zowel procesmatig als inhoudelijk conform de verwachting is doorlopen.

Financiële bedrijfsvoering

Het jaarwerkproces verliep in 2019 duidelijk beter en meer gestructureerd, mede door de coördinatie vanuit TKP. Aandachtspunten vanuit de certificerend actuaris zijn in voldoende mate opgepakt. Het budgetteringsproces van de kosten daarentegen was nog niet geheel onder controle. Over 2019 geeft het Niet uitvoerend bestuur de volgende aanbevelingen ter verbetering van de voorspelbaarheid van budgetverloop: zorg bij partijen waaraan is uitbesteed voor tijdige informatievoorziening van deze partijen over aanzienlijke wijzigingen in aantallen deelnemers en over grote wijzigingen in de dienstverlening. Vermeld of een indexatie van toepassing is waar mogelijk, zorg voor vermelding van alle kostenposten of een indexatie van toepassing is. Kwantificeer PM posten steeds in budgetten, houdt hierbij voor de zekerheid, de bovenwaarde van de verwachte bandbreedte aan.

Het risicomanagement

Het Niet uitvoerend bestuur monitorde of het jaarplan risicomanagement conform planning is uitgevoerd en constateerde dat dit het geval is. Enkele bijzondere opmerkingen kunnen worden gemaakt over:

- a) Dat tijdig en adequaat is ingespeeld op de nieuwe CDC-regeling per 2020.
- b) Dat tijdig invulling is gegeven aan de sleutelfuncties en waarbij er ultimo 2019 alleen met de DNB nog discussie was over de door het pensioenfonds gekozen invulling van de sleutelfunctiehouder Risk, en dat in 2019 een Eigen Risico Beoordeling (ERB) heeft plaatsgevonden, in het kader van de bestuurlijke opdrachtaanvaarding van de nieuwe pensioenregeling per 2020.

De gehanteerde voortgangsrapportages die het Uitvoerend bestuur opstelt, bleken goed te werken.

Het integraal risicomanagement heeft een behoorlijke mate van ontwikkeling. De verdeling tussen 1e en 2e lijn krijgt steeds meer inhoud. Binnen portefeuille Balansmanagement is de eerstelijns risicobeheersing adequaat opgepakt. Ook de rol van de sleutelfunctiehouders begint uit de verf te komen.

Dit jaar is veel nadrukkelijker gekeken naar de totale balans in plaats van naar enkel de vermogenskant van de balans. Dit vraagt meer en andere denkracht van UB en portefeuillehouders. In 2020 zal hierop verdere verdieping plaatsvinden.

De evenwichtige belangenafweging

Binnen het bestuur heerst groot bewustzijn over de taak om tot evenwichtige belangenafweging te komen, dit is onder meer goed opgepakt bij de opdrachtaanvaarding voor de nieuwe CDC-regeling 2020. Het pensioenbudget voor 2020 is in 2019 door sociale partners begrensd en bepaald op 12,3% t.o.v. de loonsom. Met sociale partners heeft het bestuur intensief overleg gevoerd in het kader van de nieuwe pensioenregeling.

Er is een aanvangshaalbaarheidstoets opgesteld en het bestuur heeft onder meer een onder- en bovengrens in de premiedekkingsgraad vastgelegd. De vaststelling van de pensioenopbouw voor 2020 vond uiteraard in 2019 plaats. Onder andere door middel van discussie op basis van maatmensberekeningen, opgesteld door de adviserend actuaris, heeft het bestuur de belangen van alle belanghebbenden afgewogen.

Een aandachtspunt bij de voorbereiding van bestuursvergaderingen is het kwalitatief voldoende diepgaand beschrijven van de paragraaf voor de evenwichtige belangenafweging, ten behoeve van het nemen van bestuursbesluiten.

Transparante en begrijpelijke communicatie

Het Niet uitvoerend bestuur heeft beoordeeld of de communicatie van het pensioenfonds op orde is. De communicatie-activiteiten zijn conform het jaarplan uitgevoerd. Het reputatierisico als onderdeel van het omgevingsrisico is doorlopend gemonitord, waarbij geen veranderingen in het risico, beheersingsmaatregelen en risicohouding zijn geconstateerd. De deelnemers worden via de website en nieuwsbrieven adequaat geïnformeerd over de regeling en de financiële situatie van het pensioenfonds. Het is de ambitie van het pensioenfonds realistisch te communiceren. Het Niet uitvoerend bestuur heeft

geconstateerd dat over 2019 de communicatie tijdig, correct en evenwichtig heeft plaatsgevonden. Het bestuur blijft zoeken naar manieren om adequate feedback te krijgen over de communicatie van het pensioenfonds.

Naleving Code Pensioenfondsen

Krachtens de Code Pensioenfondsen rapporteert het bestuur in het jaarverslag over de naleving van de Code Pensioenfondsen. Het intern toezicht beoordeelt deze rapportage en signaleert eventuele bevindingen. Voor zover de Code Pensioenfondsen normen stelt voor het intern toezicht zelf, houdt het intern toezicht zich daaraan.

Cultuur en gedrag

Zogenaamde 'board room dynamics' (cultuur en gedrag aan de bestuurstafel) zijn een belangrijke factor in het goede functioneren van de governance binnen een pensioenfonds. Zij beïnvloeden het functioneren van het bestuur en hebben een uitstraling naar de rest van de organisatie. Het intern toezicht heeft daar doorlopend een open oog voor gehad in 2019. Het intern toezicht opereert scherp en kritisch. Bestuursleden zijn daarbij open en opereren met respect voor elkaar. Het Niet uitvoerend bestuur heeft geconstateerd dat de sfeer goed en gezond is en dat er geen drempels in gespreksonderwerpen zijn.

Opvolging eerdere aanbevelingen intern toezicht

Het bestuur heeft de aanbevelingen van het intern toezicht adequaat opgevolgd. Resterende acties zijn in het toezichtplan 2020 opgenomen. Bewaking van aanbevelingen is verbeterd.

3.2.3 Verslag auditcommissie

Het bestuur heeft ter ondersteuning van de interne toezichtfunctie een externe auditcommissie ingesteld. Deze commissie bestond in 2019 uit twee onafhankelijke leden (mevrouw H. Peters en de heer R.M. van den Berg). De niet uitvoerende bestuursleden benoemen en ontslaan de leden van de auditcommissie. De auditcommissie is belast met toezicht op de risicobeheersing, het beleggingsbeleid en de financiële informatievervalsing van het pensioenfonds. In het verslagjaar heeft de auditcommissie gezamenlijk drie maal vergaderd. Beide commissieleden hebben meerdere contacten gehad met de niet-uitvoerende bestuursleden.

In de eerste helft van het jaar lag het accent op het ondersteunen van de niet uitvoerend bestuurders bij het formuleren van de toezichtsplannen van de diverse portefeuillehouders. Deze thema's in deze plannen werden primair door de portefeuillehouders zelf aangereikt. Het doel van het SMART maken van de plannen was om de realisatie gedurende het jaar te kunnen monitoren. Tevens heeft het auditcommissie de niet uitvoerend bestuurders ondersteund bij het opstellen van het toezichtsverslag 2018 van de niet uitvoerend bestuurders. De tweede helft 2019 stond in het teken van het verder uitwerken van een aantal thema's zoals onder andere:

- Vormgeving van het integraal risicomanagement
- Beoordeling invulling functioneel gegevensbeheer
- Informatie over ICT inrichting BMO
- Pensioenregeling 2020
- Klantreizen
- Vormgeving van balansmanagement
- Jaarplan beleggingen

De overgang van een paritair model naar een omgekeerd bestuursmodel is een proces waar men in moet groeien. Sinds de invoering van het omgekeerd gemengd bestuursmodel heeft het bestuur gezocht naar de juiste rolverdeling tussen het uitvoerend bestuur, het niet uitvoerend bestuur en het algemeen bestuur. Gedurende het verslagjaar is de rol van de auditcommissie gewijzigd. Gaandeweg 2019 heeft het niet uitvoerend bestuur nadrukkelijker invulling gegeven aan de toezichthoudende rol. Hierdoor was het voor de auditcommissie beter mogelijk de niet uitvoerende bestuursleden in hun toezichthoudende rol bij te staan en zelf een meer adviserende rol te vervullen. Deze verandering is in voorjaar 2020 vastgelegd in het reglement auditcommissie.

Door de inwerkingtreding van IORP II is de functie van de heer R.M. van den Berg in mei 2019 gewijzigd in Sleutelfunctiehouder Interne Audit. Per januari 2020 is de heer Van den Berg opgevolgd door mevrouw S.G. van der Lecq.

3.2.4 Geschiktheid van het bestuur

In 2018 is geconstateerd dat verdere stappen moesten worden gezet om verbetering van de werking van het Omgekeerd Gemengd Bestuursmodel te realiseren. De grootste verandering was de in 2019 gerealiseerde overgang van een commissiestructuur naar een portefeuillestructuur. Daarbij heeft het bestuur het van belang geacht dat de functieprofielen en bijbehorende mandaten van de bestuurders goed werden vastgelegd. Het tijdsbeslag van bestuurders is nadrukkelijk besproken en aangepast voor de uitvoerende bestuurders wat als gevolg van de nadere invulling van het bestuursmodel nodig bleek te zijn. Deze transitie had ook gevolgen voor de geschiktheid van de bestuurders. Het bestuur heeft besloten om de laatstgenoemde wijziging, gelijktijdig met de aanpassing als gevolg van IORP-II, in de eerste helft van 2019 te verwerken in het geschiktheidsplan van het pensioenfonds. Op 16 september 2019 heeft het bestuur onder leiding van Ecovisie kritisch gekeken naar het functioneren van het bestuur in het omgekeerd gemengd bestuursmodel. Met name is gekeken naar de rol van de intern toezichthouders (de niet-uitvoerende bestuursleden). Eén van de conclusies was dat de toerusting van de niet-uitvoerende bestuursleden strakker vorm gegeven moet worden. Er dient een opleidingsplan opgesteld te worden voor de gebieden “toezicht houden”, “vaktechniek” en “actuele onderwerpen”. Tevens zijn nadere werkafspraken geformuleerd.

3.2.5 Beloningsbeleid

In 2018 heeft het bestuur het beloningsbeleid herijkt. De verbetering van de werking van het Omgekeerd Gemengd Bestuursmodel heeft geleid tot aanpassing van het beleid. Belangrijkste aanpassing is dat de vacatievergoeding op verrichtingenbasis voor de niet uitvoerende bestuursleden vervangen is door een vaste vergoeding op basis van een tijdsbesteding van één dag per week. Belangrijk argument hiervoor is dat de rol van de niet uitvoerende bestuurder in het Omgekeerd Gemengd Bestuursmodel zich ontwikkelt. Vanuit de toezichthouder wordt beschikbaarheid als één van de belangrijke punten van geschiktheid genoemd. Die beschikbaarheid vertaalt zich in deelname aan vergaderingen, klankbordsessies, toezichtstaken en verantwoording afleggen aan de interne organen. Bovendien zorgt een systeem waarbij vacatievergoedingen worden verstrekt per vergadering mogelijk voor een ongewenste prikkel. Door de vaste vergoeding verdwijnt deze.

Daarnaast is de tijdsbesteding van de onafhankelijk voorzitter en van de uitvoerend bestuurder balansmanagement uitgebreid van 1,5 dagen naar 2 dagen per week.

De aanpassingen in het beloningsbeleid, die leiden tot een stijging van de totale vergoeding, zijn voor advies voorgelegd aan het verantwoordingsorgaan. Het verantwoordingsorgaan heeft een positief advies afgegeven op beide wijzigingen.

Het bestuur heeft in 2019 aandacht besteed aan de transparante communicatie over het beloningsbeleid door hierover een bericht op de website van het pensioenfonds te plaatsen. Het beloningsbeleid is in 2019 niet gewijzigd.

3.2.6 Vergaderdata, studie/beleidsdagen en overige bijeenkomsten

Het bestuur heeft in 2019 tien keer vergaderd. Zeven keer kwam het bestuur bijeen voor een reguliere vergadering. Daarnaast heeft het bestuur twee bestuurlijke themasessies gehouden waarbij de thema's 'Nieuwe pensioenregeling', 'Strategie pensioenfonds' en 'Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB)' inhoudelijk zijn besproken. Het relatiegesprek met DNB vond plaats aansluitend aan de reguliere bestuursvergadering van 12 december 2019.

Op 16 september werd een bestuurlijke sessie gehouden die in het teken stond van optimalisering van de werking van het Omgekeerd Gemengd Bestuursmodel.

Een aantal bestuursleden heeft individuele opleidingen gevolgd. Het overzicht met deze opleidingen maakt onderdeel uit van het geschiktheidsplan van het pensioenfonds. Daarnaast heeft het bestuur actief deelgenomen aan verschillende seminars en andere bijeenkomsten, van onder andere de Pensioenfederatie en DNB, op het vakgebied pensioenen en vermogensbeheer.

3.2.7 Abtn

In december 2019 is de Abtn van het pensioenfonds geactualiseerd. Ook is rekening gehouden met de aanbevelingen van de certificerend actuaris die volgen uit de jaarwerkcyclus 2018. De belangrijkste aanbevelingen betroffen:

- In de Abtn per actuariële grondslag vastleggen wanneer deze voor het laatst is vastgesteld.
- Beleid formuleren inzake premies die betrekking hebben op de voorgaande boekjaren.
- Opnemen dat het pensioenfonds alle landen die lid zijn van het OESO beschouwd als “ontwikkeld”.
- In de tekst opnemen dat er bij de berekening van het Vereist Eigen Vermogen een opslag voor actief beheer wordt gehanteerd.

3.2.8 Wet- en regelgeving - relevante ontwikkelingen

Implementatie Wet waardeoverdracht klein pensioen

Per 1 januari 2019 is de Wet waardeoverdracht klein pensioen ingegaan. Deze wet maakt automatische waardeoverdracht van kleine pensioenen naar de nieuwe pensioenuitvoerder van de deelnemer mogelijk. Hele kleine pensioenen (maximaal € 2 bruto per jaar) die ontstaan vanaf 2019 vervallen automatisch. Het bestuur heeft de volgende besluiten genomen, die vanaf 2019 ingaan.

Vervallen minipensioenen

Minipensioenen (maximaal € 2 bruto per jaar) die zijn ontstaan vóór 2019 komen te vervallen en de waarde komt tegoeed aan de algemene middelen van het pensioenfonds. Het bestuur heeft bij dit besluit het belang dat de gewezen deelnemer heeft bij het behoud van het minipensioen afgewogen tegen de kosten van het administreren van en communiceren over de aanspraak. Die kosten zouden worden (direct dan wel indirect) gedragen door alle belanghebbenden.

Automatische waardeoverdracht klein pensioen

Het pensioenfonds gaat automatische uitgaande waardeoverdrachten van kleine pensioenen uitvoeren. Dit geldt zowel voor de kleine pensioenen die vanaf 2018 (zijn) ontstaan als de kleine pensioenen die vóór 2018 zijn ontstaan. Het bestuur heeft dit besluit genomen, omdat de kans op een periodieke uitkering vanaf pensioendatum, en daarmee het behoud van de pensioenbestemming, groter is wanneer kleine pensioenen worden samengevoegd. Ook is gekeken naar de kosten van een automatische uitgaande waardeoverdracht in vergelijking met de kosten die worden gemaakt wanneer het kleine pensioen niet wordt overgedragen.

In eerste instantie ondervond de administrateur moeilijkheden bij de uitvoering van deze wet. De administrateur kon geen onderscheid maken tussen klein pensioen dat ontstond door ontslag dan wel een klein pensioen dat veroorzaakt werd door een andere reden. De automatische waardeoverdracht heeft alleen betrekking op een klein pensioen dat ontstaat door ontslag. Aan het eind van 2019 heeft de administrateur wijzigingen aangebracht in de administratie zodat de wet uitgevoerd kon worden.

Implementatie IORP II

De Implementatiewet van de IORP II-richtlijn is op 13 januari 2019 in werking getreden. Het doel van de IORP II-richtlijn is het bevorderen van de verdere ontwikkeling van tweede pijler pensioenen in de Europese Unie. De wet bevat bepalingen over informatieverstrekking en transparantie, sleutelfuncties (risicobeheer, actuariële functie en interne audit), een eigenrisicobeoordeling, uitbesteding, beloningsbeleid, ESG-aspecten, stresstest, de bewaarfunctie, internationale collectieve waardeoverdracht en bevoegdheden van en samenwerking tussen toezichthouders.

Het bestuur heeft vastgesteld dat de bepaling over de aanstelling van sleutelfunctiehouders en –vervullers de grootste impact inhoudt voor het pensioenfonds. Het bestuur heeft zich hier al in 2018 over gebogen.

Daarbij is de guidance van DNB en de Pensioenfederatie meegenomen. De nadere uitwerking heeft plaatsgevonden in de loop van 2019. De door het bestuur voorgenomen invulling is ook afgestemd met DNB. Het bestuur heeft op 13 december 2019 het volgende besloten:

Risicobeheer functie

Het houderschap van de sleutelfunctie risicobeheer is in 2019 belegd bij een uitvoerend bestuurslid, onder voorbehoud van definitieve goedkeuring door DNB. De vervulling van de sleutelfunctie risicobeheer is belegd bij de onafhankelijke (externe) risicomanager. De waarnemend sleutelfunctiehouder is de uitvoerend bestuurder in de portefeuille Risk & Compliance. Risicobeheer is een rol in het bestuurlijke proces. Door het houderschap in het bestuur te beleggen wordt expliciet invulling gegeven aan de toetsing van besluiten aan de risicokaders van het pensioenfonds. Hierdoor is geborgd dat de houder optimaal geïnformeerd is.

Actuariële functie

Het houderschap en de vervulling van de actuariële functie wordt belegd bij de certificerend actuaris. Deze invulling vereist geen extra (actuariële) deskundigheid in het bestuur. Bovendien zijn de werkzaamheden van de certificerend actuaris en de actuariële sleutelfunctie grotendeels overlappend. De verwachting is dat deze invulling daarmee het meest (kosten)efficiënt is.

Interne auditfunctie

Het houderschap en de vervulling van de sleutelfunctie interne audit wordt extern belegd. De interne auditfunctie is een toeziende, controlerende functie en een niet-noodzakelijk onderdeel van het bestuurlijk proces binnen het bestuur, maar ziet toe op onder meer de werking van de bestuurlijke inrichting. Door het extern beleggen van het houderschap is de onafhankelijkheid en objectiviteit ten opzichte van het bestuur en de overige sleutelfuncties beter geborgd.

Het bestuur heeft na 13 december 2019 overleg gevoerd met DNB over de definitieve invulling van de rol van sleutelfunctiehouder risicobeheer. Het bestuur heeft op 13 februari 2020 besloten dat de rol van sleutelfunctiehouder risicobeheer wordt belegd bij de onafhankelijk risicomanager. Deze invulling is gedeeld met DNB. De toezichthouder heeft in een brief per 22 april 2020 aangegeven geen opmerkingen meer te hebben ten aanzien van de inrichting van de sleutelfuncties.

3.2.9 Vooruitblik 2020

Ook 2020 zal voor het pensioenfonds een jaar vol dynamiek worden. Voor deelnemers heeft de invoering van de aangepaste pensioenregeling veel impact.

Om de ondersteuning van werkgevers, en daardoor ook van deelnemers, nog beter vorm te geven, is, bij wijze van pilot, gestart met de inzet van een pensioenconsulenten.

Als ieder jaar zal de zich immer uitbreidende wet- en regelgeving weer een stevig beroep doen op ons zogenaamde 'governance budget'. Voorbeelden daarvan zijn de invulling van IORP II en de effecten van de 'wet digitale overheid' waarvan de verwachting is dat deze in 2020 definitief vormgegeven wordt.

Pensioenfondsen krijgen ook te maken met de implementatiewet van de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (hierna: Wwft). De wet heeft tot gevolg dat rechtspersonen een of meerdere Ultimate Beneficial Owners (UBO's) moeten aanwijzen. Voor pensioenfondsen zullen dit pseudo-UBO's zijn omdat een pensioenfonds geen UBO('s) heeft die voldoet aan de definitie. De UBO's moeten worden geregistreerd in een centraal UBO-register.

Behalve bovengenoemde, min of meer operationele aandachtspunten, zullen ons we het komend jaar ook bezinnen op de (wellicht retorische) vraag of onze strategische plannen aanpassing behoeven.

Gevolgen pandemie 2020

Een bijzonder punt van aandacht voor het bestuur vormen de gevolgen van de pandemie die als gevolg van de wereldwijde uitbraak van het COVID-19 virus is ontstaan. Het bestuur buigt zich, bijgestaan door een bestuurlijk crisisteam en met nauwe betrokkenheid van alle partijen waarmee het samenwerkt, over de beheersing van de gevolgen en onderneemt waar nodig actie.

Dat deze pandemie sporen in sociale en financiële zin achterlaat, is nu al onmiskenbaar. De waarde van de beleggingen in zakelijke waarden is in vergelijking met 31 december 2019 fors gedaald, waardoor ook de dekkingsgraad is gedaald in 2020. De actuele dekkingsgraad ultimo mei 2020 is uitgekomen op 100,8% en de beleidsdekkingsgraad is geëindigd op 104,3%.

Daarnaast is in de bedrijfstak particuliere beveiliging de impact fors en toont zich onder andere in een forse toename van het aantal faillissementen. De pandemie heeft daarnaast impact op het aantal werkende (en pensioenopbouwende) personen en de financiële posities van aangesloten ondernemingen. Dit heeft direct gevolgen voor de premies en het incassobeleid in 2020 vanwege een mogelijk gebrek aan liquiditeiten bij de werkgevers. Van de opgelegde premies in 2020 over de maand januari blijkt dat per 1 mei 2020 14% nog niet is voldaan. Over 2019 was dit percentage per 1 mei 4%. Van de opgelegde premies over februari 2020 was per 1 mei 2020 52% nog niet voldaan. Over 2019 was dit percentage 27%. Indien ontslagen volgen bij de aangesloten ondernemingen, zal de premie over 2020 lager uitvallen.

Het bestuur focust op behoud van een beheerste en financiële bedrijfsvoering en communiceert zorgvuldig en veelvuldig met belanghebbenden en andere stakeholders. Het bestuur beschouwt de gevolgen van COVID-19 als een gebeurtenis na balansdatum. De gevolgen van de uitbraak worden niet cijfermatig in de jaarrekening 2019 verwerkt. De continuïteit in 2020 is niet onzeker (er is sprake van "going concern"), daarmee zal continuïteitsveronderstelling niet hoeven worden aangepast.

3.3 Hoofdpunten pensioenregeling

Pensioensysteem

Het pensioensysteem is een middelloonregeling.

Toetredingsleeftijd

Een werknemer die in dienst is bij een werkgever die is aangesloten bij het pensioenfonds, neemt verplicht deel aan de pensioenregeling. De deelname gaat in op de eerste dag van de maand waarin de werknemer 21 jaar wordt. Afroepkrachten zijn uitgesloten van deelname aan de pensioenregeling.

Pensioenleeftijd

De pensioenleeftijd in 2019 is 67 jaar. Ondanks dat door de overheid de fiscale pensioenleeftijd in 2018 is verhoogd naar 68 jaar hebben de sociale partners in de pensioenleeftijd niet gewijzigd.

Belanghebbenden

Het pensioenfonds kent de volgende belanghebbenden:

- actieven deelnemers en arbeidsongeschikten;
- gewezen deelnemers;
- pensioengerechtigden (zowel nabestaanden als wezen);
- werkgevers.

Pensioengrondslag

De grondslag voor het pensioen is een tot een jaarbedrag herleid salaris tot een maximum van € 55.927 (in het jaar 2019) verminderd met een franchise van € 20.459 (in het jaar 2019). Hiermee komt de maximale pensioengrondslag voor 2019 op € 35.468. Onder pensioengevend salaris wordt verstaan het op de datum van vaststelling van de pensioengrondslag voor de deelnemer geldende vaste basissalaris vermeerderd met de daarover berekende vakantietoeslag.

Opbouwpercentage ouderdomspensioen

In 2019 wordt 1,875% van de pensioengrondslag opgebouwd aan ouderdomspensioen.

Partnerpensioen

Het partnerpensioen bedraagt 70% van het ouderdompensioen.

Wezenpensioen

Het wezenpensioen bedraagt 14% van het te behalen partnerpensioen en wordt uitgekeerd tot 18 jaar of tot 27 jaar voor studerende kinderen. Als beide ouders zijn overleden, wordt het wezenpensioen verdubbeld.

Premie

De premie in 2019 bedraagt 37,6% van de pensioengrondslag. De aangesloten werkgever is de premie voor de in zijn dienst zijnde deelnemers verschuldigd aan het pensioenfonds. Van de premie komt 40% voor rekening van de deelnemer. Voor 3 werkgevers van G4S gold een afwijkend premiepercentage van 35,5%.

Premievrijstelling

Als een deelnemer een WIA- of WAO-uitkering ontvangt, voorziet het reglement (onder voorwaarden) in een premievrije opbouw. Voor de voortzetting van de pensioenopbouw is over dit inkomensgedeelte geen bijdrage verschuldigd.

Aanpassing pensioenregeling per 1 januari 2020

Per 1 januari 2020 wordt de middelloodregeling gebaseerd op een CDC (collectieve beschikbare premieregeling) waarbij het maximale opbouwpercentage 1,875% bedraagt. Dit heeft gevolgen voor de pensioenregeling. Het beschikbare budget is op basis van het premievolume 2018 door sociale partners vastgesteld op 12,3% van de loonsom. Het opbouwpercentage voor 2020 is vastgesteld op 1,49%, de pensioenpremie bedraagt in 2020 35% van de pensioengrondslag.

Het bestuur heeft in 2019 diverse gesprekken gevoerd met sociale partners om de afspraken die sociale partners hebben gemaakt te vertalen in een uitvoerbare pensioenregeling. Het bestuur heeft de opdracht tot aanvaarding van uitvoering van de nieuwe regeling genomen en deze gebaseerd op een gedegen toets op uitvoerbaarheid. De financiële opzet in de beoogde situatie is beoordeeld mede op basis van een aanvangshaalbaarheidstoets (zie paragraaf 4.1 voor de resultaten) en een toets op administratieve uitvoerbaarheid.

De afspraken tot uitvoering van de per 1 januari uit te voeren pensioenregeling zijn in detail vastgelegd in een aangepaste Bedrijfstak Uitvoeringsovereenkomst (BUO) tussen sociale partners en het pensioenfondsbestuur. Daarin is onder meer het volgende vastgelegd:

- Het opbouwpercentage voor het opvolgende jaar wordt steeds in september van het voorliggende jaar berekend op basis van de budgetafpraak.
- De premiedekkingsgraad beweegt zich tussen 95% en 115%.
- Bij zeer gunstige omstandigheden kan de franchise worden verlaagd en indien daarvoor ruimte ontstaat, een premiedepot worden gevormd.

In de communicatie over de pensioenregeling wordt nadrukkelijk aandacht besteed aan het beschikbare budget, de daling of stijging van het opbouwpercentage en het risico dat deelnemers lopen in verband met een pensioenopbouw die over de jaren heen fluctueert.

Uitvoeringsreglement

Aangesloten werkgevers zijn naast de bepalingen in het pensioenreglement tevens gebonden aan de bepalingen in het uitvoeringsreglement. In dit reglement zijn onder andere afspraken vastgelegd over:

- de wijze van vaststelling van de premie;
- de betaling van de premie;
- de verplichting tot informatieverstrekking door de werkgever;
- procedure bij niet nakomen betalingsverplichting.

3.4 Informatie over toezicht door AFM en DNB

AFM

De AFM is als toezichthouder belast met het bevorderen van een zorgvuldige financiële dienstverlening aan consumenten, waaronder het bewaken van de informatie die pensioenfondsen verschaffen ten aanzien van juistheid en begrijpelijkheid.

Contact met de AFM

Er is in 2019 geen correspondentie met de AFM geweest.

DNB

DNB is als toezichthouder belast met het prudentieel toezicht. Dit toezicht richt zich op de financiële stevigheid van financiële ondernemingen. Doel is bij te dragen aan de stabiliteit van de financiële sector. Het pensioenfonds legt daarom structureel alle wijzigingen in statuten, reglementen, Abtn en de jaarstukken voor aan DNB. Verder informeert het pensioenfonds DNB met de voorgeschreven rapportages periodiek over de financiële situatie van het pensioenfonds.

Contact met DNB

Er is reguliere correspondentie met de toezichthouder geweest in 2019. Zo heeft het pensioenfonds van DNB verschillende algemene brieven ontvangen over op dat moment actuele thema's voor pensioenfondsen. Dit zijn onder andere de toezichtthema's 2019, instructiebrieven over het indienen van het herstelplan, de Abtn en de haalbaarheidstoets.

Specifieke brieven die het pensioenfonds heeft ontvangen zijn de specifieke toezichtonderwerpen voor het pensioenfonds, de goedkeuringsbrief na het benoemen van een bestuurslid en het akkoord op het door het pensioenfonds ingediende herstelplan. DNB heeft als toezichtonderwerpen voor het pensioenfonds de volgende onderwerpen aangegeven: vragenlijst IORP II en de vragenlijst niet-financiële risico's. Het bestuur heeft op 13 december 2019 het jaarlijks relatiegesprek met de toezichthouder, mevrouw J. Gerla, gehouden.

Wijzigingen van fondsdocumenten als het pensioenreglement en de Abtn zijn gemeld aan DNB.

Geen sancties AFM of DNB

In 2019 zijn aan het pensioenfonds geen dwangsommen of boetes opgelegd door AFM en/of DNB. Er zijn door DNB geen aanwijzingen aan het pensioenfonds gegeven, noch is een bewindvoerder aangesteld of is bevoegdheidsuitoefening van organen van het pensioenfonds gebonden aan toestemming van DNB.

Onderzoeken vanuit DNB

Begin 2019 heeft DNB een risico gebaseerd on-site beleggingsonderzoek uitgevoerd. De aanleiding voor DNB was dat er bij het pensioenfonds de afgelopen jaren geen instelling-specifiek onderzoek geweest is. Het doel van DNB was om te beoordelen hoe pensioenfonds Particuliere Beveiliging haar beleggingsbeleid onderbouwt en uitvoert. Het definitieve DNB-onderzoeksrapport is ontvangen in april 2019. In het rapport is een aantal verbeterpunten benoemd. Deze zien op de uitwerking van de bandbreedtes van het VEV en het strategische beleggingsbeleid, de uitwerking van rollen, taken en verantwoordelijkheden, het onafhankelijk risicomanagement en de opvolging van gesignaleerde kwaliteitsproblemen bij de dienstverleners voor vermogensbeheer. In juni 2019 is een plan van aanpak opgesteld voor het opvolgen van deze verbeterpunten. De uitvoering van dit plan van aanpak is gestart in 2019 en loopt door tot in 2020. Inmiddels zijn alle bevindingen van DNB opgelost. DNB heeft medio mei de laatste aanvullende beantwoording van het pensioenfonds ontvangen ten aanzien van de beleggingsonderwerpen waarop de onafhankelijk risicomanager vooraf zijn schriftelijke risico-opinie geeft aan het bestuur. Het bestuur verwacht hierover op korte termijn een bevestigende reactie van DNB.

3.5 Communicatie

Nieuwe pensioenregeling

Per 1 januari 2020 is de pensioenregeling gewijzigd. Over wat dit voor de werkgevers en werknemers betekent, zijn zij in december 2019 geïnformeerd door middel van een brief.

Op de website hebben we een themapagina ingericht met alle informatie over de wijzigingen.

Ook zijn er voorbereidingen getroffen voor het uitzenden van een webinar op 28 februari 2020.

De pensioenconsulent

We vinden het belangrijk dat onze deelnemers inzicht hebben in hun persoonlijke pensioensituatie. Zo kunnen ze de juiste keuzes maken. In voorgaande jaren communiceerden we veel per post, de focus van het pensioenfonds ligt in het huidige beleid op digitale communicatie. Vanaf 2019 gaan we ook fysiek in gesprek met werkgevers en werknemers. Hiervoor zetten we onze pensioenconsulent in. Zij bezoekt werkgevers en helpt (HR-)medewerkers inzicht te krijgen in pensioen. De reacties tot nu toe zijn zeer positief.

Samenwerking met de Beveiligingsbranche

We hebben aan de brancheorganisatie Beveiligingsbranche gevraagd ons te helpen om pensioen onder de aandacht te brengen bij werkgevers. Eén van de middelen die we daarvoor inzetten is de digitale nieuwsbrief van de Beveiligingsbranche. Daarnaast brengen ze onze pensioenconsulent bij werkgevers onder de aandacht.

Uniform Pensioenoverzicht

Het Uniform Pensioenoverzicht (UPO) is in juni 2019 naar alle werknemers verstuurd. Niet alleen het opgebouwde pensioen stond vermeld, maar terug van weggeweest, ook het te bereiken pensioen.

De uitkeringsgerechtigden hebben voor de tweede keer een UPO ontvangen.

Uitkeringsspecificatie

Pensioengerechtigden hebben in januari 2019 een specificatie van hun pensioenuitkering van ons ontvangen. Bij de jaaropgave zat een toelichting met relevante informatie.

Digitaal pensioennieuws voor werkgevers, deelnemers en pensioengerechtigden

In 2019 is het digitaal pensioennieuws verstuurd naar onze werkgevers, deelnemers en pensioengerechtigden. Om de inhoud van het pensioennieuws voor deelnemers beter te laten aansluiten op de verschillende doelgroepen, is het pensioennieuws gesegmenteerd naar twee leeftijdsgroepen: deelnemers tot 35 jaar en deelnemers van 35 tot 67 jaar.

Website

De website is één van onze belangrijkste communicatiemiddelen. Het hele jaar door wordt deze geactualiseerd met onder andere de laatste informatie over de beleidsdekkingsgraad, de nieuwe pensioenregeling en nieuwsberichten.

3.6 Goed Pensioenfondsbestuur en Code Pensioenfondsen

Op 3 oktober 2018 is in de Staatscourant een gewijzigde Code Pensioenfondsen 2018 gepubliceerd. Over deze gewijzigde code dient in het bestuursverslag van 2019 gerapporteerd te worden. In 2019 is de nieuwe code geëvalueerd. Het bestuur heeft geconstateerd dat norm 33 "In zowel het bestuur als in het VO of het BO is er tenminste één vrouw en één man" niet geheel wordt nageleefd. Er zitten in het bestuur zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit in het bestuur te bevorderen" nog niet geheel wordt nageleefd.

In het bestuur zit een vrouw die tevens van niet-Nederlandse afkomst is. In het VO zit geen vrouw. Er zitten in het verantwoordingsorgaan geen mensen onder de 40 jaar. Het bestuur heeft besloten in 2020 een stappenplan op te stellen. Het bestuur is van mening dat het bewustzijn inzake diversiteit binnen het bestuur in voldoende mate aanwezig is. Daarnaast wil het bestuur diversiteit binnen de fondsorganen bevorderen. Bij een vacature wordt bij de voordragende en verkiesbare partij het belang van diversiteit onder de aandacht gebracht. De vereiste kwaliteit is een randvoorwaarde die niet opzijgezet wordt vanwege diversiteit.

Ondanks het pas-toe-of-leg-uit karakter van de Code Pensioenfondsen zijn er bepalingen die altijd een toelichting veronderstellen. Deze normen worden hieronder genoemd, met een verwijzing naar de toelichting in het jaarverslag.

Rapportagenorm	Voldoet het pensioenfonds aan de norm?	Vindplaats toelichting jaarverslag of website
Norm 5 Het bestuur legt verantwoording af over het beleid dat het voert, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het eventueel voor de toekomst maakt. Het bestuur weegt daarbij de verschillende belangen af van de groepen die bij het pensioenfonds betrokken zijn. Ook geeft het bestuur inzicht in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau.	Ja	Het bestuur beschrijft in het bestuursverslag bij de betreffende beleidsonderwerpen het beleid dat het in 2019 voerde, de gerealiseerde uitkomsten van dat beleid en de beleidskeuzes die het bestuur maakte.
Norm 31 De samenstelling van pensioenfondsorganen is wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit, vastgelegd in beleid. Zowel bij de aanvang van een termijn, als ook tussentijds bij de zelfevaluatie vindt een check plaats.	Ja	Het bestuur rapporteert in het bestuursverslag over de samenstelling van pensioenfondsorganen en de geschiktheid van de leden en over diversiteit.
Norm 33 In zowel het bestuur als in het verantwoordingsorgaan of het BO is er tenminste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit in het bestuur te bevorderen.	Nee	In het bestuursverslag rapporteert het bestuur over de diverse samenstelling van pensioenfondsorganen, de doelen ten aanzien van diversiteit en de stappen voor het bevorderen van diversiteit.

Norm 47 Het intern toezicht betreft deze Code bij de uitoefening van zijn taak.	Ja	De niet uitvoerende bestuursleden betrekken de Code bij de uitoefening van hun taak en rapporteren hierover in hun rapportage.
Norm 58 Het bestuur geeft publiekelijk inzicht in missie, visie en strategie.	Ja	In het bestuursverslag beschrijft het bestuur de missie, visie en strategie van het pensioenfonds.
Norm 62 Het bestuur legt zijn overwegingen omtrent verantwoord beleggen vast en zorgt ervoor dat deze beschikbaar zijn voor belanghebbenden.	Ja	Het bestuur licht in hoofdstuk 'beleggingen' de overwegingen toe om maatschappelijk verantwoord te beleggen.
Norm 64 Het bestuur rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de interne gedragscode (zoals bedoeld in de normen 15 en 16) en deze Code, net als over de evaluatie van het functioneren van het bestuur.	Ja	In het bestuursverslag rapporteert het bestuur over de naleving van de integriteitregeling en over de evaluatie van het functioneren van het bestuur.
Norm 65 Het bestuur zorgt voor een adequate klachten- en geschillenprocedure die voor belanghebbenden eenvoudig toegankelijk is. In het jaarverslag rapporteert het bestuur over de afhandeling van klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.	Ja	In het bestuursverslag wordt gerapporteerd over de behandeling van klachten en geschillen.

3.7 Gedragscode en nevenfuncties

3.7.1 Compliance officer

Met ingang van 2018 wordt de rol van compliance officer ingevuld door HVG Law. In de vergaderingen heeft het bestuur kennisgenomen van de rapportages van de compliance officer. Het pensioenfonds laat tweemaal per jaar een uitvraag ten aanzien van de naleving van de Gedragscode uitvoeren. De compliance officer rapporteerde de bevindingen inzake de beoordeling van de naleving van de gedragsregels door de Verbonden Personen over het jaar 2019. In de vergaderingen heeft het bestuur kennisgenomen van de rapportages van de compliance officer.

3.7.2 Naleving gedragscode

De compliance officer heeft in 2019 een rapportage over zowel het eerste als het tweede halfjaar geleverd. De rapportage over het eerste halfjaar van 2019 laat zien dat er van de acht vastgestelde gedragsregels er één ("Ondertekening en verklaring van naleving") niet volledig is nageleefd. Dit betreft het niet op tijd aanmelden van een medewerker van bestuursondersteuning als zijnde "Verbonden Persoon". Naar aanleiding van deze bevinding zijn met betrekking tot het proces verbeteracties afgestemd en in werking getreden.

In de rapportage over het tweede half jaar van 2019 zijn alle acht vastgestelde gedragsregels door betrokken partijen nageleefd. Er zijn geen bevindingen of verbeterpunten.

Jaarlijks brengt het bestuur de hoofd- en nevenfuncties van alle Verbonden Personen in kaart. Nieuwe nevenfuncties moeten door betrokkenen worden gemeld. Bij het aangaan van contracten met derden wordt in kaart gebracht welke mogelijke tegenstrijdige belangen gepaard kunnen gaan met de opgegeven hoofd- en nevenfuncties.

3.7.3 Nevenfuncties

Op grond van de Gedragscode is het aanvaarden van alle nevenfuncties onderworpen aan de goedkeuring van het bestuur en dient dit gemeld te worden aan de compliance officer. De compliance officer heeft ten opzichte van de Gedragscode versie januari 2018 vastgesteld dat aan de gedragsregels zoals gesteld in de Gedragscode is voldaan.

3.8 Geschillencommissie

Vanaf 2017 maakt het pensioenfonds gebruik van een eigen (onafhankelijke) geschillencommissie onder voorzitterschap van de heer A. van Hulst. In 2019 zijn er geen geschillen voorgelegd.

3.9 Statuten

De statuten van het pensioenfonds zijn in juli 2019 gewijzigd. In verband met de aanscherping van het bestuursmodel heeft het bestuur besloten de commissies te vervangen door portefeuilles. Deze wijziging is doorgevoerd in de statuten. Gelijktijdig zijn de statuten in 2019 geactualiseerd onder andere door een bepaling op te nemen inzake de sleutelfuncties in het kader van de inwerkingtreding van de wetgeving over IORP-II.

4 Financiële positie en beleid in 2019

4.1 Financiële opzet en positie

Het resultaat in boekjaar 2019 bedraagt € 150.586³ positief. Het positieve resultaat wordt veroorzaakt door het behaalde rendement op de beleggingen van 24,9%. De rentetermijnstructuur (RTS) is gedaald, waardoor de technische voorziening van het pensioenfonds is gestegen. Dit heeft een negatief effect op het resultaat, maar heeft niet kunnen voorkomen dat het resultaat positief is geëindigd ultimo 2019.

Dekkingsgraad

De dekkingsgraad is een belangrijke maatstaf voor de financiële positie van een pensioenfonds. Het geeft het pensioenvermogen als percentage van de contante waarde van de pensioenverplichtingen weer. De dekkingsgraad kan wijzigen door diverse factoren, zoals de ontwikkeling van het beleggingsresultaat, verzekeringstechnische ontwikkelingen en de ontwikkeling van de rentetermijnstructuur. De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als het gemiddelde van de twaalf maanddekkingsgraden naar de meest actuele inzichten.

Ontwikkeling dekkingsgraad

De actuele dekkingsgraad is gestegen van 103,3% ultimo 2018 naar 110,7% aan het eind van 2019. Het onderstaande verloop van de actuele dekkingsgraad laat zien welke componenten de meeste invloed hebben gehad op de ontwikkeling van de dekkingsgraad.

De ontwikkeling van de actuele dekkingsgraad van het pensioenfonds gedurende het jaar wordt hieronder weergegeven:

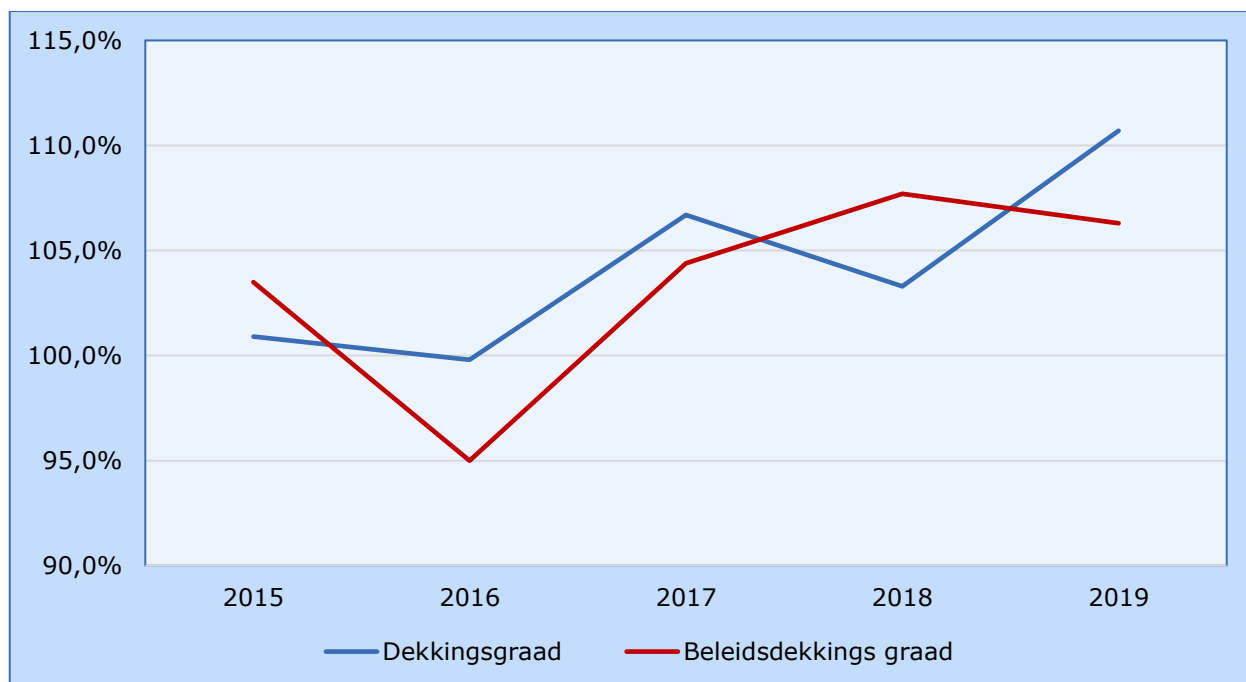
	2019	2018
	%	%
Dekkingsgraad 1 januari	103,3	106,7
Effect beleggingsresultaat	28,3	1,2
Effect wijziging rentetermijnstructuur	-18,0	-5,9
Effect premies	0,1	0,0
Effect uitkeringen	0,0	0,1
Effect toeslagverlening	0,0	0,0
Effect incidentele mutaties	2,0	1,1
Effect overige oorzaken	-5,0	0,1
Dekkingsgraad 31 december	110,7	103,3

Beleidsdekkingsgraad

Het bestuur neemt alle toekomstige beslissingen op basis van de beleidsdekkingsgraad ultimo 2019 van 106,3% in vergelijking met 107,7% ultimo 2018 en niet op de actuele dekkingsgraad, maar verliest daarbij niet de actualiteit uit het oog.

³ Bedrag x € 1.000

Een overzicht met het verloop van de (actuele) dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad in de afgelopen 5 jaar wordt in de volgende grafiek getoond:

Herstelplan

Indien de beleidsdekkingsgraad van een pensioenfonds lager is dan de dekkingsgraad horend bij het vereist eigen vermogen (VEV) dient een herstelplan ingediend te worden bij DNB. Het pensioenfonds heeft op 20 maart 2019 een actualisatie van het herstelplan ingediend bij DNB. In dit herstelplan werd voor 2019 een stijging van de actuele dekkingsgraad verwacht naar 105,8%. Met name door het positieve beleggingsrendement is de actuele dekkingsgraad van 2019 hoger uitgekomen, namelijk op 110,7%. Volgens dit vernieuwde herstelplan zou het pensioenfonds in 2025 het vereist eigen vermogen hebben bereikt.

Voor het pensioenfonds dient de cyclus van het indienen van een herstelplan, zolang van toepassing, te worden gecontinueerd. Het pensioenfonds heeft in het kader hiervan op 25 maart 2020 wederom een herstelplan bij DNB ingediend. Op basis van het ingediende herstelplan is de verwachting dat het pensioenfonds in 2023 het vereist vermogen bereikt. Voor de doorrekening van het toekomstscenario is uitgegaan van het beleid vanaf 2020 van het pensioenfonds en de gehanteerde rendementen voor het pensioenfonds zijn vastgesteld op basis van de wettelijk voorgeschreven maximale parameters.

Onder voorwaarden mag een pensioenfonds voor het herstelplan van 2020, op basis van de ministeriële maatregel van 19 november 2019, de maximale hersteltermijn verhogen van 10 jaar naar 12 jaar. Het pensioenfonds heeft geen gebruik gemaakt van de ministeriële maatregel en hanteert een maximale hersteltermijn van 10 jaar.

Haalbaarheidstoets

Met een haalbaarheidstoets kijkt het pensioenfonds of de afgesproken ambities worden gerealiseerd, of het premiebeleid voldoende realistisch en haalbaar is en of het pensioenfonds voldoende herstelcapaciteit heeft. Het pensioenfonds voert een "jaarlijkse haalbaarheidstoets" uit.

Het pensioenfonds stelt de volgende drie ondergrenzen vast:

1. De ondergrens voor het verwachte pensioenresultaat vanuit de situatie dat precies aan de vereisten van het vereist eigen vermogen wordt voldaan: 100%.
2. De ondergrens voor het verwachte pensioenresultaat vanuit de feitelijke financiële positie van het pensioenfonds op de berekeningsdatum: 90%.
3. De maximale afwijking van het pensioenresultaat in het slechtweerscenario vanuit de feitelijke financiële situatie van het pensioenfonds op de berekeningsdatum: 50%.

Het pensioenfonds heeft in 2019 de verplichte haalbaarheidstoets uitgevoerd en de resultaten hiervan gerapporteerd aan DNB. Hierbij een overzicht van de resultaten:

	Risicohouding (lange termijn)	2018	2019	
Toetsing – verwacht pensioenresultaat	Ondergrens / maximale afwijking	Resultaat	Resultaat	Voldaan?
<u>Vanuit feitelijke financiële positie</u>				
Mediaan	90%	93%	93%	Ja
Slechtweerscenario		<u>58%</u>	<u>55%</u>	
Relatieve afwijking t.o.v. mediaan	50%	38%	41%	Ja

Aanvangshaalbaarheidstoets

In het kader van de per 1 januari 2020 aangepaste pensioenregeling is een aanvangshaalbaarheidstoets uitgevoerd. Hierbij een overzicht van de resultaten:

	Risicohouding (lange termijn)	AHBT 2019 nieuwe regeling	
Toetsing – verwacht pensioenresultaat	Ondergrens / maximale afwijking	Resultaat	Voldaan?
<u>Vanuit feitelijke financiële positie</u>			
Mediaan	90%	93%	Ja
Relatieve afwijking t.o.v. mediaan	50%	41%	
<u>Vanuit evenwichtssituatie</u>			Ja
Mediaan	100%	100%	

Herstelkracht

Uit de aanvangshaalbaarheidstoets ten behoeve van de per 1 januari 2020 gewijzigde pensioenregeling is gebleken dat het pensioenfonds voldoende herstelcapaciteit heeft om naar verwachting vanuit de minimaal vereiste dekkingsgraad, binnen de looptijd van het herstelplan aan de vereisten voor het vereist eigen vermogen te voldoen.

Beleidsuitgangspunten

Voor toepassing binnen ALM-studies heeft het bestuur, tezamen met sociale partners, in 2018 de volgende beleidsuitgangspunten gedefinieerd, uitgaande van een startdekkingsgraad van 104,3% en een horizon van 15 jaar:

Beleidsuitgangspunten	Norm
Toeslagrealisatie (% van maatstaf)	Minimaal 60%
Jaarlijkse kans op korting	Maximaal 10%
Omvang korting (zonder uitsmeren)	Maximaal 4%
Omvang korting (zonder uitsmeren) (5 ^e percentiel)	Maximaal 13%

In 2020 worden de beleidsuitgangspunten, het ambitieniveau en de risicohouding met sociale partners geëvalueerd.

4.2 Beleid en beleidskeuzes

Het bestuur heeft beleid ontwikkeld op het gebied van financiering, beleggingen en toeslagen om de risico's en de financiële positie van het pensioenfonds te beheersen. Bij het maken van beleidskeuzes worden de belangen van alle belanghebbenden evenwichtig afgewogen. Het beleid moet worden uitgevoerd binnen de kaders van de pensioenovereenkomst zoals die overeengekomen is tussen werkgevers en werknemers.

4.2.1 Premiebeleid

(Bedragen in deze paragraaf x € 1.000,-)

Het reglementaire premiepercentage is 37,6%. Voor 3 werkgevers van G4S gold een afwijkend premiepercentage van 35,5%.

In het jaar 2012 is het pensioenfonds overgestapt naar een gedempte kostendekkende premie. Het bestuur is zich ervan bewust dat de dempingsmethode gedurende langere tijd gehanteerd dient te worden. DNB heeft per brief ingestemd met de overstap naar een gedempte kostendekkende premie. Mede uit het oogpunt van evenwichtige belangenbehartiging heeft het bestuur (in samenspraak met sociale partners) vanaf 2016 gekozen voor een rentedemping, waarbij 60 rentetermijnstructuren zijn gemiddeld. Vanaf 2020 wordt overgestapt op de methode op basis van verwacht rendement met een afslag voor indexatie.

De toetsing van de kostendekkendheid van de premie wordt uitgevoerd op basis van ex ante cijfers, dus op basis van de vooraf verwachte premie en de vooraf vastgestelde gedempte kostendekkende premie.

De gedempte kostendekkende premie voor het verslagjaar bedraagt vooraf bepaald (ex ante) € 76.308 en achteraf vastgesteld (ex post) € 78.495. De samenstelling van de vooraf bepaalde en achteraf vastgestelde gedempte kostendekkende premies is als volgt:

	Ex ante	Ex post
Actuarieel benodigd	59.171	60.851
Solvabiliteitsopslag	13.195	13.448
Opslag voor uitvoeringskosten	3.942	4.195
Totaal	76.308	78.495

De zuivere kostendekkende premie (zonder demping toe te passen) bedroeg in het verslagjaar € 88.322. De samenstelling van de zuivere kostendekkende premie is als volgt:

Actuarieel benodigd	68.900
Solvabiliteitsopslag	15.227
Opslag voor uitvoeringskosten	4.195
Totaal	88.322

De vooraf verwachte premie is € 76.308. Deze premie wordt gebruikt voor de toetsing van de kostendekkendheid van de premie met de vooraf bepaalde (ex ante) gedempte kostendekkende premie.

De feitelijke premie (ex post) bedraagt € 78.206 (2018: € 73.409).

4.2.2 Toeslagbeleid

De toeslag op de pensioenaanspraken van de (ex-)deelnemers en van de ingegane pensioenen is voorwaardelijk. Er bestaat geen recht op jaarlijkse toeslag. Of er toeslag wordt verleend en in welke mate is afhankelijk van de financiële middelen van het pensioenfonds en van het oordeel van het bestuur en de actuaris over de financiële positie van het pensioenfonds. In het verleden verleende toeslagen geven geen zekerheid over toeslagen in de toekomst.

Het bestuur heeft de volgende toeslagmatrix (geldend vanaf 1 juli 2015) vastgesteld:

- Ondergrens voor voorwaardelijke toeslagverlening 110% (wettelijk).
- De bovengrens voor voorwaardelijke toeslagverlening vast te stellen conform de FTK-systematiek (wettelijk).
- Inhaaltoeslagen toestaan vanaf een beleidsdekkingsgraad hoger dan de bovengrens (nu ongeveer 127%).

Bij het toekennen van toeslagen kijkt het bestuur ook naar de economische situatie en kan worden afgeweken van het toeslagbeleid.

Hieronder een overzicht met de toegekende en gemiste toeslagen vanaf 2006 voor de actieve deelnemers. Hun toeslagverlening volgde tot 1 januari 2020 de loonontwikkeling en vanaf 1 januari 2020 de prijsontwikkeling:

Datum toeslag	Maatstaf	Toegekend	Gemist
1 januari 2006	1,15%	1,15%	0,00%
1 januari 2007	1,25%	1,25%	0,00%
1 januari 2008	3,10%	3,10%	0,00%
1 januari 2009	3,25%	0,00%	3,25%
1 januari 2010	3,10%	0,90%	2,20%
1 januari 2011	0,00%	0,00%	0,00%
1 januari 2012	2,30%	0,00%	2,30%
1 januari 2013	0,00%	0,00%	0,00%
1 januari 2014	0,00%	0,00%	0,00%
1 januari 2015	1,50%	0,00%	1,50%
1 januari 2016	1,50%	0,00%	1,50%
1 januari 2017	2,50%	0,00%	2,50%
1 januari 2018	0,00%	0,00%	0,00%
1 januari 2019	1,50%	0,00%	1,50%
1 januari 2020	1,03%	0,00%	1,03%

Hieronder een overzicht met de toegekende en gemiste toeslagen vanaf 2006 voor de niet-actieve deelnemers en gepensioneerden, waarvan het dienstverband op of na 1 januari 2004 is beëindigd:

Datum toeslag	Maatstaf (prijsindex)	Toegekend	Gemist
1 januari 2006	1,02%	1,02%	0,00%
1 januari 2007	1,65%	1,65%	0,00%
1 januari 2008	1,25%	1,25%	0,00%
1 januari 2009	1,91%	0,00%	1,91%
1 januari 2010	1,44%	0,45%	0,99%
1 januari 2011	0,67%	0,00%	0,67%
1 januari 2012	1,90%	0,00%	1,90%
1 januari 2013	2,05%	0,00%	2,05%
1 januari 2014	1,59%	0,00%	1,59%
1 januari 2015	0,99%	0,00%	0,99%
1 januari 2016	0,00%	0,00%	0,00%
1 januari 2017	0,52%	0,00%	0,52%
1 januari 2018	1,59%	0,00%	1,59%
1 januari 2019	1,27%	0,00%	1,27%
1 januari 2020	1,03%	0,00%	1,03%

Hieronder een overzicht met de toegekende en gemiste toeslagen vanaf 2006 voor de niet-actieve deelnemers en gepensioneerden, waarvan het dienstverband vóór 1 januari 2004 is beëindigd:

Datum toeslag	Maatstaf (loonindex)	Toegekend	Gemist
1 januari 2006	1,15%	1,15%	0,00%
1 januari 2007	1,25%	1,25%	0,00%
1 januari 2008	3,10%	3,10%	0,00%
1 januari 2009	3,25%	0,00%	3,25%
1 januari 2010	3,10%	0,90%	2,20%
1 januari 2011	0,00%	0,00%	0,00%
1 januari 2012	2,30%	0,00%	2,30%
1 januari 2013	0,00%	0,00%	0,00%
1 januari 2014	0,00%	0,00%	0,00%
1 januari 2015	1,50%	0,00%	1,50%
1 januari 2016	1,50%	0,00%	1,50%
1 januari 2017	2,50%	0,00%	2,50%
1 januari 2018	0,00%	0,00%	0,00%
1 januari 2019	1,50%	0,00%	1,50%
1 januari 2020	4,52%	0,00%	4,52%

4.3 Uitvoering pensioenregeling

De taak van het pensioenfonds is het uitvoeren van de pensioenregeling die sociale partners hebben bepaald. Om invulling te geven aan deze taak heeft het pensioenfonds ten behoeve van de uitvoering van de pensioenregeling een pensioenreglement opgesteld. De uitvoering van de pensioen- en werkgeversadministratie is uitbesteed aan TKP. In deze paragraaf wordt ingegaan op de kosten van de uitvoering, de klachten-en geschillenregeling, de incidentenregeling en het communicatiebeleid.

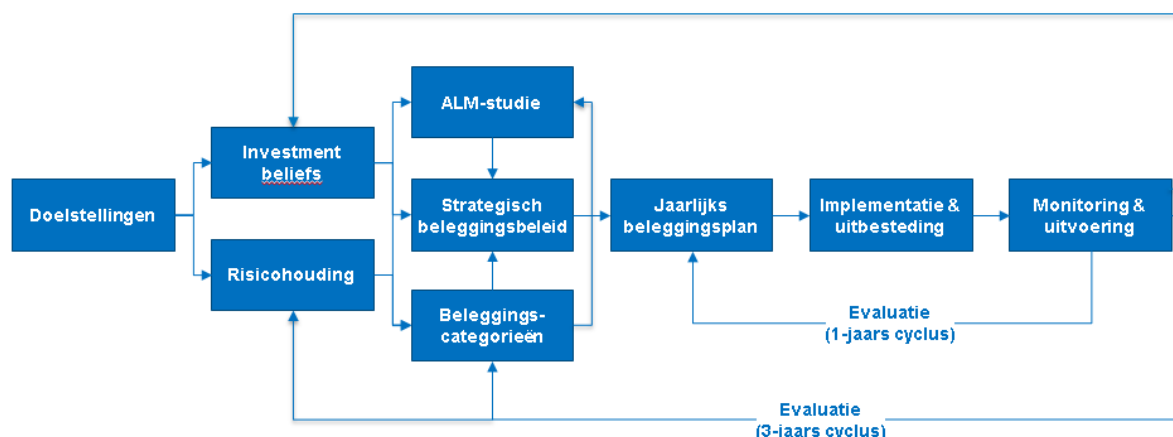
4.3.1 Uitbestedingsbeleid

Het pensioenfondsbestuur heeft een uitbestedingsbeleid opgesteld. Hierbij de uitgangspunten per eind 2019:

- Het bestuur blijft eindverantwoordelijk voor de uitbestede activiteiten of processen.
- Het bestuur behoudt volledige zeggenschap over de uitbestede activiteiten of processen.
- Het bestuur leeft het uitbestedingsbeleid na, zoals dat door het bestuur is opgesteld conform de wettelijke eisen en op basis van de richtlijnen van DNB.
- Het beleid voldoet aan de van toepassing zijnde wet- en regelgeving.
- Het bestuur selecteert onafhankelijke uitvoerders op basis van kwaliteit, prijs en marktconformiteit.
- Het bestuur van het pensioenfonds zorgt voor voldoende countervailing power binnen het bestuur zelf of huurt indien noodzakelijk countervailing power in.
- Bij de keuze van de uitvoerder wordt rekening gehouden met toekomstige ontwikkelingen van het pensioenfonds.
- De uitkomst van het selectieproces wordt waar relevant getoetst door een extern adviesbureau, c.q. het proces kan worden uitbesteed aan een extern adviesbureau.
- Het bestuur voert periodiek een controle uit op de marktconformiteit van de uitbestede acties en processen.
- Het bestuur voert periodiek een controle uit op (het proces van) de datakwaliteit van de uitbestede processen.
- Het uitbestedingsbeleid wordt minimaal elke twee jaar door het bestuur geëvalueerd en is laatstelijk updatet vastgesteld in november 2019.
- Er dienen afspraken te worden gemaakt over de wijze waarop een overeenkomst wordt beëindigd, en over de wijze waarop wordt gewaarborgd dat het pensioenfonds de werkzaamheden na beëindiging van een overeenkomst weer zelf kan uitvoeren of door een andere derde kan laten uitvoeren.
- Het bestuur voert jaarlijks evaluatiegesprekken met de uitbestedingspartijen. Bij het afscheid van een uitbestedingspartij wordt een exitgesprek gevoerd.
- Bij het uitbesteden van activiteiten worden minimaal twee offertes opgevraagd.

4.3.2 Beleggingsbeleid

Het pensioenfonds doorloopt voor de totstandkoming en uitvoering van het strategisch beleggingsbeleid onderstaande beleggingscyclus:

In lijn met de prudent person regel, sluit het strategisch beleggingsbeleid aan bij de doelstellingen, investment Beliefs en risicohouding van het pensioenfonds:

Doelstellingen

De voornaamste financiële doelstellingen van het pensioenfonds zijn:

- Het waarborgen van de opbouw van de pensioenaanspraken overeenkomstig de in het reglement vastgelegde bepalingen.
- Het minimaliseren van de kansen op een dekkings- en reservetekort, alsmede van de mate van dekkings- en reservetekort.
- Het maximaliseren van het beleggingsrendement (binnen de risicokaders) om de nagestreefde toeslagen te realiseren.

De doelstelling van het beleggingsbeleid (in samenhang met bovenstaande doelstellingen) is:

- Het op lange termijn realiseren van een zo hoog mogelijk rendement uitgaande van de strategische asset allocatie bij een acceptabel risico, rekening houdend met en passend bij de verplichtingenstructuur van het pensioenfonds.

Investment Beliefs

Ten aanzien van de gestelde doelen heeft het bestuur Investment Beliefs geformuleerd die -tezamen met de 'prudent person' regel- het kader vormen waarbinnen het beleggingsbeleid wordt uitgevoerd. Het pensioenfonds heeft haar Investment Beliefs in 2017 voor het laatst geëvalueerd en aangepast.

De Investment Beliefs van het pensioenfonds zijn als volgt:

I. Ambitieniveau en pensioenverplichtingen zijn leidend

De beleggingsportefeuille dient zodanig ingericht te worden dat het rendements-/risicoprofiel op lange termijn zo goed mogelijk aansluit bij het ambitieniveau, de risicobereidheid en de onderhavige verplichtingen van het pensioenfonds.

II. Beleggingsrisico wordt beloond

Risicomangement is geïntegreerd in het beleggingsproces: risico en rendement kunnen niet los van elkaar worden gezien. Er zijn beleggingscategorieën te vinden waarmee, door het nemen van risico, een risicopremie verdiend kan worden. Voor elke beleggingscategorie wordt de afweging gemaakt of tegenover het risico in verwachting een adequate vergoeding staat.

III. Diversificatie of spreiding verbetert de verhouding tussen rendement en risico.

Wel is er een begrenzing aan spreiding aangezien de totale portefeuille wel beheersbaar moet blijven. Ook dient de allocatie naar een individuele categorie niet te klein te zijn wil nog sprake zijn van impact op totaal portefeuilleniveau.

- IV. Passief beheer, tenzij de sterke overtuiging bestaat dat actief beheer structureel waarde kan toevoegen.
- V. Wij hanteren de strategische vermogensallocatie, inclusief overlays, als de meest bepalende beleggingsbeslissing voor het rendement en het risico van de portefeuille.
- VI. Rente- en valutarisico worden als onbeloond gezien. Dat is het vertrekpunt voor beleid. De feitelijke afdekking van deze risico's hangt voorts af van een combinatie aan factoren, zoals rendement, risico, kosten, balansdoelstellingen en risicobudget.
- VII. Beleg alleen in producten die door het bestuur worden begrepen en passen binnen het governance budget.

Beleggers dienen alleen te beleggen in markten en producten die zij in voldoende mate kennen en begrijpen. Producten die niet aan de minimale eisen voldoen met betrekking tot onder meer kennis, transparantie, het rendements-/risicoprofiel, bijdrage aan de beleggingsportefeuille, alsmede het beheer en kosten dienen niet in de portefeuille te worden opgenomen.

VIII. Maatschappelijk verantwoord beleggen loont.

Op langere termijn is de wereld en daarmee het pensioenfonds gebaat bij een samenleving, waarin met respect wordt omgegaan met mens en milieu en waarin voldoende aandacht wordt gegeven aan het goed besturen van ondernemingen en andere instituties. Het pensioenfonds is ervan overtuigd dat financieel en maatschappelijk rendement kunnen samengaan, waardoor het loont om maatschappelijk verantwoord te beleggen.

- IX. Voor illiquide beleggingen wordt een risicopremie ontvangen.
- X. Wij hanteren duidelijke verantwoordelijkheden en processen en brengen scheiding aan tussen advisering, uitvoering en monitoring. Uitbesteding van delen van het beleggingsproces is noodzakelijk om voor elk onderdeel in het proces de beste kennis en expertise in huis te halen.

Risicohouding

De risicohouding van het pensioenfonds voldoet aan de prudent person regel en komt tot uitdrukking in de door het pensioenfonds gekozen grenzen in het kader van de haalbaarheidstoets. Voor de korte termijn vertaalt dit zich in de hoogte van het vereist eigen vermogen en de bijbehorende bandbreedte.

Voor toepassing binnen de ALM-studie zijn de volgende kritische grenzen gedefinieerd:

- Dekkingsgraad: 104,3%.
- VEV-bandbreedte: 120,8% - 130,8% en een wettelijke limiet van 126,4% (Herstelplan 2019).
- Toeslagerealisatie: min 60%, jaarlijkse kortingskans: maximaal 10%, omvang korting: maximaal 4%, omvang korting (5e percentiel): 13%.

Voor toepassing binnen de haalbaarheidstoets zijn de volgende grenzen gedefinieerd:

- Ondergrens voor het verwachte pensioenresultaat startend vanuit het vereiste vermogen: 100%.
- Ondergrens voor het verwachte pensioenresultaat startend vanuit de feitelijke financiële positie: 90%.
- Maximale afwijking bij slechtweerscenario: 50%.

Als de pijngrenzen worden overschreden treedt het pensioenfondsbestuur in overleg met cao partijen.

Risicohouding korte termijn (tot 3 jaar)

De mate waarin beleggingsrisico's worden gelopen komt terug in het vereist eigen vermogen (VEV), zijnde de omvang van het eigen vermogen waarover een pensioenfonds, gegeven een bepaald risicoprofiel, zou moeten beschikken. Op basis van de uitgangssituatie van 1 januari 2015 is de risicohouding op korte termijn geformuleerd als een bandbreedte voor het strategische VEV ter grootte van 120,8% - 130,8%. Deze is tijdens de ALM-studie in 2018 herijkt en ongewijzigd gebleven. Zodra het strategische VEV buiten deze bandbreedte komt, of dreigt te komen, wordt het risicoprofiel van het pensioenfonds, in overleg met cao partijen heroverwogen. Daarnaast wordt gekeken naar het feitelijke VEV, welke binnen dezelfde bandbreedte van +/- 5% om het strategische VEV moet bewegen. Zodra het feitelijke VEV buiten deze bandbreedtes treedt dan wordt dit besproken met de uitvoerend bestuurders en vervolgens in het bestuur. In 2020 wordt de risicohouding herijkt en de bandbreedte rond het VEV herzien.

Het pensioenfonds brengt op basis van het VEV de financiële risico's in kaart met behulp van de voor het VEV voorgeschreven wegingsmethode. Hieruit blijkt dat het renterisico en marktrisico's de belangrijkste risico's voor het pensioenfonds zijn.

Het renterisico wordt deels afgedekt (60%) evenals het valutarisico. Het marktrisico wordt voor zover mogelijk beperkt door voldoende spreiding in de beleggingsportefeuille aan te brengen.

Strategisch beleggingsbeleid en doorvertaling

Het strategisch beleggingsbeleid wordt ten minste iedere drie jaar geëvalueerd en gedocumenteerd. Het strategisch beleggingsbeleid is tot stand gekomen op basis van de in 2018 uitgevoerde ALM-studie met als input de doelstellingen en ambitie, de Investment Beliefs ten aanzien van risicobronnen, de evaluatie van beleggingscategorieën, de risicohouding van het pensioenfonds en de verwachte rendementen.

De voornaamste uitkomst van deze ALM-studie is een ophoging van de Return portefeuille met 3%-punt tot 65,4% in combinatie met een verhoging van de strategische rentehedge met 10%-punt tot 60%. Dit is in 2019 geïmplementeerd.

Het beleggingsplan betreft een jaarlijkse vertaling hiervan met concrete en gedetailleerde normgewichten en bandbreedtes per beleggingscategorie.

Implementatie & uitbesteding vloeit voort uit het beleggingsplan. Er zijn afspraken gemaakt met de fiduciair manager en de vermogensbeheerders via Investment Management Agreements (IMA's) en SLA's. Ten behoeve van de monitoring worden diverse rapportages ontvangen van de relevante partijen. Op een aantal specifieke onderdelen is beleid geformuleerd, namelijk over manager selectie en monitoring, tegenpartijen en securities lending.

4.3.3 Kosten uitvoering pensioenbeheer

De kosten pensioenbeheer worden gerapporteerd in euro per deelnemer. Het aantal deelnemers is het totaal van het aantal actieve deelnemers en gepensioneerden per ultimo 2019. De bedragen in paragraaf 4.3.3 zijn in duizenden euro's.

De pensioenuitvoeringskosten (incl. projectkosten) bedragen voor 2019: € 4.190 (2018: € 3.741). Omgerekend naar kosten per deelnemer is dit voor 2019 € 155,82 (2018: € 145,72).

De kosten pensioenbeheer bestaan uit de volgende componenten:

- Kosten deelnemer.
- Kosten werkgever.
- Kosten bestuur en financieel beheer.
- Kosten projecten.

De kosten deelnemer hebben betrekking op alle werkzaamheden die de administratie van het pensioenfonds verricht om de pensioenaanspraken te administreren, de uitkeringen van de pensioengerechtigden te verzorgen en alle deelnemers en pensioengerechtigden te informeren. Te denken valt hierbij aan het verwerken van waardeoverdrachten, het afkopen van kleine pensioenen, het toekennen van pensioenen en de communicatie met alle doelgroepen (helpdesk, website, pensioenplanner, nieuwsbrief, Uniform Pensioenoverzicht, pensioen 1-2-3, enzovoorts).

De kosten werkgever hebben betrekking op alle activiteiten die voortvloeien uit het beheer van het bestand van aangesloten werkgevers, de aanlevering en verwerking van de werknemersgegevens, het opleggen en innen van de pensioenpremies en het onderhouden van de contacten met die werkgevers.

De kosten bestuur en financieel beheer hebben betrekking op de bestuurlijke kosten (bestuur, verantwoordingsorgaan en auditcommissie), het voeren van het secretariaat, het opstellen van het jaarverslag en het samenstellen van financiële rapportages, de kosten van het wettelijk toezicht (DNB, AFM) en de advies- en controlekosten (actuaris, accountant, aan derden uitbestede activiteiten).

In 2019 zijn geen kosten gemaakt voor projecten.

Het bestuur heeft conform de Aanbevelingen uitvoeringskosten (De Pensioenfederatie) beoordeeld of de pensioenbeheerkosten passend zijn in relatie tot het serviceniveau, complexiteit van het pensioenfonds en de pensioenregelingen, de communicatiestrategie van het pensioenfonds en de waardeoverdrachten. Het bestuur oordeelt dat dit het geval is, waarbij het bestuur een eigen vergelijking heeft gehanteerd.

In de volgende tabel is een specificatie opgenomen van de kosten pensioenbeheer die het pensioenfonds in het verslagjaar heeft gemaakt. Tevens worden ter vergelijking de kosten van 2018 weergegeven.

	Bedrag 2019	Bedrag 2018
Kosten werknemer		
Administratie, communicatie en uitvoering	2.306	2.241
Kosten werkgever		
Administratie, communicatie en uitvoering	230	252
Kosten bestuur en financieel beheer		
Ondersteuning en financiële administratie	769	574
Toezichtkosten		
DNB	105	104
AFM	16	15
Verantwoordingsorgaan	22	23
Advies- en controlekosten		
Actuaris	267	161
Accountant en compliance	68	63
Pensioenfederatie	32	33
Kosten bestuur en vergaderingen	269	225
Diverse adviseurs	64	31
Overige kosten	42	-39
Projectkosten	-	59
Totaal pensioenuitvoeringskosten incl. projectkosten	4.190	3.741
Totaal pensioenuitvoeringskosten excl. projectkosten	4.190	3.682
Allocatie naar kosten vermogensbeheer		
Kosten accountant/adviseur	95	96
Kosten bestuursondersteuning	202	120
Kosten bestuur	291	248
Overige kosten	77	69
Totaal allocatie naar kosten vermogensbeheer	665	533
Totaal pensioenbeheerskosten in de jaarrekening	4.855	4.273

Actieve deelnemers	22.766	21.907
Pensioengerechtigden	4.128	3.763
Totaal	26.894	25.670
Pensioenbeheerskosten incl. projectkosten in euro per deelnemer	155,82	145,72
Pensioenbeheerskosten excl. projectkosten in euro per deelnemer	155,82	143,43

4.3.4 Kosten uitvoering vermogensbeheer

Kosten vermogensbeheer

Het inzicht in en de beheersing van kosten van vermogensbeheer in de pensioensector heeft grote aandacht gekregen. Het beleid is gericht op het verhogen van inzicht, om de kosten nog beter te kunnen beheersen en te reduceren, met behoud van rendement. Het pensioenfonds volgt in de presentatie van de kosten van vermogensbeheer de "aanbevelingen uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie" zoals gepubliceerd in november 2011 en de "nadere uitwerking kosten vermogensbeheer herziene versie met aanvullingen van de Pensioenfederatie" zoals gepubliceerd in februari 2016.

Het bestuur heeft conform de Aanbevelingen uitvoeringskosten (De Pensioenfederatie) beoordeeld of de vermogensbeheerkosten in relatie tot de assetallocatie en de benchmarkkosten en het rendement op lange termijn en het benchmarkrendement passend zijn. Het bestuur oordeelt dat dit het geval is, waarbij het bestuur een eigen vergelijking heeft gehanteerd.

Toelichting bij de wijziging in kosten(structuur) van 2019 ten opzichte van 2018

Hieronder is een toelichting per categorie opgenomen:

- De beheerkosten en transactiekosten voor vastgoed zijn in 2019 licht gedaald. De performancekosten zijn gestegen door de goede prestaties van de managers.
 - De beheerkosten voor aandelen zijn in lijn met de ontwikkeling van de portefeuille. De transactiekosten zijn gestegen doordat er meer geherbalanceerd moest worden (10% meer transacties) vanwege de gestegen aandelenkoersen.
 - De beheerkosten en transactiekosten voor alternatieve beleggingen zijn in 2019 gestegen doordat er nieuwe commitments zijn afgegeven om aan de 5% allocatie te komen. De performancekosten zijn gestegen door de goede prestaties van de managers.
 - De beheerkosten voor vastrentende waarden zijn gedaald doordat er minder gealloceerd is naar credits en voor high yield is overgegaan naar een passieve manager met lagere kosten. De transactiekosten zijn daarentegen gestegen, voornamelijk vanwege de high yield transitie die in 2019 heeft plaatsgevonden. Deze transitie geeft een eenmalig verhogend effect op de transactiekosten.
 - De beheerkosten voor grondstoffen zijn gedaald doordat in 2019 het gehele jaar in het beleggingsfonds van NN IP is belegd. In 2018 heeft dit beleggingsfonds een ander beleggingsfonds met hogere kosten vervangen.
 - De post "overige beleggingen" betreffen de kosten van de PGGM Treasurydesk.
 - Als transactiekosten zijn opgenomen de kosten voor aankoop van beleggingen door het pensioenfonds (zoals acquisitiekosten, in- en uitstapvergoedingen van beleggingsfondsen of bijv. aandelen in een discretionair mandaat). Aan- en verkoopkosten zijn de directe aan- en verkoopkosten van beleggingstitels binnen een beleggingsfonds (waarbij evt. in en uitstapvergoedingen worden verrekend). Voor de mandaten bij BMO (waaronder rente en valuta overlay) en SSGA zijn alle transactiekosten als transactiekosten verantwoord. Voor de beleggingsfondsen bij PGGM, NN IP en BlackRock zijn de transactiekosten binnen de beleggingsfondsen als aan- en verkoopkosten verantwoord.
- Conform de aanbeveling Pensioenfederatie wordt voor alle categorieën waarbij in een fonds wordt belegd een volledige look through van transactiekosten toegepast. Bij look through is een correctie gemaakt voor de in- en uitstapvergoedingen bij beleggingsfondsen, door het pro rata deel van deze opbrengsten te verdisconteren met de in- en uitstapvergoedingen die door het pensioenfonds zijn betaald. Daarnaast is het pro rata deel van de transactiekosten in een beleggingsfonds aan het pensioenfonds toegerekend.
- De kosten vermogensbeheer pensioenfonds en bestuursondersteuning waren in 2019 hoger dan in 2018 doordat de kosten van het bestuursondersteuning zijn gestegen als gevolg van de uitbreiding van de ondersteuning.
 - De kosten voor fiduciair beheer waren in 2019 hoger dan in 2018 door indexering van het tarief en de extra kosten vanwege het verhogen van de renteafdekking.
 - De advieskosten zijn hoger ten opzichte van 2018 door indexering van de tarieven.

- De post bewaarloon en overige kosten bevat kosten voor aanvullende dienstverlening (zoals rapportages, compliance monitoring, bankdiensten, belastingterugvordering) door CACEIS. De kosten van CACEIS zijn gestegen door het grotere aantal transacties, de toegenomen omvang van het vermogen en de extra diensten. Verder zijn onder overige kosten de aanvullende kosten opgenomen van het Euro Liquidity Funds van BMO en van het beleggingsfonds voor grondstoffen van NN IP (zoals AIFMD depository kosten, belastingen en accountant). Deze kosten zijn voor NN IP gestegen doordat NN IP vorig jaar maar voor vijf maanden in de cijfers zat en nu voor het gehele jaar.
- In 2019 zijn de totale kosten van het vermogensbeheer ca. 0,49% (2018: ca. 0,46%), waarvan ca. 0,33% beheerkosten (2018: ca. 0,36%) van het gemiddeld belegd vermogen.

Transactiekosten					
2019	Beheer- kosten	Performance gerelateerde kosten	Transactiekosten excl. aan- verkoopkosten	Aan- en verkoopkosten	Totaal
Kosten per beleggingscategorie					
Vastgoed	1.229	396	42	260	1.928
Aandelen	311	0	0	251	561
Alternatieve beleggingen	428	355	168	-68	883
Vastrentende waarden	532	0	141	1.108	1.781
Hedgefonds	0	0	0	0	0
Commodities	86	0	0	114	200
Overige beleggingen	4	0	0	0	4
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën excl. overlay	2.590	752	350	1.666	5.357
Kosten overlay beleggingen	-	-	289	-	289
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën incl. overlay	2.590	752	639	1.666	5.646
Overige vermogensbeheerkosten					
Kosten vermogensbeheer pensioenfondsen en bestuursond.	665				665
Fiduciair beheer	1.933				1.933
Bewaarloon	108				108
Advieskosten vermogensbeheer	129				129
Overige kosten	807				807
Totaal overige vermogensbeheerkosten	3.642				3.642
Totaal kosten vermogensbeheer	6.232				9.288

		Transactiekosten			
2018	Beheer- kosten	Performance gerelateerde kosten	Transactiekosten excl. aan- verkoopkosten	Aan- en verkoopkosten	Totaal
Kosten per beleggingscategorie					
Vastgoed	1.243	62	28	396	1.729
Aandelen	260	0	0	85	345
Alternatieve beleggingen	341	22	65	2	430
Vastrentende waarden	623	0	199	355	1.177
Hedgefonds	0	0	0	0	0
Commodities	161	0	0	111	272
Overige beleggingen	3	0	1	0	4
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën excl. overlay	2.631	84	293	949	3.957
Kosten overlay beleggingen	-	-	339	-	339
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën incl. overlay	2.631	84	632	949	4.296
Overige vermogensbeheerkosten					
Kosten vermogensbeheer pensioenfondsen en bestuurskosten	533				533
Fiduciair beheer	1.739				1.739
Bewaarloon	158				158
Advieskosten vermogensbeheer	133				133
Overige kosten	357				357
Totaal overige vermogensbeheerkosten	2.919				2.919
Totaal kosten vermogensbeheer	5.550				7.215

4.3.5 Incidentenregeling

In 2019 heeft zich in het derde kwartaal één datalek met een lage impact voorgedaan bij TKP Pensioenen. Een uitbetaling van een uitkering is aan een verkeerde deelnemer gedaan. De gevolgen zijn gecorrigeerd en dit incident is geregistreerd in het datalekregister. De functionaris gegevensbescherming heeft gerapporteerd dat dit incident zorgvuldig is afgehandeld conform de procedure datalekken.

4.4 Actuariële analyse

Analyse van het resultaat

In de volgende tabel staat een analyse van het actuariële resultaat. Hierbij worden de actuariële uitgangspunten van het pensioenfonds vergeleken met de werkelijke actuariële ontwikkelingen over het verslagjaar. De bedragen kunnen afwijken van de bedragen in de jaarrekening, die boekhoudkundig zijn bepaald.

Bedragen x € 1.000	2019	2018
Resultaat op beleggingen	434.199	16.750
Resultaat op wijziging RTS	-323.242	-83.922
Resultaat op premie	3.672	4.063
Resultaat op waardeoverdrachten	-96	-207
Resultaat op kosten	32	258
Resultaat op uitkeringen	-48	22
Resultaat op kanssystemen	6.336	1.017
Resultaat op overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen	29.376	13.301
Resultaat op andere oorzaken	357	3.456
Totaal saldo van baten en lasten	150.586	-45.262

Beleggingen

Onder beleggingsrendementen worden verstaan:

- Alle directe en indirecte beleggingsopbrengsten inclusief kosten van het vermogensbeheer.
- De rentelasten over vreemd vermogen, achtergestelde leningen en rekening courantverhoudingen met andere partijen.
- De benodigde interesttoevoeging aan de technische voorzieningen. Deze wordt vastgesteld aan de hand van de eerstejaars spot rate uit de door DNB gepubliceerde RTS per jaar ultimo van het vorige verslagjaar.

Het resultaat op beleggingen in het boekjaar bedraagt € 434.199. Dit bedrag bestaat uit het behaalde beleggingsresultaat (€ 430.574) en benodigde interest (€ 3.625). Het rendement op de beleggingen draagt in 2019 derhalve positief bij aan de dekkingsgraad.

Wijziging rentetermijnstructuur (RTS)

Het resultaat van de mutatie van de technische voorzieningen voor risico pensioenfonds als gevolg van de overgang van de RTS zoals die per jaareinde van het vorige verslagjaar van toepassing was, naar de nieuwe RTS per einde van het verslagjaar bedraagt € 323.242 negatief.

De gedaalde rente zorgt voor een stijging van de technische voorziening. Dit levert een negatieve bijdrage aan het resultaat in het boekjaar.

Premie

Het resultaat op premie wordt vastgesteld door de totaal ontvangen premie af te zetten tegen de actuariële benodigde premie.

Om het resultaat op premie correct vast te stellen wordt de saldering van alle baten en lasten in verband met premie afgezet tegen de mutatie van de technische voorzieningen als gevolg van inkoop van aanspraken en afdekking van risico's.

De lasten in verband met ontvangen premie bestaan uit de volgende onderdelen:

- Het deel dat is bestemd voor dekking van de directe uitvoeringskosten in het verslagjaar.
- Het deel dat is bestemd voor dekking van de toekomstige uitvoeringskosten horend bij de inkoop van nieuwe pensioenaanspraken in het verslagjaar.

De mutatie van de TV in verband met premie bestaat uit de volgende onderdelen:

- De inkoop van nieuwe aanspraken, exclusief opslag voor toekomstige uitvoeringskosten.
- De risicokoopsom voor nog niet gefinancierd verzekerd nabestaandenpensioen.
- De risicokoopsom voor arbeidsongeschiktheid.

Het resultaat op premie bedraagt € 3.672.

Kanssystemen

Aan het vaststellen van de technische voorzieningen liggen kanssystemen ten grondslag. De belangrijkste zijn sterfte en arbeidsongeschiktheid.

Toeslagverlening

Het bestuur heeft op basis van de financiële positie besloten om per 1 januari 2020 geen toeslag te verlenen.

Overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen

Een aanpassing van de actuariële grondslagen of methoden in het verslagjaar leidt tot nieuwe eisen ten aanzien van de prudentie van de grondslagen. Indien grondslagen wijzigen wordt dit resultaat hier vermeld.

In 2019 heeft het bestuur besloten het leeftijdsverschil tussen mannen en vrouwen aan te passen, wat een resultaat van € 10.467 negatief heeft veroorzaakt. Daarnaast is besloten de opslag voor excassokosten te verlagen. Dit heeft geresulteerd in een positief resultaat van € 21.766. Per saldo is de technische voorziening hierdoor gedaald en heeft dit bijgedragen aan de winst van het pensioenfonds.

Daarnaast is de voorziening voor de onvoorwaardelijke stijging van de pensioengrondslag voor de toekomstige premievrije opbouw bij arbeidsongeschikten komen te vervallen. Dit zorgt voor een winst voor het pensioenfonds van € 10.216.

Tenslotte is het opbouwpercentage verlaagd wat ertoe leidt dat de premievrije toekomstige opbouw voor arbeidsongeschikten wordt verlaagd. Deze wijziging van de regeling heeft een winst voor het pensioenfonds van € 7.861 opgeleverd.

Andere oorzaken

Dit zijn overige actuariële resultaten die ontstaan doordat de feitelijke uitkomsten afwijken van hetgeen actuariel verondersteld is. Deze resultaten zijn niet toe te wijzen aan één van de eerdergenoemde categorieën.

Kostendekkende premie

De kostendekkende premie bestaat uit een actuariel benodigde premie voor de pensioenopbouw en de risicodekkingen voor overlijden en arbeidsongeschiktheid, een solvabiliteitsopslag, de opslag voor uitvoeringskosten en de opslag voor toeslagverlening en reservetekort.

De kostendekkende premie is berekend op basis van de rentetermijnstructuur per 31 december 2018. De gedempte kostendekkende premie is gebaseerd op het gemiddelde van 60 gepubliceerde rentetermijnstructuren (voor 2019: 31 oktober 2013 t/m 30 september 2018).

Voor de toetsing van de premie is de vooraf bepaalde (ex ante) gedempte kostendekkende premie gehanteerd. In de volgende tabel is een overzicht opgenomen van de kostendekkende premie, de ex ante en de ex post gedempte premie en de feitelijke premie.

Premiecomponent	Kosten-dekkende premie	Gedempte Premie (ex post)	Gedempte Premie (ex ante)	Feitelijke Premie (ex post)
Inkoop onvoorwaardelijke opbouw	58.780	51.835	50.528	
Risicopremie overlijden	1.423	1.343	1.230	
Risicopremie arbeidsongeschiktheid	5.566	4.908	4.785	
Opslag toekomstige uitvoeringskosten	3.131	2.765	2.628	
Opslag uitvoeringskosten	4.195	4.195	3.942	
Solvabiliteitsopslag	15.227	13.448	13.195	
Ontvangen premie				78.206
Afrekening vorig jaar				420
Totale premie	88.322	78.495	76.308	78.626

De premie voor 2019 wordt getoetst aan de hand van de voorschriften van het FTK en wel op basis van de ex ante opstelling. De verwachte (ex ante) feitelijke premie (de beschikbare premie) is hierbij gelijk verondersteld aan de ex ante gedempte kostendekkende premie (de benodigde premie), namelijk € 76.308. Op basis van deze ex ante opstelling is de premie kostendekkend.

De in het boekjaar ontvangen premie bedraagt € 78.626. Hiervan heeft € 420 betrekking op pensioenopbouw over voorgaande boekjaren. De feitelijke premie bedraagt hierdoor € 78.206.

Achteraf (ex post) bekeken bedraagt de gedempte kostendekkende premie € 78.495 en de feitelijke premie (exclusief de premie voorgaande boekjaren) € 78.206.

Het verschil tussen de feitelijke premie en de ex ante verwachte premie is € 1.898 en wordt verklaard door mutaties in het deelnemersbestand van het pensioenfonds. Het verschil tussen de ex post en de ex ante gedempte kostendekkende premie bedraagt € 2.187. Dit is ook grotendeels te verklaren door de mutaties in het deelnemersbestand en daarnaast door de hoger uitgevallen uitvoeringskosten dan vooraf begroot.

5 Risicoverslaglegging

Het pensioenfonds beschikt over een risicomanagementbeleid. Hierin is op hoofdlijnen beschreven hoe het pensioenfonds risico's beheerst en welke kaders hiervoor bij het pensioenfonds en bij alle uitbestedingspartners gehanteerd worden. In het beleid zijn de uitgangspunten opgenomen en wordt beschreven op welke wijze het pensioenfonds invulling geeft aan de risico-governance en aan het risicomanagementraamwerk.

5.1 Governance

De governancestructuur van het pensioenfonds is zodanig ingericht dat de onafhankelijkheid van het tweedelijns respectievelijk derdelijns risicomanagement ten opzichte van de eerste respectievelijk eerste en tweede lijn is gewaarborgd.

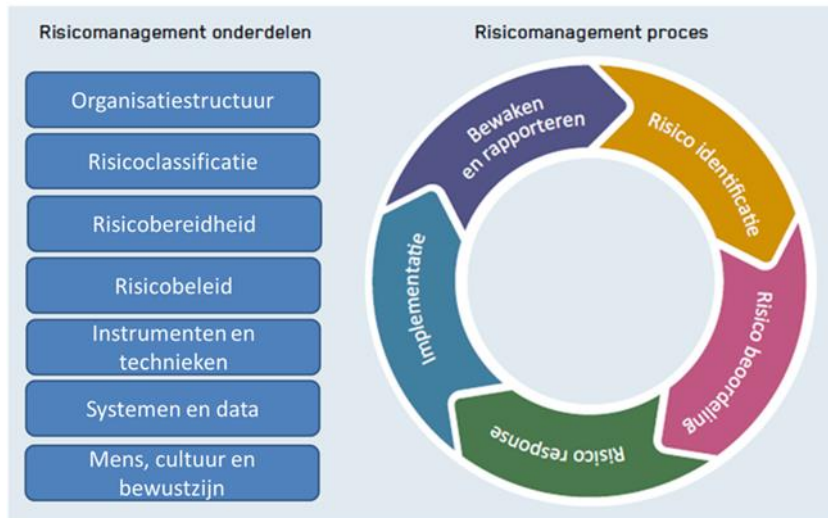
In de risico-governance is het uitvoerend bestuur eerste lijn verantwoordelijk. Vanuit die verantwoordelijkheid bestaat de rol van het uitvoerende bestuur uit:

- Implementeren in de dagelijkse bedrijfsvoering en de prioritering van het management van het integraal risicomanagementraamwerk.
- Uitvoeren van het risicomanagementproces bestaande uit het identificeren en beoordelen van risico's, het vaststellen en implementeren van risicobeheersmaatregelen en bewaken en rapporteren van de risico's en de genomen beheersmaatregelen, rekening houdend met de uniformiteit waaronder de risicobereidheid.
- Rapporteren aan zowel het bestuur als andere interne en externe belanghebbenden over de risico's waaraan het pensioenfonds is blootgesteld.
- Waarborgen van risicobewustzijn, integriteit, ethisch gedrag en het verkondigen van het belang van risicomanagement.

De sleutelfunctiehouder risicobeheer is tweede lijn verantwoordelijk en ondersteunt het bestuur bij de vaststelling of alle risico's afdoende worden beheerst en geeft gevraagd en ongevraagd zijn risico-opinie ten aanzien van door het bestuur te nemen besluiten. Dat blijkt uit het periodiek vaststellen of de diverse risicorapportages zijn ontvangen, zijn behandeld en of hiervan een zichtbare beoordeling is geweest (is vastgelegd). Andere tweede lijnfuncties zijn de sleutelfunctiehouder actuarieel, de compliance officer en de functionaris gegevensbescherming.

De sleutelfunctiehouder interne audit is derde lijn verantwoordelijk. Hij/zij ondersteunt en adviseert de eerste en tweede lijn en bewaakt of de eerste en tweede lijn hun verantwoordelijkheden ook daadwerkelijk nemen.

5.2 Risicomanagementraamwerk

Risicomanagementonderdelen

Het raamwerk bestaat uit zeven risicomanagementonderdelen:

1. Het risicobeheer is doeltreffend en goed geïntegreerd in de organisatiestructuur en de besluitvormingsprocessen.
2. Het pensioenfonds stelt strategieën, processen en rapportageprocedures vast die noodzakelijk zijn voor het regelmatig onderkennen, meten, bewaken en beheeren van de risico's en het rapporteren hierover.
3. Het pensioenfonds heeft haar risicobereidheid gedefinieerd en heeft daaraan meetbare prestatie-indicatoren gekoppeld.
4. Het pensioenfonds draagt zorg voor de uitvoering van het beleid, evalueert het beleid ten minste driejaarlijks en past het beleid bij belangrijke wijzigingen onverwijld aan.
5. Het pensioenfonds heeft de instrumenten en technieken benoemd ter concrete en praktische ondersteuning van de uitvoering van het risicoproces.
6. Het pensioenfonds beschikt over systemen en data voor het vastleggen, opslaan en analyseren van kwantitatieve en kwalitatieve risicodata.
7. Het pensioenfonds besteedt aandacht aan mensen, cultuur en bewustzijn als essentieel onderdeel van adequaat risicomanagement.

Risicomanagementproces

Voor het borgen van kwaliteit wordt gewerkt met een cyclus voor het beheer van de verschillende onderdelen van het raamwerk. Voor een eenduidige benadering van de beheersing van risico's binnen het pensioenfonds is daartoe een risicomanagementproces gedefinieerd, bestaande uit de volgende onderdelen:

- Risico-identificatie: het op basis van de strategie en doelstellingen identificeren van de potentiële risico's die de realisatie van de strategie en doelstellingen kunnen belemmeren.
- Risicobeoordeling: het analyseren, beoordelen en mogelijk kwantificeren van de (oorzaken van de) risico's.
- Risicoresponse: het bepalen van de maatregelen om met het risico om te gaan, waarbij opties zijn:
 - risicovermijding (stoppen met activiteiten);
 - risico-acceptatie (geen maatregelen);
 - risicobeheersing (beheersingsmaatregelen / controls); of
 - risico delen (herverzekeren).
- Implementatie: het daadwerkelijk inrichten, implementeren en verankeren van de maatregelen.
- Bewaken & rapporteren: het gedurende het gehele risicomanagementproces bewaken en verantwoording afleggen over de kwaliteit en voortgang.

Eigenrisicobeoordeling

Een wezenlijk onderdeel van het risicomanagementraamwerk is de eigenrisicobeoordeling (ERB). De ERB is een instrument voor het pensioenfonds om inzicht te krijgen in de samenhang tussen de strategie, de materiële risico's die het pensioenfonds kunnen bedreigen, de mogelijke gevolgen hiervan voor de financiële positie van het pensioenfonds en de pensioenaanspraken en pensioenrechten. De ERB geeft inzicht in de effectiviteit van het risicobeheer inclusief de (feitelijke) beheersmaatregelen. Dit inzicht is van essentieel belang voor de vormgeving van het risicobeheer van het pensioenfonds. Het pensioenfonds voert tenminste driejaarlijks een reguliere ERB uit. Deze frequentie is geënt op de (strategische) beleidscyclus van het pensioenfonds, zodat de ERB een onderbouwing is voor strategische beleidsbesluiten. Daarnaast zijn er twee soorten omstandigheden die om een tussentijdse actualisatie van (een deel van) de ERB vragen:

- a. Een significante wijziging in het risicoprofiel (bijvoorbeeld een significante wijziging in de risicohouding).
- b. Een strategisch besluit met een materiële impact op het risicoprofiel.

In 2019 heeft het bestuur een ERB uitgevoerd als onderdeel van het strategische besluit om over te gaan tot opdrachtaanvaarding van de per 1 januari 2020 te wijzigen pensioenregeling naar een pensioenregeling met de CDC-karakter. Daarnaast is het bestuur in het najaar van 2019 gestart met een proces om vanuit de kernelementen van de strategie een aantal risicobereidheidsverklaringen te formuleren. Deze risicobereidheidsverklaringen zullen in de loop van 2020 definitief worden vastgesteld en vormen daarmee een wezenlijk onderdeel van de ERB.

IRM-jaarplan

In het IRM-jaarplan worden de thema's vastgelegd en ingepland, waarbij expliciet aandacht zal worden besteed aan de daarmee gepaard gaande risico's. De belangrijkste risico-gerelateerde thema's in 2019 waren:

- DNB Beleggingsonderzoek.
- Implementatie van de verplichtingen vanuit de Nederlandse wet- en regelgeving ingevolge de IORP II richtlijn, in het bijzonder het geven van invulling aan het beleid op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB).
- Uitvoering geven aan de eind 2018 herijkte rol- en taakverdeling binnen het bestuur.
- Onderzoek naar en implementatie van de overgang op een CDC-regeling in 2020.
- Financiële positie pensioenfonds en voorbereiding op mogelijke kortingen.
- In kaart brengen van de mogelijke gevolgen van Brexit voor het beleggingsbeleid om hierop zo goed mogelijk te kunnen anticiperen.
- Juiste verwerking in de jaarrapportage van de eind 2018 herijkte actuariële grondslagen.
- Implementatie van de Uniforme RekenMethodiek (URM) in de deelnemerscommunicatie.
- Monitoren integrale digitale transformatie TKP.

Daarnaast zijn in 2019 de matching-/ renterisico-, de marktrisico- en de IT-risicoanalyse integraal herijkt.

In 2020 zal het bestuur nadere risico-gerelateerde aandacht geven aan het Pensioenakkoord, ESTER, implementatie van de naar CDC gewijzigde pensioenregeling, vaststelling van de eigen risicobeoordeling, ondersteunen van financiële zelfredzaamheid van werknemers/deelnemers, monitoren van de integrale (IT) transformatie TKP in relatie tot kwaliteit pensioenuitvoering en handhaving van de verplichtstelling en nadere classificering in individuele gevalsbehandeling.

In 2020 zijn integrale herijkingen gepland van het kredietrisico, verzekeringstechnisch risico, operationeel risico en juridisch risico.

5.3 Risicobeoordeling

Voor het identificeren van risico's zijn de door DNB gedefinieerde FIRM-risicocategorieën als uitgangspunt gebruikt. Het pensioenfonds onderscheidt de volgende hoofdrisico-categorieën:

- Matching-/renterisico.
- Marktrisico.
- Kredietrisico.
- Verzekeringstechnisch risico.
- Omgevingsrisico.
- Operationeel risico.
- Uitbestedingsrisico.
- IT-risico.
- Integriteitrisico.
- Juridisch risico.

De eerste vier categorieën zijn financieel van aard, de overige zijn niet-financieel. De hoofdcategorieën zijn verder onder te verdelen naar deelrisico's.

Risico's worden kwantitatief en kwalitatief (aan de hand van vooraf in het risicomanagementbeleid vastgestelde referentieschalen) beoordeeld op basis van de waarschijnlijkheid van het optreden van het risico (kans) en de impact daarvan op het behalen van de doelstellingen.

De analyse van de financiële risico's is gemaakt op basis van UFR. Indien deze op basis van marktrente gemaakt wordt, zouden de risico's groter zijn. Bovendien zijn de analyses gemaakt op geïsoleerde risico's waarbij in samenhang het cumulatieve risico nog aanzienlijk is.

Bij de risicoanalyse wordt een onderscheid gemaakt tussen het bruto risico, het netto risico en de risicotolerantie (als weergave van de risicobereidheid).

Het bruto risico is het risico zonder rekening te houden met eventuele beheersmaatregelen die het bestuur treft om de waarschijnlijkheid en/of impact te beperken. Het bruto risico is afhankelijk van de context waarbinnen het pensioenfonds opereert en de doelstellingen. Het netto risico is het risico dat overblijft nadat is gereageerd op de bruto risico's. Indien het netto risico vanuit de risicobereidheid (nog) niet acceptabel is, worden aanvullende acties gedefinieerd om tot de risicotolerantie te komen.

Rente-/matchingrisico

Het renterisico is het risico dat voortvloeit uit 1) het niet gematcht zijn van activa en passiva (inclusief off-balanceposten) dan wel 2) inkomsten en uitgaven in termen van rentevoet, rente typische looptijden, basisvaluta, liquiditeit typische looptijden en 3) de gevoeligheid voor ontwikkeling in prijspeil.

Het matchingrisico is nader onderverdeeld in rente-, valuta-, liquiditeit- en inflatierisico. Deze risico's zijn met name extern gedreven.

Het strategisch afdekkingsbeleid ten aanzien van de nominale verplichtingen is afhankelijk van de rente. Het afdekkingsbeleid wordt periodiek getoetst aan de hand van een ALM-studie. Het pensioenfonds kiest bewust om een gedeelte van het renterisico, mede gelet op de samenstelling van het deelnemersbestand, niet af te dekken om herstelcapaciteit te behouden. De rente-overlay wordt uitgevoerd door middel van rentederivaten, hoofdzakelijk renteswaps, staatsobligaties en bedrijfsobligaties. Via maand- en kwartaalrapportages wordt door de vermogensbeheerder verantwoording afgelegd over de rentehedge. Aan de orde komen onder meer: hedgeratio, de rentegevoeligheid van de totale verplichtingen, de hedge per bucket en het ex-post hedge percentage.

Het valutarisico wordt afgedekt door de exposure naar vreemde valuta van een aantal beleggingscategorieën af te dekken met vooraf vastgelegde afdekkingspercentages. Voor het afdekken van valuta exposure kan gebruik worden gemaakt van instrumenten met een maximale looptijd van 2 jaar: spot-transacties en forwards. Per kwartaal vindt rapportage door de vermogensbeheerder plaats over hedgeratio en norm.

In het kader van Central Clearing wordt op dag basis de benodigde cash voor derivaten gemonitord en worden de derivatenposities dagelijks direct afgerekend. In de kwartaalrapportage is een liquiditeitstoets in stress per ultimo kwartaal opgenomen.

De beleggingsportefeuille bevat categorieën waarbij bewust wordt gestreefd naar het beperken van het inflatierisico. Het pensioenfonds belegt daarnaast gedeeltelijk in risicovolle beleggingen mede vanuit inflatiematching oogpunt. Het inflatierisico ligt voor een belangrijk deel bij de pensioengerechtigden, gewezen deelnemers en deelnemers via het voorwaardelijke toeslagbeleid van het pensioenfonds. Het bestuur beslist jaarlijks in hoeverre pensioenaanspraken en pensioenrechten worden aangepast.

Per 31 december 2019 bevinden alle netto risico's zich binnen de door het bestuur vastgestelde risicotolerantie.

Marktrisico

Het marktrisico is het risico ten gevolge van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten binnen een handelsportefeuille. Voor pensioenfonds geldt dat het marktrisico alleen betrekking heeft op de niet-rentedragende activa.

Dit risico is nader onderverdeeld in prijsvolatiliteit, marktliquiditeit en concentratie en correlatie. Deze risico's zijn met name extern gedreven.

Het pensioenfonds kiest voor spreiding in de beleggingsportefeuille qua risicoprofiel van de achterliggende beleggingen in relatie tot de verplichtingen van het pensioenfonds. Beleggen in risicovollere producten wordt bewust gedaan in de veronderstelling dat daar een hoger rendement tegenover staat.

Keuzes met betrekking tot de asset allocatie worden gemaakt op basis van een ALM-studie. Er wordt voor elk jaar een beleggingsplan vastgesteld. Voor bestaande categorieën wordt ten minste één keer per drie jaar een Investment case behandeld. Eventuele opname van nieuwe categorieën gebeurt eveneens middels een investment case. Opname van een nieuwe beleggingscategorie en herziening of beëindiging van bestaande categorieën worden door het bestuur besloten. Hierbij geldt het principe "discretionair waar het kan" (ook gelet op transparantie) waarbij kosten en proportionaliteit worden meegewogen.

Compliance-statements bevatten een overzicht met eventuele overtredingen op mandaten en/of beleggingsrichtlijnen door de vermogensbeheerders zelf. Daarnaast vindt controle van de beleggingsrichtlijnen plaats door de onafhankelijke beleggingsadministrateur CACEIS.

BMO rapporteert per kwartaal de risico-inschattingen aangaande balansrisico, allocatierisico en concentratierisico. Daarnaast rapporteert BMO per kwartaal over de wijze van uitvoering van de mandaten door de onderliggende managers. Afspraken over spreiding in sectoren en geografische gebieden zijn vastgelegd in de mandaten en worden op maandbasis getoetst door CACEIS.

Derivaten mogen gebruikt worden om op efficiënte wijze een marktpositie in te nemen of af te dekken, maar niet om te speculeren. Het pensioenfonds maakt gebruik van Central Clearing. Om te allen tijde te kunnen voldoen aan hieruit volgende onderpand verplichting is een kredietfaciliteit bij de bewaarder ingericht. Beheer van liquide middelen vindt op dag basis plaats. Per kwartaal wordt hierover gerapporteerd.

In het kader van het prudent person beginsel zorgt het bestuur op advies van de beleggingscommissie voor een beheerste blootstelling aan minder liquide producten. In de jaarlijkse toetsing wordt hieraan door de certificerend actuaire aandacht besteed.

Het bestuur past een maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid toe. Dit beleid bestaat uit engagement, corporate governance en het uitsluiten van ondernemingen van het belegbaar universum. Het verantwoord beleggingsbeleid wordt vormgegeven binnen de geselecteerde beleggingsfondsen en de discretionaire mandaten. Bij de selectie en evaluatie van (externe) beheerders worden duurzaamheidscriteria door de fiduciair meegenomen. (Externe) beheerders moeten ESG-criteria in hun beleggingsbeslissingen meenemen bij (semi-) actieve strategieën. Tot slot wordt van (externe) (semi-) actieve portefeuillebeheerders verwacht dat zij MVB-beleid handhaven en naleven en hierover in hun rapportage verantwoording afleggen. Het pensioenfonds rapporteert over MVB in het jaarverslag, via de website en schenkt er aandacht aan in de nieuwsbrieven.

Per 31 december 2019 bevinden alle netto risico's zich binnen de door het bestuur vastgestelde risicotolerantie.

Kredietrisico

Het risico dat een tegenpartij contractuele of andere overeengekomen verplichtingen (waaronder verstrekte kredieten, leningen, vorderingen, ontvangen garanties) niet nakomt al dan niet als gevolg van het aan beperkingen onderhevig zijn van buitenlandse betalingen.

Dit risico is nader onderverdeeld in default probability, concentratie en correlatie en loss given default. Deze risico's zijn met name extern gedreven.

Het pensioenfonds let scherp op kredietwaardigheid en liquiditeit en stuurt op creditratings. Met betrekking tot onderpand zijn duidelijke afspraken gemaakt en vindt spreiding over meerdere tegenpartijen plaats. Monitoring van het tegenpartijrisico geschiedt dagelijks en de fiduciair heeft de verplichting afwijkende zaken te rapporteren aan het pensioenfonds. Op kwartaalbasis wordt een rapportage geleverd met posities per tegenpartij. Het pensioenfonds heeft kennisgenomen van en maakt gebruik van het beleid van de fiduciair op dit punt. Het pensioenfonds maakt gebruik van Central Clearing, waarbij het tegenpartijrisico door het Clearing House gedragen wordt. Beheer van liquide middelen vindt op dag basis plaats. Per kwartaal wordt hierover gerapporteerd.

CACEIS treedt als tegenpartij op voor het uitlenen van effecten. Hiertoe zijn specifieke afspraken gemaakt over kwaliteit en spreiding van het onderpand. Naast rapportages van CACEIS zelf zorgt het pensioenfonds op reguliere basis voor controle van die afspraken.

Per 31 december 2019 bevinden alle netto risico's zich binnen de door het bestuur vastgestelde risicotolerantie.

Verzekeringstechnisch risico

Het risico dat uitkeringen (nu dan wel in de toekomst) niet gefinancierd kunnen worden vanuit premie- en/of beleggingsinkomsten als gevolg van onjuiste en/of onvolledige (technische) aannames en grondslagen bij de ontwikkeling en premiestelling van het product.

Dit risico is nader onderverdeeld in sterfte, arbeidsongeschiktheidsrisico en concentratie en correlatie. Deze risico's zijn met name extern gedreven.

De belangrijkste risico's voor het pensioenfonds zijn de levensverwachting en arbeidsongeschiktheid. Wanneer ontwikkelingen op deze gebieden nopen tot aanpassing van de grondslagen zal het pensioenfonds hiertoe direct overgaan. De adviserend actuaire ondersteunt bij de vaststelling van de actuariële grondslagen.

Jaarlijks doet de waarmede actuaire verslag via een certificeringsrapport over de financiële positie van het pensioenfonds. Het actuariële rapport wordt opgesteld door TKP Pensioen. Op basis hiervan monitort het bestuur het verzekeringstechnisch risico.

Het overlijdensrisico is herverzekerd.

Per 31 december 2019 bevinden alle netto risico's zich binnen de door het bestuur vastgestelde risicotolerantie.

Omgevingsrisico

Het omgevingsrisico is het risico als gevolg van buiten de instelling of groep komende veranderingen op het gebied van concurrentieverhoudingen, belanghebbenden, reputatie en ondernemingsklimaat.

Dit risico is nader onderverdeeld in concurrentie, afhankelijkheid en reputatie. Deze risico's zijn met name extern gedreven.

Het pensioenfonds volgt ontwikkelingen in de nabije omgeving van het pensioenfonds op de voet. Dit betreft met name ontwikkelingen bij aangesloten werkgevers, media-aandacht voor pensioen in algemene zin en media-aandacht voor het pensioenfonds in het bijzonder. Het pensioenfonds bewaakt in hoeverre

wordt voldaan aan het representativiteitscriterium. De beleggingsprestaties van het pensioenfonds worden jaarlijks getoetst met behulp van de Z-score en performancetoets.

Het bestuur beheerst dit risico door een naar haar mening voorzichtig beleid te voeren en flexibel te reageren op ontwikkelingen. Het bestuur bewaakt dat beleidsbeslissingen onafhankelijk en vrij van belangenverstrengeling worden genomen.

Communicatie en engagement zijn belangrijke instrumenten voor het pensioenfonds in de beheersing van het omgevingsrisico. Het pensioenfonds stelt eenmaal per drie jaar een communicatiebeleidsplan op. Vanuit het communicatiebeleidsplan wordt jaarlijks een voorstel voor een jaarplan met een begroting ontwikkeld dat door het bestuur wordt vastgesteld. Het bestuur informeert de aangesloten werkgevers, de deelnemers en de pensioengerechtigden via de website en het jaarverslag over het beleid. Het pensioenfonds heeft bij haar beleggingsbeleid aandacht voor corporate governance en duurzaamheid. Bij het nemen van beleggingsbeslissingen wordt rekening gehouden met ongewenste elementen als wapenproductie, schending van mensenrechten en het bevorderen van strafbare of moreel verwerpelijke gedragingen. Het pensioenfonds onthoudt zich van transacties in dergelijke beleggingsfondsen en/of heeft BMO de opdracht gegeven de dialoog aan te gaan met dergelijke beleggingsfondsen.

Per 31 december 2019 bevinden alle netto risico's zich binnen de door het bestuur vastgestelde risicotolerantie.

Operationeel risico

Een operationeel risico is een risico dat samenhangt met ondoelmatige of onvoldoende doeltreffende procesinrichting of procesuitvoering. Dit risico is nader onderverdeeld in (pre)acceptatie/transactie, verwerking, uitkeringen en betalingen, informatie, productontwikkeling, kosten, personeel en fraudegevoeligheid. Deze risico's zijn met name intern gedreven.

De tekenbevoegdheden van het pensioenfonds zijn vastgelegd middels inschrijving bij de Kamer van Koophandel. In de tussen het pensioenfonds en de externe uitvoerders gesloten overeenkomsten zijn afspraken opgenomen over betalingsverkeer en volmachten.

Het bestuur kan haar bevoegdheden delegeren aan één of meer door het bestuur al dan niet uit zijn midden aangewezen portefeuilles, adviseurs of uitbestedingspartners. Deze gedelegeerde bevoegdheden worden echter uitgeoefend onder toezicht en verantwoordelijkheid van het bestuur. De commissie, adviseur of uitbestedingspartner legt voor de uitoefening van haar taken verantwoording af aan het voltallige bestuur. Dit gebeurt aan de hand van de notulen van een commissievergadering en notities danwel presentaties met adviezen voor het bestuur.

Bij het nemen van bestuursbesluiten wordt altijd in ogenschouw genomen of er door het besluit mogelijk sprake is van benadeling van derden. Iedere vergadering toetst het bestuur of agendapunten worden besproken waarbij er sprake kan zijn van belangenverstrengeling. Daarnaast worden iedere bestuursvergadering als apart agendapunt nevenfuncties/giften besproken.

Het pensioenfonds kent een verplicht gestelde pensioenregeling voor werkgevers als omschreven in de verplichtstelling.

Het pensioenfonds voert de door werkgevers en werknemers overeengekomen pensioenregelingen uit. De bepalingen liggen vast in het pensioenreglement en het uitvoeringsreglement. Het bestuur bewaakt ontwikkelingen in wet- en regelgeving, die van invloed zijn op de reglementen. Relevante wijzigingen in wet- en regelgeving worden afgestemd met werkgevers- en werknemersvertegenwoordigers en de uitvoerders aan wie activiteiten zijn uitbesteed.

Het pensioenfonds beschikt over een uitbestedingsbeleid, waarin het proces rondom uitbestedingen is vastgelegd alsmede de eisen die daarbij aan een uitvoerder worden gesteld. Het uitbestedingsbeleid wordt elke twee jaar door het bestuur geëvalueerd.

Het bestuur kan afhankelijk van het (meerjarig) resultaat de kostenopslagen in premie en voorziening pensioenverplichtingen aanpassen. Om de werkelijke kosten te bewaken wordt jaarlijks een begroting opgesteld en vindt elk kwartaal een beoordeling plaats of de kosten binnen de begroting blijven. Afwijkingen van de begroting zijn slechts mogelijk indien onderbouwd en door het bestuur geaccordeerd. In de tussen het pensioenfonds en de externe uitvoerders gesloten overeenkomsten zijn afspraken opgenomen over tarieven, kosten en vergoedingen.

Het bestuur heeft een geschiktheidsplan opgesteld. In het geschiktheidsplan wordt uiteengezet welke deskundigheden, competenties en professioneel gedrag van het bestuur worden verwacht en welke mogelijkheden daartoe worden aangereikt. Nieuwe bestuursleden volgen, indien noodzakelijk, een pensioenopleiding. Daarnaast heeft het bestuur minimaal eens per jaar een studiedag en is er sprake van een zelfevaluatie door het bestuur. Het pensioenfonds heeft een gedragscode ingesteld voor het bestuur en het verantwoordingsorgaan en al degenen die voor, namens of in opdracht van het pensioenfonds werken en alle door het bestuur aan te wijzen betrokkenen, ter voorkoming van conflicten tussen het belang van het pensioenfonds en de privébelangen van betrokkenen alsmede ter voorkoming van het gebruik van vertrouwelijke informatie van het pensioenfonds voor privédoeleinden. De bij de gedragscode behorende verklaring wordt jaarlijks ondertekend. Een externe compliance officer toetst of het bestuur de gedragscode naleeft. Het pensioenfonds brengt twee keer per jaar de hoofd- en nevenfuncties in kaart en nieuwe nevenfuncties moeten door betrokkenen gemeld worden. Bij het aangaan van contracten met derden wordt in kaart gebracht welke mogelijke tegenstrijdige belangen gepaard kunnen gaan met de opgegeven hoofd- en nevenfuncties. Het bestuur heeft daarnaast een klokkenluidersregeling en een incidentenregeling. Het pensioenfonds beschikt over een klachten- en geschillenprocedure en -commissie.

Per 31 december 2019 bevinden alle netto risico's zich binnen de door het bestuur vastgestelde risicotolerantie.

Uitbestedingsrisico

Het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de aan derden (al dan niet binnen een groep, al dan niet aan de sponsor) uitbestede werkzaamheden dan wel door deze derden ter beschikking gestelde apparatuur en personeel worden geschaad.

Dit risico is per externe uitvoerder nader onderverdeeld in continuïteit, integriteit, kwaliteit en IT. Deze risico's zijn met name extern gedreven.

Het uitbestedingsrisico vormt een zeer belangrijk aandachtsgebied voor het pensioenfonds. Zowel het pensioenbeheer (aan TKP en Montae) als het vermogensbeheer (aan BMO en CACEIS) zijn uitbesteed. Dit risico vormt als het ware de keerzijde van met name het operationeel risico, het IT-risico en het integriteitsrisico van het pensioenfonds zelf; het pensioenfonds laat zich regelmatig informeren over de wijze waarop de externe uitvoerders deze risico's beheersen.

Het pensioenfonds heeft een uitbestedingsbeleid inclusief selectie- en evaluatieproces opgesteld en heeft commissies ingesteld die onder meer belast zijn met de voorbereiding van selectie- en evaluatietrajecten. De selectie van externe uitvoerders vindt plaats op basis van eisen gesteld door DNB en criteria geformuleerd door het pensioenfonds zelf. De criteria van het pensioenfonds hangen samen met beschikbare deskundigheid, de cultuur van de organisatie, schaalvoordelen en flexibiliteit. Het pensioenfonds legt de selectie en evaluatie van externe uitvoerders vast.

Contractueel is vastgelegd dat uitbestedingspartners zijn gehouden aan de uitbestedingsregels ingevolge de Pensioenwet, die van toepassing zijn op het pensioenfonds. Het pensioenfonds toetst de externe uitvoerders op hun beheersmaatregelen op het gebied van continuïteit, integriteit, kwaliteit en IT (beschikbaarheid, (data)integriteit, vertrouwelijkheid en aanpasbaarheid), onder andere via jaarlijkse ISAE- of soortgelijke rapporten. Tenminste jaarlijks voert (een delegatie uit) het bestuur evaluatiegesprekken met de externe partijen.

Het bestuur stelt zich, onder meer door het beoordelen van jaarverslagen, op de hoogte van de (financiële) gezondheid van de uitbestedingspartners, om zodoende tijdig te kunnen anticiperen op negatieve ontwikkelingen.

Het pensioenfonds heeft met de uitbestedingspartners schriftelijke afspraken gemaakt over de opzegging en beëindigingsvoorwaarden, die een goede transitie naar een andere uitvoerder mogelijk maken. Daarnaast bevatten de overeenkomsten aansprakelijkheidsbepalingen.

Het pensioenfonds verlangt van haar uitbestedingspartners dat zij een gedragscode voert dan wel beleid heeft dat in de lijn is met haar eigen gedragscode; dit is onderdeel van de jaarlijkse evaluatie. Hierbij besteedt het pensioenfonds tevens aandacht aan beheerst beloningsbeleid, fraudebeleid en belangenverstrengeling bij deze uitbestedingspartners. Uitbestedingspartners verstrekken periodieke rapportages inzake niet-financiële risico's, waarin aandacht is voor integriteitsrisico's. Het pensioenfonds

ontvangt ieder kwartaal in control statements, compliance statements of soortgelijke rapportages van de uitbestedingspartners. Eventuele volmachten zijn contractueel vastgelegd.

Er wordt gewerkt met een Service Level Agreement (SLA) en periodieke rapportages over de in de SLA vastgelegde afspraken.

Het pensioenfonds beschikt verder over een IT-beleid, waarin de eisen die door het pensioenfonds aan uitbestedingspartners worden gesteld zijn vastgelegd. Het pensioenfonds heeft haar eigen beschikbaarheids-, (data)integriteits- en vertrouwelijkheidseisen vastgesteld. Uitbestedingspartners hebben een meldplicht ten aanzien van incidenten en rapporteren over de uitkomsten van doorlopen testen (bijvoorbeeld penetratie, patch en uitwijk). Het pensioenfonds heeft verwerkersovereenkomsten met de uitbestedingspartners.

Ten aanzien van (data)integriteit als onderdeel van het deelrisico IT bij BMO, CACEIS en TKP zijn per 31 december 2019 de netto risico's nog niet op het risicotolerantie-niveau. Om dat niveau te bereiken wordt met BMO en CACEIS overlegd over de mogelijkheden tot betere aansluiting van de systemen van beide partijen op elkaar. Bij TKP worden de (data)integriteitseisen verder in kaart gebracht en toegevoegd aan de periodieke rapportages.

IT-risico

Het risico dat bedrijfsprocessen en informatievoorziening onvoldoende integer, niet continu of onvoldoende beveiligd en ondersteund worden door IT.

Het IT-risico is voor het bestuur / de bestuursorganen nader onderverdeeld in beschikbaarheid, integriteit en vertrouwelijkheid. Deze risico's zijn met name intern gedreven.

Door de volledige uitbesteding van het pensioen- en vermogensbeheer beschikt het pensioenfonds niet over een eigen IT-infrastructuur. Wel beschikt het pensioenfonds over een IT-beleid waarin is vastgelegd hoe bestuurs(orgaan)leden dienen om te gaan met IT-middelen die zij ten behoeve van de uitoefening van hun functie bij het pensioenfonds gebruiken. Alvorens het pensioenfonds overgaat tot het gebruik van cloud computing, voert het bestuur een risicoanalyse uit en doet hiervan formeel een melding aan DNB.

Ten aanzien van de IT-omgeving van de externe uitvoerders steunt het pensioenfonds op de beheersmaatregelen ten aanzien van beschikbaarheid, integriteit, vertrouwelijkheid en aanpasbaarheid van de diverse dienstverleners en hun rapportages daarover (zie uitbestedingsrisico).

Ten aanzien van (data)integriteit en vertrouwelijkheid zijn per 31 december 2019 de netto risico's nog niet op het risicotolerantie-niveau. Om dat niveau te bereiken wordt nader onderzoek gedaan naar eventuele introductie van een generieke beveiligde omgeving voor het pensioenfonds.

Integriteitsrisico

Het risico dat de integriteit van de instelling dan wel het financiële stelsel wordt beïnvloed als gevolg van niet integere, onethische gedragingen van de organisatie, medewerkers dan wel van de leiding in het kader van wet- en regelgeving en maatschappelijke en door de instelling opgestelde normen.

Dit risico is nader onderverdeeld in belangenverstrengeling, witwassen, omzeiling sancties / terrorismefinanciering, interne fraude, externe fraude, fiscale fraude, corruptie (omkoping) en maatschappelijk onverantwoord gedrag. Deze risico's zijn met name intern gedreven.

Integer handelen is binnen het pensioenfonds verankerd in de totale compliance structuur. Alle betrokkenen bij het pensioenfonds, zowel intern als extern, worden geacht te voldoen aan het geheel van interne en externe wet- en regelgeving, dat op het pensioenfonds van toepassing is. Het pensioenfonds brengt jaarlijks de hoofd- en nevenfuncties in kaart en nieuwe nevenfuncties moeten door betrokkenen gemeld worden. Bij het aangaan van contracten met derden wordt in kaart gebracht welke mogelijke tegenstrijdige belangen gepaard kunnen gaan met de opgegeven hoofd- en nevenfuncties. Bij het nemen van bestuursbesluiten wordt altijd in ogenschouw genomen of er door het besluit mogelijk sprake is van benadeling van derden. Iedere vergadering toetst het bestuur of agendapunten worden besproken waarbij

sprake kan zijn van belangenverstrengeling. Daarnaast worden iedere bestuursvergadering als apart agendapunt nevenfuncties/giften besproken.

Het pensioenfonds heeft een gedragscode ingesteld voor het bestuur en het verantwoordingsorgaan en al degenen die voor, namens of in opdracht van het pensioenfonds werken en alle door het bestuur aan te wijzen betrokkenen, ter voorkoming van conflicten tussen het belang van het pensioenfonds en de privébelangen van betrokkenen alsmede ter voorkoming van het gebruik van vertrouwelijke informatie van het pensioenfonds voor privédoeleinden. Elke betrokkene dient tweemaal per jaar digitaal te verklaren dat de gedragscode is nageleefd. Een externe compliance officer toetst twee keer per jaar of de gedragscode wordt nageleefd op basis van vragenlijsten. Hiervan wordt een rapport opgesteld. Het bestuur heeft daarnaast een klokkenluidersregeling, een incidentenregeling en een klachten- en geschillenregeling.

Het pensioenfonds volgt de wet- en regelgeving rondom terrorismefinanciering (sanctiewetgeving) en toetst bij wijzigingen in wet- en regelgeving de opvolging daarvan door de externe uitvoerders.

Per 31 december 2019 bevinden alle netto risico's zich binnen de door het bestuur vastgestelde risicotolerantie.

Juridisch risico

Het risico samenhangend met (veranderingen in en naleving van) wet- en regelgeving, het mogelijk bedreigd worden van haar rechtspositie, met inbegrip van de mogelijkheid dat contractuele bepalingen niet afdwingbaar of niet correct gedocumenteerd zijn.

Dit risico is nader onderverdeeld in wet- en regelgeving, naleving, aansprakelijkheid, afdwingbaarheid contracten en verplichtstelling. Deze risico's zijn zowel intern als extern gedreven.

Het bestuur blijft op de hoogte van wijzigingen in wet- en regelgeving door het volgen media, vakliteratuur en nieuwsbrieven op het gebied van pensioen- en vermogensbeheer. Het pensioenfonds maakt bij de opstelling van alle voor het pensioenfonds relevante juridische documenten gebruik van de diensten van daarin gespecialiseerde partijen. Nieuwe producten, initiatieven, projecten worden voorafgegaan door een gedegen analyse van gerelateerde juridische risico's. Voor complexere zaken wordt altijd advies ingewonnen bij gerenommeerde externe juristen.

Voorleggers bij bestuursbesluiten bevatten een paragraaf waarin wordt vastgelegd of het gevraagde besluit in overeenstemming is met het beleid van het pensioenfonds. Juridisch risico wordt, indien aanwezig en onderkend, in de bestuursnotities vermeld en wordt daardoor meegenomen in de afwegingen van het bestuur voorafgaand aan de besluitvorming. Het pensioenfonds ziet erop toe dat wijzigingen in relevante wet- en regelgeving door de externe uitvoerders voldoende worden vertaald naar en geïmplementeerd in interne processen en procedures. Voor de bestuursleden is een bestuurdersaansprakelijkheidsverzekering afgesloten. In de contracten met externe uitvoerders zijn expliciet voorwaarden rondom aansprakelijkheid en wederzijdse verplichtingen rondom uitvoering en eventuele beëindiging vastgelegd.

Het pensioenfonds beschikt over een verplichtstellingsbeschikking en wordt door het Ministerie van Justitie geïnformeerd over afgegeven vergunningen. TKP voert namens het pensioenfonds het handhavingsbeleid uit. De afspraken hierover zijn vastgelegd in een overeenkomst. De verplichtingen van de werkgever zijn onderdeel van het uitvoeringsreglement.

Per 31 december 2019 bevinden alle netto risico's zich binnen de door het bestuur vastgestelde risicotolerantie.

6 Beleggingen

6.1 Marktentwikkelingen

Het jaar 2019 was een uitstekend beleggingsjaar. Aandelenmarkten behaalden het beste resultaat sinds 2009 en een dalende rente zorgde ervoor dat obligaties mooie rendementen konden laten zien. De groei van de wereldeconomie zwakte weliswaar af tot het laagste niveau sinds 2009, maar het verruimende beleid van centrale banken betekende dat beleggers positief bleven. Nadat de kapitaalmarkten eind 2018 fors waren teruggevallen, hebben de Federal Reserve (Fed) in de VS en de ECB in Europa het monetaire beleid omgegooid. De Fed was eind 2018 nog van plan geweest de rente te verhogen, maar zag daar snel van af en in 2019 werd de rente juist weer verlaagd. Ook de ECB werd begin 2019 gedwongen op zijn voetschreden terug te keren en een ruimer monetair beleid werd weer ingezet. Deze omslag van de Fed en ECB was de voornaamste reden dat markten er op bleven vertrouwen dat de huidige, langdurende economische cyclus nog verder kon worden verlengd. De huidige economische cyclus van positieve groei is nu zelfs de langstdurende in de Amerikaanse geschiedenis.

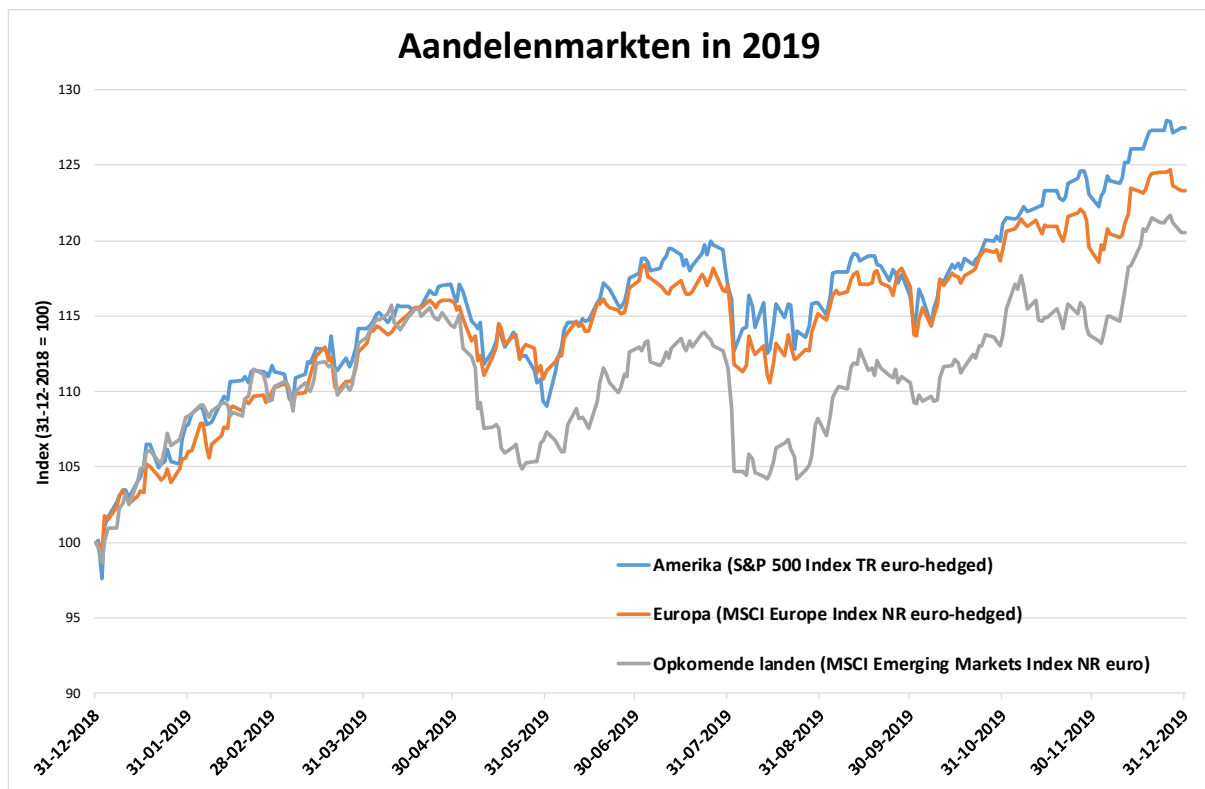
Aandelen

December 2018 was nog de slechtste maand voor aandelen in 10 jaar geweest. De combinatie van renteverhogingen door de Fed, zwakke economische cijfers en geopolitieke onzekerheden hadden het vertrouwen aangetast. Na de hierop volgende rigoureuze beleidswijzigingen van de Fed en ECB herstelden de aandelenmarkten in de eerste maanden van 2019 en waren de verliezen van december 2018 snel goedgemaakt.

Na een sterk eerste kwartaal van 2019 kenden de aandelenmarkten voor de rest van 2019 een grilliger verloop. Een belangrijke stoorzender was het handelsconflict tussen de VS en China. Elke keer dat het handelsconflict dreigde te escaleren (via wederzijdse importheffingen), veelal aangewakkerd door Twitter berichten van president Trump, reageerden aandelenbeurzen negatief. Uiteindelijk werd tegen het einde van 2019 duidelijk dat het handelsconflict (in ieder geval tijdelijk) zal worden opgelost en dat er een 'deal' tussen de VS en China gesloten zou worden. In januari 2020 is dit inderdaad gerealiseerd. Tevens verminderde gedurende 2019 het recessierisico en konden aandelenmarkten naar het einde van het jaar nieuwe records neerzetten.

Toch zijn er ook kanttekeningen te maken bij de mooie rendementen op de aandelenmarkten. De bedrijfswinsten daalden in 2019 en de koerswinsten op de aandelenmarkten kwamen geheel voor rekening van stijgende koers/winst verhoudingen. Daarnaast stegen aandelenkoersen van veel bedrijven vooral doordat deze bedrijven eigen aandelen inkochten ('Buy Backs').

Van de belangrijkste markten in de wereld liet de Amerikaanse aandelenmarkt de beste resultaten zien. Amerikaanse aandelen behaalden over 2019 een rendement van ruim 27,5% (S&P 500 index euro-hedged). Het rendement voor Europese aandelen deed daar echter nauwelijks voor onder en kwam uit op ruim 23% (MSCI Europe Index euro-hedged). Opkomende markten behaalden een rendement van bijna 21% (MSCI Emerging Markets Index in euro).

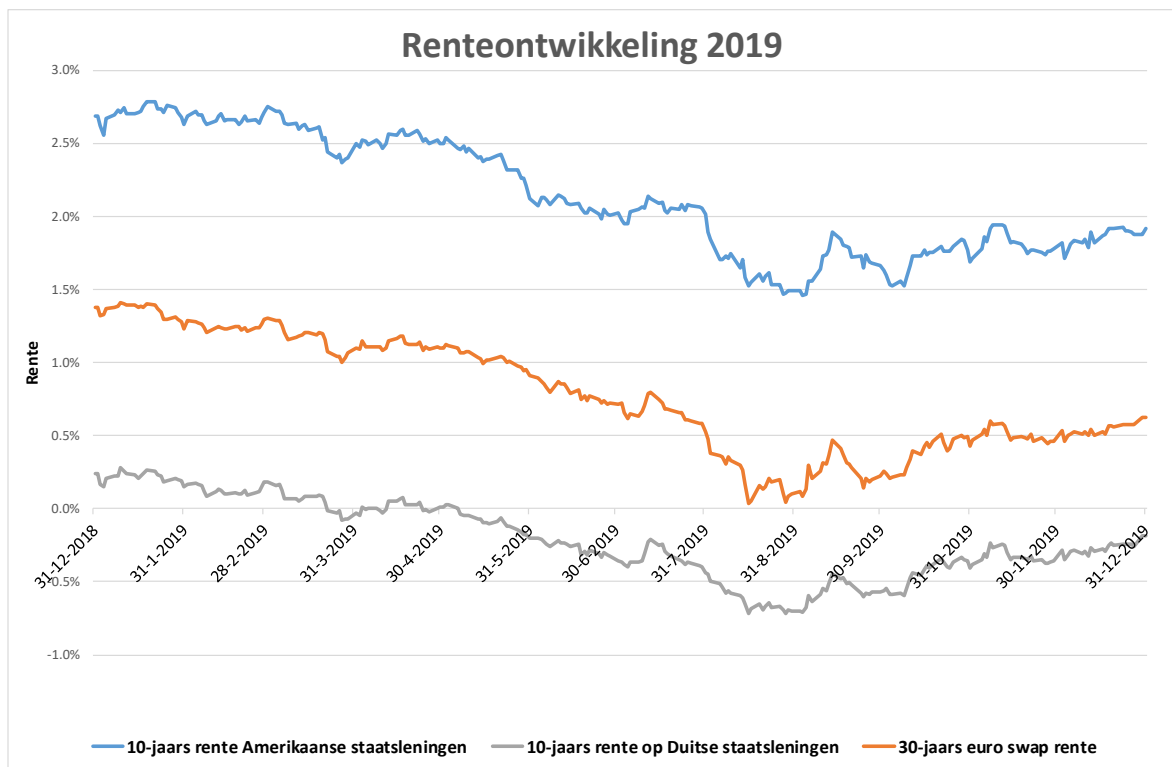

Bron: Bloomberg, BMO Global Asset Management

Rentemarkten

Nadat centrale banken begin 2019 weer waren overgegaan op een verruimend beleid, daalde de rente gestaag. Het laagste punt werd eind augustus bereikt toen de 10-jaars rente op Duitse staatsleningen tot -0,7% gedaald was. De rente op 10-jaars Nederlandse staatsleningen daalde op dat moment tot -0,6%. Na augustus stegen renteniveaus weer enigszins, maar de 10-jaars rente op Duitse staatsleningen eindigde het jaar nog wel onder de 0%; op -0,2%

De voor pensioenfondsen belangrijke euro swap rente liet eenzelfde verloop zien. De 30-jaars euro swaprente begon het jaar op 1,4%, daalde in augustus tot een laagste punt van net boven 0% en eindigde het jaar op 0,6%.

Bron: Bloomberg, BMO Global Asset Management

6.2 De beleggingsportefeuille

De totale beleggingsportefeuille van het pensioenfonds kwam eind 2019 uit op een vermogen van € 2.055 miljoen wat een stijging is van € 487 miljoen ten opzichte van ultimo 2018. Dit is vooral te verklaren door de premies en het behaalde rendement van 24,9%.

De beleggingsportefeuille van het pensioenfonds bestaat uit een matchingportefeuille (met als doel het verminderen van het (rente)risico versus de verplichtingen en daarnaast het betalen van een deel van de verplichtingen) en een returnportefeuille (met als doel het betalen van een deel van de verplichtingen, en daarnaast het genereren van extra rendement ten behoeve van herstel van de dekkingsgraad, het creëren van goede indexatie kansen en het betaalbaar houden van de regeling). De returnportefeuille behaalde in 2019 een positief rendement. Dit werd vooral veroorzaakt door de stijgende aandelenkoersen. In de ontwikkelde markten stegen de aandelen met 30,6%. De 30-jaars rente is in 2019 gedaald van 1,38% naar 0,6% wat een positief effect heeft gehad op de vastrentende waarde beleggingen en op de matchingportefeuille (30,0%).

Het rentebeleid van het pensioenfonds is in 2019 gewijzigd. De renteafdekking is verhoogd van 50% naar 60%. De rente is in 2019 gedaald. Hierdoor steeg de waarde van de beleggingen in de matchingportefeuille. De verplichtingen stegen veel harder, wat netto een negatief effect heeft op de dekkingsgraad van het pensioenfonds. Dit effect was groter geweest als de renteafdekking op 50% was gebleven.

De tabel toont de beleggingen eind 2019 in procenten:

	Belegd Vermogen (%)	Belegd Vermogen (*1.000)
CATEGORIE	31-12-2019	31-12-2019
Returnportefeuille	67,3%	1.382.875
Matchingportefeuille	32,7%	672.294
Totaal Portefeuille	100,0%	2.055.170
Liquide return portefeuille		
Vastrentende waarden	16,7%	197.256
Beursgenoteerd vastgoed	8,7%	102.786
Aandelen	65,7%	776.694
Grondstoffen	8,7%	103.008
Liquiditeiten	0,2%	2.430
<i>Totaal Liquide returnportefeuille</i>	<i>100,0%</i>	<i>1.182.174</i>
Illiquide return portefeuille		
Particuliere hypotheek	6,7%	13.395
Zakelijke hypotheek	4,4%	8.731
Privaat vastgoed PGGM	52,9%	106.153
Privaat vastgoed SAREF	0,2%	416
Infrastructuur	31,9%	64.083
Valuta overlay	3,9%	7.924
<i>Totaal Illiquide returnportefeuille</i>	<i>100,0%</i>	<i>200.701</i>
<i>Totaal Returnportefeuille</i>	<i>-</i>	<i>1.382.875</i>
Matching Portefeuille		
Euro staatsobligaties	34,3%	230.556
Euro Bedrijfsobligaties	46,2%	310.349
Rente swaps & liquiditeiten	19,5%	131.389
<i>Totale matching portefeuille</i>	<i>100,0%</i>	<i>672.294</i>

Aanpassingen in de beleggingsportefeuille

De belangrijkste wijzigingen die gedurende 2019 in de portefeuille van het pensioenfonds hebben plaatsgevonden, zijn de volgende:

- Het gewicht van de Return portefeuille is verhoogd met 3%-punt in combinatie met een verhoging van de strategische rentehedge van 50% naar 60%. Hiermee blijft de risicohouding en het gewenste risicoprofiel ongewijzigd en wordt het risicobudget alleen anders ingevuld.
- Samenstelling van de Matchingportefeuille is iets aangepast. Het gewicht van de rentederivaten (incl. liquiditeiten) is opgehoogd terwijl het totale obligatiegewicht is verlaagd. De verlaging van het totale obligatiegewicht is met name ten laste van de Euro Bedrijfsobligaties portefeuille, welke een relatief hoog gewicht kende.
- Bandbreedtes van de Match en Return portefeuille verlaagd van +/-5% naar +/-3%.
- Nieuwe bredere benchmark gekozen voor Commodities (Bloomberg Commodity Index);
- Verder zijn in 2019 de High Yield en Commodity managers vervangen.

Rendementen van de beleggingsportefeuille

Het rendement van de portefeuille van het pensioenfonds wordt afgezet tegen een benchmark. Dit gebeurt om de resultaten te kunnen beoordelen. Het rendement van de totale portefeuille in 2019 was 24,9%. Het rendement van de benchmark was 24,0%. Dit betekent dat het pensioenfonds een 'outperformance' had van 0,69%. Na beheerkosten (17bp) blijft er voor het pensioenfonds nog een outperformance over van 52bp. In de volgende tabel staan de rendementen (voor aftrek van management fee, maar na aftrek van de transactiekosten) per categorie en van de totale portefeuille in 2019.

Liquide Returnportefeuille	Year to Date		
	Portefeuille Return	Index Return	Relatief
Aandelen			
Ontwikkelde Markten	30,55	30,02	0,41
Opkomende Markten	21,56	21,95	-0,32
Obligaties			
Opkomende Markten Lokale valuta	15,10	15,45	-0,30
High Yield	14,13	16,01	-1,62
Overig			
Grondstoffen	7,64	10,62	-2,69
Beursgenoteerd Vastgoed	24,85	25,25	-0,31
Illiquide Returnportefeuille	Year to Date		
	Portefeuille Return	Index Return	Relatief
Infrastructuur	9,92	0,70	9,15
Privaat Vastgoed	11,40	2,00	9,21
Direct vastgoed	-7,18	7,10	-13,33
Hypotheke Particulier	6,52	4,01	2,42
Hypotheke Zakelijk	2,50	0,10	2,40
Currency Overlay	-12,78	-11,90	-1,00
Matchingportefeuille	Year to Date		
	Portefeuille Return	Index Return	Relatief
Staatobligaties	11,33	11,08	0,23
Bedrijfsobligaties	6,38	6,25	0,12
Rentederivaten & liquiditeiten	49,88	49,28	0,40
Totaal Portefeuille	Year to Date		
	Portefeuille Return	Index Return	Relatief
Totaal Portefeuille	24,86	24,00	0,69

De totale beleggingsportefeuille van het pensioenfonds haalde in 2019 een positief rendement van 24,9%. Bijna alle beleggingscategorieën in de portefeuille van het pensioenfonds hadden een positief rendement over 2019.

Het pensioenfonds zet het rendement van de portefeuille af tegen een meetlat. Zo'n meetlat heet een benchmark. Dit gebeurt om de resultaten goed te kunnen beoordelen. Het rendement van de totale portefeuille in 2019 was 24,9% en het rendement van de benchmark 24,0%. Dit betekent dat het pensioenfonds een 'outperformance' had van 0,69%. Een outperformance is hetzelfde als een beter resultaat. Het pensioenfonds heeft dus meer rendement gehaald dan de benchmark.

Europese staatsobligaties behaalden over 2019 een positief rendement. Wel was er een duidelijk onderscheid waarneembaar tussen staatsobligaties van de euro kernlanden (11,3% rendement) en de staatsobligaties van landen in de euro-periferie, waarin het pensioenfonds niet belegd. Deze laatste

categorie (met landen als Italië en Spanje) kent wel een hoger risico dan de kernlanden (landen zoals Duitsland, Frankrijk en Nederland).

Het pensioenfonds belegt niet alleen in staatsleningen maar ook in bedrijfsobligaties. Deze bieden een vergoeding voor kredietrisico. Deze vergoeding (die we meten als het renteverskil met veilige obligaties) op bedrijfsobligaties en obligaties van opkomende landen werd gedurende 2019 lager waardoor het rendement erg goed was. Het rendement bedrijfsobligaties met een hoge rating hadden een jaarrendement van 6,4%, hoogrentende bedrijfsobligaties (met lagere ratings) noteerde een rendement van 14,1%, terwijl obligaties van opkomende landen het ook goed deden (15,1% voor obligaties in lokale valuta).

Het pensioenfonds belegt naast aandelen en vastrentende waarden in privaat vastgoed (11,4%), hypotheek (zakelijk 2,5% en particulier 6,5%), infrastructuur (9,9%) en grondstoffen (7,6%). Het pensioenfonds diversifieert de beleggingen binnen de portefeuille zodanig dat, binnen de afgesproken risicohouding, de noodzakelijke spreiding tussen beleggingscategorieën wordt gecreëerd.

De performance van Direct Vastgoed valt op, maar deze portefeuille is in afbouw en bestaat per 31 dec 2019 nog maar uit een belegd vermogen van €416.000. Zoals in de tabel valt af te lezen wordt de outperformance op totaal niveau (0,69%) vooral door de Matchportefeuille en de assets in de illiquide portefeuille gerealiseerd.

Z-score 2019 van de beleggingsportefeuille

De z-score wordt ieder jaar berekend. Deze score laat het verschil zien tussen het werkelijke rendement van de portefeuille en het rendement van de benchmark. Een positief getal betekent dat de beleggingen van het pensioenfonds het beter deden dan de markt. Een negatief getal betekent dat de beleggingen van het pensioenfonds het slechter deden dan de markt. Bij de berekening worden de kosten meegenomen. Daarnaast wordt een performancetoets gedaan. Deze toets berekent de z-scores over een periode van vijf jaar. In het Vrijstellingsbesluit Wet Bpf 2000 staat dat vrijstelling van de verplichte deelname aan een bedrijfstakpensioenfonds mogelijk is als de performancetoets lager is dan 0%. De z-score voor 2019 is 0,51. De performancetoets is 2,25, waarmee het pensioenfonds boven de toegestane norm zit, wat wil zeggen dat op basis van de performancetoets er geen vrijstelling van de verplichte deelname aan het pensioenfonds mogelijk is.

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB)

Het pensioenfonds heeft beleid voor maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB). Uitgangspunt hierbij zijn wereldwijd geaccepteerde standaarden zoals Global Compact, Principles for Responsible Investment en Guiding Principles on Business and Human Rights van de Verenigde Naties, de OESO Richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen en de Nederlandse Stewardship Code.

De Principles for responsible Investment bevorderen met 6 uitgangspunten de samenwerking en transparantie onder vermogensbezitters en -beheerders om te komen tot een maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid.

Wij onderschrijven de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights. Daarbij gebruiken wij het OESO-richtsnoer voor institutionele beleggers als leidraad en wij verwachten van onze dienstverleners dat zij conform deze internationale standaarden handelen. De OESO-richtlijnen zijn aanbevelingen die door de regeringen gezamenlijk worden gedaan aan multinationale ondernemingen. Ze bevatten beginselen en normen voor goed gedrag, in overeenstemming met de van toepassing zijnde wetgeving en internationaal erkende normen.

Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt enerzijds rekening gehouden met duurzaamheidsrisico's en -kansen die materieel kunnen zijn voor risico en rendement en anderzijds met risico's dat ondernemingen waarin we beleggen een negatieve impact hebben op mens, milieu en duurzame ontwikkeling.

Uitvoering van het MVB-beleid bestaat uit de onderdelen engagement, uitsluiten, impact beleggen en ESG-integratie. Wij verwachten van onze uitvoerders en dienstverleners dat zij het MVB-beleid efficiënt, transparant en binnen de randvoorwaarden van acceptabele kosten, uitvoeren.

Het engagementprogramma speelt een belangrijke rol in de identificatie, beoordeling en beheersing van ESG-risico's van de portefeuille op maatschappij en milieu en van ESG-risico's die mogelijk een materiële impact hebben op de portefeuille.

Identificatie en beoordeling van daadwerkelijke en potentiële negatieve impacts is het startpunt van het engagementprogramma waarmee BMO GAM namens het pensioenfonds invulling geeft aan het mitigatieproces. Mitigatie vindt plaats binnen de 3 werkstromen van het engagementprogramma: engagement met prioriteitsbedrijven, reactief engagement op controverses en thematisch engagement:

Ondernemingen met prioriteit
Intensieve en frequente dialoog met ondernemingen met hoge risico's

Thema-engagement
op specifieke projecten

Reactieve engagement
Snelle actie op controverses en schendingen

Engagement met prioriteitsbedrijven

Dit programma richt zich op potentiële negatieve impacts en strategische en ESG-risico's. Jaarlijks worden ondernemingen geselecteerd die als risicovol worden beoordeeld en die belangrijk zijn in portefeuille. Hierbij hanteert BMO GAM een systematische methode van kwantitatieve analyse op basis van ESG data en scores gecombineerd met een kwalitatieve beoordeling door eigen analyses.

Startpunt is een beoordeling van ESG-prestaties en risicoclassificatie van ondernemingen in portefeuille aan de hand van ESG-ratings: absolute scores, relatieve scores (ten opzichte van de sector) en veranderingen in de tijd. De uitkomst hiervan is inzicht in zwakke ESG-prestaties op belangrijke duurzaamheidsthema's zoals CO2-uitstoot, arbeidsomstandigheden en corruptie. Daarnaast richt de analyse zich op kernpunten van corporate governance, zoals onafhankelijkheid van bestuur en belangen van minderheidsaandeelhouders. Hierbij wordt gebruik gemaakt van gegevens van BMO, MSCI ESG en ISS. Vervolgens worden de prestaties en strategie van onderneming die als risicovol worden geclassificeerd kwalitatief beoordeeld aan de hand van onderzoek naar bedrijfsgeschiedenis, strategie, financiële prestaties en doelen, gecombineerd met een nadere analyse van ESG- risicobeheersing en ESG-prestaties en – ambities, onder andere op basis van engagementervaring uit het verleden. Ook wordt daarbij beoordeeld of engagement succesvol kan zijn en de juiste mitigatiestrategie is.

Reactief engagementprogramma

Dit programma richt zich op het mitigeren van daadwerkelijke negatieve impacts van ondernemingen op maatschappij en milieu.

Ieder kwartaal worden schendingen van de OESO Richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen door ondernemingen in portefeuille beoordeeld door BMO GAM op basis van onderzoek door onze partner MSCI. Daarbij wordt gekeken naar ernst van de schending en de reactie van de onderneming erop.

Engagement met geselecteerde ondernemingen richt zich op het beëindigen van de schending, aanpak van de negatieve effecten door herstel en/of verhaal en het voorkomen van schade in de toekomst.

In 2019 was de damdoorbraak in Brumadinho in Brazilië een belangrijk onderwerp in dit engagementprogramma. Deze damdoorbraak veroorzaakte een grote overspoeling van afvalslak van lokale mijnbouw met meer dan 200 doden als gevolg. In reactie op deze tragedie heeft BMO GAM zich aangesloten bij een gezamenlijk engagementinitiatief onder de vlag van PRI, gericht op compensatie en herstel van leefgebieden en levensonderhoud door de betrokken onderneming. Daarnaast heeft BMO GAM zich direct aangesloten bij een sectorinitiatief dat zich richt op veiligheid van afvalslakdammen die wereldwijd door mijnbouwbedrijven worden beheerd. Dit project heeft geresulteerd in een publiek beschikbare database van dammen met informatie over de status ervan. Dit op basis van informatie van de bedrijven die ze beheren. Het doel van dit project is het vergroten van veiligheid van dammen. Transparantie is hierbij een belangrijke eerste stap.

Thematisch engagement

Naast ESG-risico's op bedrijfsniveau, worden ieder jaar ESG-thema's, trends en risico's geïdentificeerd door BMO GAM die van invloed zijn op groepen ondernemingen, bijvoorbeeld binnen sectoren of regio's. Deze thema's worden uitgewerkt in projecten die doorgaans 2 tot 3 jaar lopen. In 2019 zijn de volgende projecten uitgevoerd:

Leefbaar loon – SDG 8

Engagement richt zich in dit meerjarige project op tien grote retailers in de VS, het VK, Canada, Japan en Duitsland, die samen werk bieden aan 3,7 miljoen mensen. Met zeven bedrijven zijn gesprekken gevoerd. De aandacht ging daarbij vooral uit naar voorlichting over een leefbaar loon, het loonniveau bij de bedrijven zelf, en transparantie. Over al deze onderwerpen blijft BMOGAM met ze in gesprek. Daarnaast is aansluiting gezocht bij de internationale Living Wage-coalitie van ShareAction en is met 15 grote bedrijven gesproken over invoering van een leefbaar loon voor hun medewerkers.

Duurzaam bankieren in Azië – SDG 9 en 13

De nadruk van dit project ligt op de bestuursstructuur en beheer van ecologische en maatschappelijke risico's. Met negen banken uit vier Aziatische landen is intensief gesproken over de mate waarin deze zijn voorbereid op ontwikkelingen in wet- en regelgeving op het gebied van duurzaamheid, en de stappen die zij nemen om bij te dragen aan de transitie naar een koolstofarme economie. De banken in Singapore lijken relatief goed voorbereid. Bij geen van deze banken was echter sprake van adequate informatieverschaffing over het kredietverlenings- en acceptatiebeleid, en geen enkele bank heeft procedures om ontwikkelingen in de wet- en regelgeving te volgen. Wel hebben enkele banken duurzame financiële producten geïntroduceerd, zoals groene obligaties.

Diversiteit – SDG 5

De focus in dit project lag in 2019 op Duitsland. In Duitsland was diversiteit in het topmanagement en onder medewerkers in het algemeen een nieuw onderwerp van gesprek. Hiervoor is uitgebreid contact geweest met alle ondernemingen in de DAX30. Daarbij zijn verwachtingen kenbaar gemaakt ten aanzien van strategie en doelstellingen, flexibel werken, personeelswerving, de loonkloof tussen mannen en vrouwen, enquêtes onder medewerkers en opleiding en ontwikkeling. Uit de gesprekken werd duidelijk dat de bedrijven bewuster met deze kwesties omgaan dan uit hun openbare informatieverschaffing blijkt.

Antimicrobiële resistentie (AMR) – SDG 3

Engagement binnen dit project richtte zich op farmaceutische bedrijven, voedselproducenten en supermarkten. In eerste instantie lag de focus daarbij op voedingsmiddelenbedrijven, die materieel beïnvloed zouden kunnen worden door een daling van de veestapel als gevolg van onbehandelbare ziekten. Engagement onderstreepte het belang van een robuust, op antibiotica gericht beleid, evenals duidelijke tijdschema's voor de geleidelijke afschaffing van het routinematige, niet-therapeutische gebruik van antibiotica.

De gesprekken met farmaceutische bedrijven waren gebaseerd op de AMR-benchmark van de Access to Medicine Foundation. Duidelijk werd dat er belangrijke economische en wetenschappelijke barrières in de weg staan voor de ontdekking en ontwikkeling van nieuwe antibiotica. Een nieuw bedrijfsmodel kan mogelijk (in de loop van de tijd) meer innovatie opleveren. Naast onderzoek & ontwikkeling (R&D) richt BMOGAM het vizier op de beheersing van milieurisico in de productie, naast gepast stewardship. Ondernemingen blijken goed op de hoogte te zijn van het risico van overmatig gebruik van antibiotica. Het is vandaag de dag dan ook ongebruikelijk voor een westers voedsel of farmaconcern om geen antibioticabeleid (of vergelijkbaar beleid) te hebben geformuleerd. Negatief is echter dat er maar heel weinig voedselconcerns hebben beloofd antibiotica uit te faseren die door mensen worden gebruikt. En de transparantie varieert sterk. Dit project wordt voortgezet en uitgebreid richting diergeneesmiddelenproducenten.

Duurzaam zeetransport – SDG 13

In 2019 werd wetgeving van kracht die de uitstoot van zwavel (SOx) sterk moet terugdringen. Deze maatregel heeft vaart gezet achter inspanningen om de SOx-uitstoot aan te pakken. Bedrijven in de scheepvaart gaven dit jaar dan ook prioriteit aan de naleving van deze nieuwe regel. Ze gingen over op zwavelarme brandstof en installeerden scrubbers voor het reinigen van uitlaatgassen. Andere onderwerpen van gesprek waren brandstofefficiëntie en CO2-uitstootreductie. Alle bedrijven hebben doelen gesteld voor het terugdringen van de CO2-uitstoot voor 2030 en 2050. Maersk mikt zelfs op een CO2-neutrale vloot in

2050. Het engagement was gericht op betere informatieverschaffing over de activiteiten en programma's om de doelstellingen te halen, niet alleen op de middellange termijn, maar ook op de langere termijn. Hiervoor is meer nodig dan alleen efficiëntieverbeteringen, namelijk de ontwikkeling en inzet van innovatieve CO2-neutrale schepen. Omdat zeeschepen heel lang in de vaart blijven, moet er al in 2030 worden begonnen om dit soort innovaties wereldwijd in te voeren. Een aantal bedrijven in het engagementprogramma (Maersk, NYK) heeft zich aangesloten bij de Getting to Zero Coalition. Deze organisatie zet zich in om vóór het einde van dit decennium dergelijke technologie te ontwikkelen. BMOGAM blijft erop aandringen dat bedrijven hun informatieverschaffing opschroeven en verbeteren, en dat zij programma's en strategieën voor de lange termijn ontwikkelen om hun doelstellingen te halen.

Duurzaamheidsrapportage door Mid-cap bedrijven

Dit project richt zich op ondernemingen met beperkte transparantie uit de volgende sectoren: duurzame consumptiegoederen, energie, gezondheidszorg, informatietechnologie, telecomdiensten en nutsbedrijven. De prioriteit bij het engagement lag op de verantwoorde inkoop van conflictmineralen, een in onze ogen zeer materieel onderwerp vanwege het risico op financiële en reputatieschade. Als het onderwerp niet in de publiekelijk beschikbare rapportages werd besproken, werd de OECD Due Diligence for Responsible Mineral Supply Chains onder de aandacht gebracht (een kader voor een gedetailleerde due diligence). Ook werd gewezen op de relevantie van de GRI4 Standards, onder andere voor IT-bedrijven die het risico lopen van gedwongen arbeid in de keten. Hoewel dit project niet doorloopt in 2020 blijven we met ondernemingen van gedachten wisselen over best practices in de informatieverschaffing.

Plastic in de oceanen – SDG 14

Dit project richt zich op bedrijven in de sectoren voedingsmiddelen en dranken, huishoudelijke producten en persoonlijke verzorging, supermarkten en restaurants. Doel is het onnodige eenmalige gebruik van plastic verminderen, hergebruik van plastic verbeteren, innoveren door nieuwe soorten verpakkingen te ontwerpen, een circulair economisch model invoeren en de infrastructuur voor recycling verbeteren. Verder is gepleit voor transparantie en correcte informatieverschaffing over de plastic voetafdruk. De mate waarin bedrijven zich bewust zijn van deze kwestie en actie ondernemen is enorm toegenomen sinds dit project in 2018 is gestart. Veel ondernemingen hebben nu plannen om de impact te verminderen en hebben ambitieuze doelen geformuleerd. In 2019 is het project uitgebreid met luchtvaartondernemingen, gezien het intensieve eenmalige gebruik van plastic in deze sector en het ontbreken van een infrastructuur voor hergebruik. Ook is gesproken met bezorgbedrijven. Deze ondernemingen produceren grote hoeveelheden verpakkingsafval en werken veel met plastic. BMO GAM volgt de vorderingen op dit gebied van bedrijven met wie het gesprek gevoerd wordt. Op deze manier wordt op verandering aangestuurd.

Climate Action 100+ SDG 7, 13

Binnen dit project worden bedrijven aangespoord een systematische beoordeling te maken van de risico's en kansen van klimaatverandering en om hun bedrijfsstrategie af te stemmen op de doelstellingen van het klimaatverdrag van Parijs. Binnen het internationale samenwerkingsverband Climate Action 100+ voert BMO GAM met 23 ondernemingen een actieve dialoog. Engagement heeft dit jaar tot een aantal belangrijke mijlpalen geleid: formulering van ambitieuze reductiedoelstellingen (door onder andere Enel, Dominion, BHP); openheid over en betere afstemming van lobbyactiviteiten (bij o.a. BHP, Shell).

Gezondheid en voeding – SDG 3

Tijdens dit project, dat twee jaar heeft geduurd, is met meer dan twintig bedrijven gesproken over het inspelen op de risico's en kansen die ontstaan door veranderende consumententrends en regelgeving op het gebied van gezondheid en voeding. De aandacht ging vooral uit naar onderzoek en ontwikkeling, herformulering van producten en portefeuillediversificatie, transparantie en verantwoorde marketing. De eerste positieve stappen zijn gezet, ook vanwege groeiende bewustwording onder consumenten en gezondere eetgewoonten.

⁴ Global Reporting Initiative

Moderne Slavernij – SDG 8

In 2019 lag de nadruk van het project moderne slavernij op bedrijven in de informatie en communicatietechnologie (ICT), huishoudelijke goederen, kleding en de auto-industrie. De speerpunten hierbinnen zijn:

- 1) verantwoordelijkheid van directie en bestuur;
- 2) traceerbaarheid en risicobeoordeling;
- 3) inkooppraktijken;
- 4) werving;
- 5) inspraak van werknemers;
- 6) toezicht;
- 7) herstel.

Het blijkt nog altijd lastig om alle informatie te verzamelen en te rapporteren over de aanpak van moderne slavernij. Vooral een punt van zorg is de aanname dat het uitblijven van controverses een teken zou zijn dat er niets aan de hand is. Daarom is het belang benadrukt van goede due diligence: het signaleren van risicogebieden, en het evalueren van praktijken en prestaties op het gebied van informatiemanagement. Het project wordt afgerond, maar de lopende gesprekken met ondernemingen worden voortgezet.

Engagement in cijfers

Binnen de aandelen beleggingsportefeuille zijn 388 ondernemingen aangesproken, wat 183 keer resultaat heeft opgeleverd. Bijna 48% van de resultaten werd geboekt op het thema Milieu. Governance was goed voor 39% van de resultaten en de rest viel toe aan het thema Sociaal.

Binnen de obligaties beleggingsportefeuille werden 136 ondernemingen aangesproken, wat 80 keer resultaat heeft opgeleverd. Bijna 62% van de resultaten werd geboekt op het thema Milieu. Governance was goed voor 25% van de resultaten en de rest viel toe aan het thema Sociaal.

Stemmen

Een actief stembeleid maakt onderdeel uit van de dialoog die met ondernemingen wordt gevoerd. Voorafgaand aan aandeelhoudersvergaderingen wordt met ondernemingen contact gezocht om de verwachtingen te delen en kwesties te adresseren. In het geval van een tegenstem (of bij onthouding) wordt dit veelal na afloop van de aandeelhoudersvergaderingen toegelicht aan de betreffende ondernemingen als dit de dialoog ten goede komt.

In 2020 is in 16% van de gevallen is een stem uitgebracht die tegen het advies van het bestuur van de onderneming inging. Tegenstemmen werden uitgebracht tegen voorstellen over de rol, samenstelling en werking van het bestuur, maar vooral over beloningen van bestuurders.

Uitsluitingen

In lijn met wet- en regelgeving sluit het pensioenfonds ondernemingen uit, die rechtstreeks betrokken zijn bij de productie van clustermunitie dan wel meer dan 50% eigenaar zijn van een bedrijf dat clustermunitie produceert.

Binnen de wet –en regelgeving is overigens wel toegestaan om vanuit beleggingsfondsen een positie te hebben in deze bedrijven door transacties (in door derden beheerde beleggingsinstellingen) gebaseerd op een index die voor minder dan vijf procent bestaat uit deze ondernemingen.

Daarnaast worden landen die op de UN sanctielijst staan uitgesloten. Op de website van het pensioenfonds wordt de uitsluitingen lijst van het pensioenfonds gepubliceerd. Deze lijst wordt op kwartaal basis geactualiseerd.

6.3 Vooruitzicht 2020

Eind 2019 was het beeld voor 2020 dat van een herstel volgend op een zogenaamde 'mid cycle' correctie in 2020. Verwacht werd een herstellende wereldeconomie, een gematigde inflatie, en een sterke arbeidsmarkt. Gespeculeerd werd over wanneer de ECB haar zeer ruime monetaire beleid iets zou normaliseren.

De belangrijkste thema's voor de financiële markten waren de handelsoorlog tussen de VS en China, de Amerikaanse presidentsverkiezingen en de uitwerking door Boris Johnson van Brexit.

Inmiddels is duidelijk geworden dat dit beeld volledig veranderd is door de coronavirus pandemie. Deze pandemie heeft een ongekennde impact op de economie. De consensus gaat uit van een recessie - zowel in Europa als de VS- die minstens gelijk is aan die tijdens de Lehman crisis. Ook zijn de inflatieverwachtingen aanzienlijk gedaald voor 2020. Er is sprake van een enorme vraaguitval en een dramatische verslechtering van de arbeidsmarkt.

Redenen voor de forse impact zijn dat overheden grote delen van de samenleving en economie volledig stilleggen en het feit dat deze pandemie nagenoeg alle landen ter wereld tegelijkertijd treft. Voorts is sprake van tweede-orde risico's: bijvoorbeeld een nieuwe bankencrisis als gevolg van faillissementen, of een nieuwe schulden crisis doordat de toch al hoge overheidsschulden verder zullen oplopen om de klap op de te vangen van de private sector.

Het grote verschil met de Grote Depressie is het gevoerde beleid. Overheden komen nu met ongekend forse stimuleringsmaatregelen terwijl destijds nog gestreefd werd initieel naar begrotingsevenwicht. En centrale banken voeren een uitzonderlijk ruim beleid middels 0% rentes, maatregelen om banken overeind te houden via het verlagen van kapitaalvereisten en het injecteren van enorme hoeveelheden liquiditeit, en het grootschalig opkopen van staatsobligaties en bedrijfsobligaties. Dat terwijl destijds de geldhoeveelheid zelfs werd verkapt.

Cruciaal voor de vraag of de recessie wel/niet zal uitmonden in een depressie is de vraag hoe lang de stringente overheidsmaatregelen nog aanhouden. Dat hangt van af van hoe lang het duurt om het coronavirus te bestrijden en wanneer een medische oplossing voorhanden is. Ook zal in toenemende mate het maatschappelijk debat gevoerd gaan worden over de balans tussen de coronamaatregelen en de sociaaleconomische kosten.

7 Verslag verantwoordingsorgaan

7.1 Verslag verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan heeft in het kader van haar taakuitoefening kennis genomen van het jaarverslag en de jaarrekening 2019. Het verantwoordingsorgaan heeft nog geen kennis kunnen nemen van de actuariële rapportage van bevindingen en de rapportage van de waarmede actuaire en het oordeel van de accountant. In haar vergaderingen heeft het verantwoordingsorgaan kennis genomen van het in 2019 gevoerde bestuursbeleid en de behaalde resultaten.

Bevindingen

Bezetting verantwoordingsorgaan en bestuur

In 2019 zijn stappen gemaakt in de vervulling van de vacatures binnen het verantwoordingsorgaan. In 2019 bestond het verantwoordingsorgaan uit de heren Dijksterhuis, Dost, De Groot, Schaars en Van de Meulenhof. Begin 2019 is de heer De Groot benoemd als lid van het verantwoordingsorgaan namens pensioengerechtigden. Een voldoende bezetting welke ook qua deskundigheid en diversiteit voldoet blijft de ambitie en zal ook in 2020 veel aandacht vragen. De zelfevaluatie die in eerste instantie voor 2019 op de agenda stond is doorgeschoven naar 2020. In 2019 zijn er stappen gezet op het gebied van de deskundigheidsbevordering.

Tijdens de vergaderingen van het verantwoordingsorgaan geeft het bestuur een toelichting op het gevoerde beleid en de belangrijkste highlights. Het verantwoordingsorgaan waardeert de transparantie van het bestuur in haar besluitvorming.

Jaarverslag

Het verantwoordingsorgaan toetst of besluiten genomen door het bestuur voor alle betrokken belanghebbenden evenwichtig zijn genomen. Het verantwoordingsorgaan vindt het belangrijk dat bestuursbesluiten voldoende gemotiveerd worden. Het verantwoordingsorgaan heeft vastgesteld dat het bestuur verslag en het overleg met de bestuursleden voldoende inzicht geeft in de gedachtegang van het bestuur die tot grondslag lag aan die besluitvorming.

Strategie

Het verantwoordingsorgaan heeft in haar oordeel over 2018 haar zorg uitgesproken voor het draagvlak binnen de branche voor de komende jaren, kijkend naar de kwaliteit van de pensioenregeling. In 2019 is er een nieuwe regeling overeengekomen. Draagvlak behouden voor de regeling zal van alle partijen veel inspanning blijven vragen.

Financiële positie van het fonds

Het verantwoordingsorgaan heeft geconstateerd dat de beleidsdekkingsgraad van het fonds per ultimo 2019 106,3% bedraagt en is daarmee dus lager dan de vereiste dekkingsgraad van 121,8%. Het verantwoordingsorgaan heeft kennis genomen van het feit dat de pensioenbeheerkosten zijn toegenomen in 2019, zonder dat er eenmalige hoge projectkosten waren welke de stijging kunnen verantwoorden. Het verantwoordingsorgaan vraagt het bestuur, mede ook voor het eerder genoemde draagvlak, de kosten kritisch te blijven volgen.

Sociale partners

Het verantwoordingsorgaan constateert dat het bestuur belangrijke stappen heeft in het opzetten/verbeteren van de overlegstructuur met sociale partners (via de werkgroep pensioen).

CDC regeling

In 2018 is er een nieuwe CAO afgesproken waarin tot wijziging van de pensioenregeling werd besloten. Gedurende 2019 is er veelvuldig overleg geweest tussen sociale partners, bestuur en verantwoordingsorgaan. Het VO heeft in haar oordeel geconcludeerd dat de nieuwe afspraak is gebaseerd op de afspraak tussen sociale partners en dat er in voldoende mate aandacht is besteed aan de evenwichtige belangenafweging.

Premie en toeslagenbeleid

Het proces rond het vaststellen van de premie is vorig jaar aangepast. Het verantwoordingsorgaan kon zich vinden in het gewijzigde proces en heeft geconcludeerd dat dit proces gevolgd is in 2019.

In 2019 kan er helaas geen toeslag worden verleend. In jaarverslag staat het gevoerde toeslagbeleid helder verwoord. Ook in het communicatiebeleid is hier voldoende aandacht aan besteed.

Communicatiebeleid

Het verantwoordingsorgaan heeft kennisgenomen van de activiteiten op het gebied van communicatie naar de verschillende doelgroepen.

Risicobeleid

Het verantwoordingsorgaan is van mening dat het fonds de risico's goed in kaart heeft gebracht en in het jaarverslag heeft opgenomen.

Beleggingsbeleid

Het verantwoordingsorgaan heeft kennisgenomen van de resultaten van het beleggingsbeleid 2019.

Wetgeving en reglementen

Het verantwoordingsorgaan heeft kennisgenomen van de aanpassingen die in de reglementen en fondsdocumenten zijn doorgevoerd.

Oordeel

Op grond van het voorgaande komt het verantwoordingsorgaan tot de volgende conclusie:

Het verantwoordingsorgaan van het Bedrijfstakpensioenfonds voor de Particuliere Beveiliging is van oordeel dat:

- het bestuur afdoende informatie aan het verantwoordingsorgaan heeft verstrekt om zich een oordeel te vormen over het gevoerde beleid in 2019;
- het handelen van het bestuur in 2019 in overeenstemming is geweest met de statuten, reglementen en het herstelplan;
- het bestuur in 2019 een consistent beleid heeft gevoerd, waarbij de belangen van alle betrokkenen evenwichtig zijn afgewogen en geborgd;
- het bestuur in 2019 goede stappen heeft gezet op alle dossiers.

7.2 Reactie bestuur op Verslag verantwoordingsorgaan

Het bestuur heeft kennis genomen van het verslag van het verantwoordingsorgaan. Het bestuur is verheugd over het positieve oordeel van het verantwoordingsorgaan. Het bestuur is van mening dat er in 2019 goede stappen zijn gezet om het verantwoordingsorgaan volledig te bemensen. Het bestuur onderschrijft de mening van het verantwoordingsorgaan dat een voldoende bezetting van het verantwoordingsorgaan, deskundigheid en diversiteit ook in 2020 de nodige aandacht vraagt. Het bestuur wil hierbij uiteraard behulpzaam zijn omdat het bestuur van mening is dat de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden recht hebben op een goed functionerend verantwoordingsorgaan.

Het verantwoordingsorgaan vraagt het bestuur de kosten kritisch te blijven volgen. De ontwikkeling van pensioenbeheerskosten heeft voortdurend de volle aandacht van het bestuur en wordt in het verslag beschreven.

Het bestuur kijkt uit naar een goede continuering in 2020 van de samenwerking met het verantwoordingsorgaan.

8 Rapport compliance officer

8.1 Samenvatting Rapport compliance officer

De compliance officer heeft op verzoek van het bestuur over 2019 gemonitord hoe het beleid inzake integriteit en compliance is nageleefd. Het doel is bij te dragen aan de gewenste continue verbetering en te zorgen dat het beleid actueel en effectief is en blijft.

De beoordeling is gebaseerd op de volgende bronnen:

- Klokkenluiders- en Incidentenregeling;
- Geschiktheidsplan;
- IT-beleidsplan;
- IT-beleid;
- Privacyreglement;
- Uitbestedingsbeleid;
- Reglement van de geschillencommissie;
- Procedure datalekken;
- Documentatie risicomanagementsysteem;
- Gedragscode versies januari 2018 en 3 oktober 2019;
- Nalevingsverklaringen van medewerkers bestuursondersteuning en BMO GAM;
- Bevestiging naleving interne Gedragscode door compliance officers van Mercer en TKP;
- Verklaring naleving Gedragscode van de Verbonden Personen;
- Overzicht bijeenkomsten en seminars bestuur 2019;
- Overzicht zakelijke relaties van het pensioenfonds per 3 oktober 2019;
- Notulen van de bestuursvergaderingen;
- Verklaring Insider toetsing;
- Beleggingsoverzicht verstrekt op 13 januari 2020.

De compliance officer heeft het volgende verklaard:

"Naleving van de Gedragscode over het jaar 2019 en monitoring integriteit

De externe compliance officer – die toeziet op de naleving van de Gedragscode van het pensioenfonds en hierover halfjaarlijks rapporteert – heeft geconstateerd dat de Gedragscode in 2019 grotendeels is nageleefd. De compliance officer heeft een aantal bevindingen geconstateerd inzake het tijdig aanmelden van nieuwe Verbonden Personen en het proces voor de monitoring van de naleving van de Gedragscode door medewerkers van uitbestedingspartijen, hetgeen niet tot materiële bevindingen heeft geleid.

Naar aanleiding van de bevindingen van de compliance officer is een aantal aanbevelingen in de rapportage opgenomen. De aanbevelingen zien op het standaardiseren van het proces inzake het tijdig aanmelden van nieuwe Verbonden Personen en de monitoring van de naleving van de Gedragscode door medewerkers van uitbestedingspartijen. Het pensioenfonds heeft de aanbevelingen van de compliance officer overgenomen.

Amsterdam, 3 april 2020"

De bevingen en aanbevelingen over het verslagjaar 2019 zijn door het bestuur als onderstaand samengevat:

Bevindingen

De compliance officer toetst de naleving van de gedragscode en rapporteert eventuele bevindingen aan de hand van de naleving van de navolgende gedragsregels:

Aanvaarden en geven van relatiegeschenken, aanvaarden van uitnodigingen:

- Deze gedragsregel is over geheel 2019 nageleefd.

Nevenfuncties:

- Deze gedragsregel is over geheel 2019 nageleefd.

Financiële belangen in zakelijke relaties:

- Deze gedragsregel is over geheel 2019 nageleefd.

Fondsleveranciers, aannemers:

- Deze gedragsregel is over geheel 2019 nageleefd.

Fondseigendommen:

- Deze gedragsregel is over geheel 2019 nageleefd.

Acceptatie giften:

- Deze gedragsregel is over geheel 2019 nageleefd.

Melding van (potentiële) belangenconflicten:

- Deze gedragsregel is over geheel 2019 nageleefd.

Ondertekening Gedragscode en verklaring:

- In de eerste helft van 2019 heeft de compliance officer niet van alle Verbonden Personen (tijdig) een Verklaring naleving van de Gedragscode ontvangen. Deze gedragsregel is in de tweede helft van 2019 wel nageleefd.

Aanbevelingen

De compliance officer deed in 2019 de navolgende aanbevelingen:

- De gedane aanbeveling om bij de registratie van door Verbonden Personen aanvaarde uitnodigingen de goedkeuring van het bestuur op te nemen, dan wel de Gedragscode hierop aan te passen, is opgevolgd. Het bestuur heeft de Gedragscode aangepast.
- De aanbeveling over de eerste helft van 2019 om alert te zijn op het tijdig doorgeven van informatie, ten behoeve van het opstellen van de rapportage, is niet geheel opgevolgd. Wij raden het pensioenfonds aan om alert te blijven op het melden van aangewezen of aan te wijzen personen die kwalificeren als Verbonden Persoon. Op die manier wordt geborgd dat te allen tijde duidelijk is wie als Verbonden Personen voor het pensioenfonds werkzaam zijn. Inmiddels is dit proces ook besproken tussen de bestuursondersteuning en de compliance officer.
- De aanbeveling uit de eerste helft van 2019 om Verbonden Personen te attenderen op het tijdig invullen van de nalevingsverklaringen is in de tweede helft van 2019 door bestuursondersteuning opgevolgd. De verbonden personen hebben naar aanleiding daarvan over de tweede helft deels gevolg gegeven aan het tijdig invullen van de nalevingsverklaringen. Hier ligt nog een verbeterpotentieel bij de verbonden personen.
- De compliance officer merkte over 2019 op dat 3 medewerkers van TKP die als Verbonden Personen werkzaamheden verrichten voor het pensioenfonds de Gedragscode van het pensioenfonds niet hebben ondertekend, omdat TKP hier bezwaar tegen heeft. De compliance officer van TKP heeft bevestigd dat deze medewerkers zich aan de gedragscode van Aegon hebben gehouden in 2019. Wij raadden het pensioenfonds aan om in gesprek te gaan met de compliance officer van TKP om tot een voor alle partijen acceptabele werkwijze inzake het verklaren en naleven van de gedragscode te komen. Daarbij zou als uitgangspunt genomen moeten worden dat het in de Gedragscode van het pensioenfonds opgenomen proces in haar huidige vorm wordt

gerespecteerd en nageleefd. Het pensioenfonds heeft dit advies ter harte genomen en is he gesprek met TKP aangegaan. Indien besloten wordt om af te wijken van het huidige proces, dan dient dit besluit vastgelegd te worden.

8.2 Reactie bestuur op Rapport compliance officer

Het bestuur is van oordeel dat de monitoring door de compliance officer bijdraagt aan het in control zijn en blijven ten aanzien van integriteit door eventuele integriteitsrisico's tijdig te signaleren en adequaat af te handelen. Het bestuur herkent de bevindingen en constatering van de compliance officer en pakt de aanbevelingen op. Het bestuur heeft besloten het afwijkende proces waarmee TKP verklaart dat het de gedragscode van het pensioenfonds naleeft, te accepteren.

Amsterdam, 17 juni 2020

J.C.A. Kestens
Onafhankelijk voorzitter

Mevrouw ir. E.M.C. Eelens FRM CAIA
Uitvoerend bestuurslid

Jaarrekening

9 Jaarrekening

9.1 Balans per 31 december 2019

Bedragen x € 1.000

		<u>31-12-2019</u>	<u>31-12-2018</u>
		€	€
ACTIVA			
Beleggingen voor risico pensioenfonds	(1)		
Vastgoedbeleggingen		209.524	171.707
Aandelen		778.976	476.162
Vastrentende waarden		887.541	787.162
Derivaten		13.330	3.478
Overige beleggingen		<u>167.086</u>	<u>130.936</u>
		2.056.457	1.569.445
Vorderingen en overlopende activa	(2)	18.980	17.274
Overige activa	(3)	6.628	4.808
		<u>2.082.065</u>	<u>1.591.527</u>
TOTAAL ACTIVA			
		<u>2.082.065</u>	<u>1.591.527</u>
PASSIVA			
Stichtingskapitaal en reserves	(4)	201.186	50.600
Technische voorzieningen	(5)	1.877.422	1.537.641
Derivaten	(6)	1.287	1.143
Overige schulden en overlopende passiva	(7)	2.170	2.143
		<u>2.082.065</u>	<u>1.591.527</u>
TOTAAL PASSIVA			
		<u>2.082.065</u>	<u>1.591.527</u>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de balans vanaf pagina 87.

9.2 Staat van baten en lasten

Bedragen x € 1.000

		2019		2018	
		€	€	€	€
Baten					
Premiebijdragen voor risico pensioenfonds	(8)		79.017		75.588
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	(9)		430.576		13.019
Overige baten	(10)		8		2.609
Totaal baten			<u>509.601</u>		<u>91.216</u>
Lasten					
Pensioenuitkeringen	(11)		12.744		11.608
Pensioenuitvoeringskosten	(12)		4.855		4.273
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds	(13)				
- Pensioenopbouw		69.145		65.021	
- Rentetoevoeging		-3.625		-3.729	
- Onttrekking voor uitkeringen en uitvoeringskosten		-13.355		-12.236	
- Wijziging marktrente		323.242		83.923	
- Wijziging actuariële uitgangspunten		-31.777		-13.302	
- Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		-1.365		-4.311	
- Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen		-2.484		541	
			339.781		115.907
Saldo herverzekering	(14)		163		173
Saldo overdracht van rechten	(15)		1.461		4.517
Overige lasten	(16)		11		0
Totaal lasten			<u>359.015</u>		<u>136.478</u>
Saldo van baten en lasten			<u>150.586</u>		<u>-45.262</u>
<i>Bestemming van het saldo van baten en lasten</i>					
Algemene reserve			75.700		-49.727
Bestemmingsreserves			74.886		4.465
			<u>150.586</u>		<u>-45.262</u>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de staat van baten en lasten vanaf pagina 107.

9.3 Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

	2019		2018	
	€	€	€	€
Kasstroom uit pensioenactiviteiten				
Ontvangsten				
Ontvangen premies	76.778		73.150	
Ontvangen in verband met overdracht van rechten	3.571		2.408	
Ontvangen uitkeringen van herverzekeraars	1.126		-1.280	
Overige ontvangsten	5		2.610	
		81.480		76.888
Uitgaven				
Betaalde pensioenuitkeringen	-12.692		-11.598	
Betaald in verband met overdracht van rechten	-5.032		-6.925	
Betaalde premies herverzekering	-1.613		-1.730	
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-4.935		-4.767	
		-24.272		-25.020
Totale kasstroom uit pensioenactiviteiten		57.208		51.868
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten				
Ontvangsten				
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	36.983		24.593	
Verkopen en aflossingen van beleggingen	1.500.895		390.304	
		1.537.878		414.897
Uitgaven				
Aankopen beleggingen	-1.590.257		-464.180	
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-3.009		-2.714	
		-1.593.266		-466.894
Totale kasstroom uit beleggingsactiviteiten		-55.388		-51.997
Netto kasstroom		1.820		-129
Mutatie liquide middelen		1.820		-129
Samenstelling geldmiddelen		2019		2018
	€	€	€	€
Liquide middelen primo boekjaar		4.808		4.937
Liquide middelen ultimo boekjaar		6.628		4.808

9.4 Toelichting op de jaarrekening

9.4.1 Algemeen

Activiteiten

Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Particuliere Beveiliging (hierna 'het pensioenfonds'), is statutair gevestigd te Amsterdam. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41209638.

Het doel van het pensioenfonds is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden; tevens verstrekt het pensioenfonds uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. Het pensioenfonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregeling van de in de branche verplicht gestelde aangesloten werkgevers. Deze doelstelling is nader uitgewerkt in onder andere de statuten, het pensioenreglement, de uitvoeringsovereenkomst en de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN) van het pensioenfonds.

Overeenstemmingsverklaring

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 610 Pensioenfondsen.

Het bestuur heeft op 17 juni 2020 de jaarrekening vastgesteld.

Referenties

In de balans en de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen waarmee wordt verwezen naar de toelichting.

9.4.2 Grondslagen

Algemene grondslagen

Alle bedragen in de jaarrekening zijn vermeld in euro's x 1.000, mits anders is aangegeven. De grondslagen zijn ongewijzigd ten opzichte van vorig boekjaar, tenzij anders is aangegeven.

Continuïteitsveronderstelling

De jaarrekening is opgesteld met inachtneming van de continuïteitsveronderstelling.

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post "nog af te wikkelen transacties". Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Vreemde valuta

Functionele valuta

De jaarrekening is opgesteld in euro's, zijnde de functionele en presentatievaluta van het pensioenfonds.

Transacties, vorderingen en schulden

Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de jaarrekening verwerkt tegen de koers op transactiedatum. Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. De uit de afwikkeling en omrekening voortvloeiende koersverschillen komen ten gunste of ten laste van de staat van baten en lasten.

De koersen van de belangrijkste valuta zijn:

	31 december 2019	Gemiddeld 2019	31 december 2018	Gemiddeld 2018
USD	1,1225	1,1327	1,1432	1,1732
GBP	0,8474	0,8717	0,8976	0,8912
JPY	121,9512	123,6616	125,4207	111,2770

Schattingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld.

Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende jaarrekeningposten. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

Schattingswijzigingen

In 2019 is bij het bepalen van de technische voorziening van het pensioenfonds een aantal wijzigingen in de uitgangspunten en grondslagen doorgevoerd.

Het gehanteerde standaard leeftijdsverschil tussen hoofd- en medeverzekerde is gewijzigd van 3 naar 3,5 jaar (man ouder dan de vrouw). Dit leidt tot een stijging van de technische voorziening van € 10.467. De dekkingsgraad neemt hierdoor af met 0,6%.

In 2019 is de opslag voor excassokosten verlaagd van 5,2% naar 4,0%. De technische voorziening daalt daardoor met € 21.766. De dekkingsgraad neemt hierdoor toe met 1,1%.

De voorziening voor de onvoorwaardelijke stijging van de pensioengrondslag voor de toekomstige premievrije opbouw bij arbeidsongeschikten is komen te vervallen. Reden hiervoor is dat het salaris van de betreffende arbeidsongeschikten vanaf 1 januari 2020 niet meer onvoorwaardelijk stijgt met de loonindex, maar voorwaardelijk met de prijsindex. Deze aanpassing leidt tot een daling van de voorziening met € 10.216, waardoor de dekkingsgraad is stijgt met 0,5%.

Omdat het opbouwpercentage vanaf 1 januari 2020 is verlaagd van 1,875% naar 1,490%, is de toekomstige premievrije opbouw voor arbeidsongeschikten ook verlaagd. De technische voorziening daalt hierdoor met € 7.861, waardoor de dekkingsgraad stijgt met 0,5%.

Daarnaast is de PVI-opslag gedaald van 9% naar 7%. De PVI-opslag is een opslag in de pensioenpremie die bestemd is voor de financiering van de premievrije pensioenopbouw bij invaliditeit. Door de daling van het percentage daalt de technische voorziening met € 2.401 en stijgt de dekkingsgraad met 0,1%.

Dekkingsgraden

De beleidsdekkingsgraad is gebaseerd op het rekenkundig gemiddelde van de dekkingsgraden over de laatste 12 maanden. Hierbij wordt steeds gebruik gemaakt van de meest actuele inschatting van de betreffende dekkingsgraden.

De (nominale) dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt berekend door op balansdatum het balanstotaal minus de kortlopende schulden (inclusief negatieve derivatenpositie) te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

Grondslagen voor waardering van activa en passiva

Beleggingen

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde.

De beleggingen van het pensioenfonds worden gewaardeerd tegen de reële waarde per balansdatum. Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van het pensioenfonds kan gebruik worden gemaakt van genoteerde marktprijzen. Derivaten worden gewaardeerd door gebruik te maken van netto contante waardeberekeningen. Bepaalde instrumenten, zoals participaties in beleggingsfondsen worden gewaardeerd door gebruik te maken van de intrinsieke waarde. Het is gebruikelijk en mogelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen.

Voor financiële instrumenten zoals beleggingsvorderingen en -schulden geldt dat de boekwaarde de reële waarde benadert als gevolg van het korte termijn karakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de reële waarde.

Vorderingen, schulden en liquide middelen uit beleggingen welke samenhangen met een specifieke beleggingscategorie worden als vorderingen dan wel schulden opgenomen in de betreffende beleggingscategorie.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vastgoedbeleggingen

Participaties in vastgoedfondsen die beleggen in vastgoed worden gewaardeerd tegen reële waarde per 31 december van het boekjaar welke is bepaald op basis van het aandeel in de nettovermogenswaarde van het vastgoedfonds.

De reële waarde van de Nederlandse vastgoedfondsen is bepaald middels gedurende het jaar uitgevoerde externe taxaties. Per kwartaal wordt een kwart van het aantal registergoederen op basis van "full valuation" getaxeerd door externe taxateurs, conform de richtlijnen ROZ/IPD. De beheerder bepaalt aan het begin van ieder jaar welke registergoederen in welk kwartaal worden getaxeerd. Dit dient een representatieve doorsnede te zijn van de gehele portefeuille. Het deel dat niet extern wordt getaxeerd zal door de externe taxateur een markttechnische update krijgen. De waarde wordt vastgesteld op basis van de externe taxatie welke eerder in het jaar is verricht en wordt opnieuw uitvoerig bekeken en herberekend met de laatste marktgegevens, verhuringen, leegstanden en andere object specifieke omstandigheden.

De reële waarde van de vastgoedfondsen die in internationaal vastgoed beleggen (AREA Funds) worden gewaardeerd op basis van de door de onderliggende vastgoedfondsen opgegeven beleggingswaarden van die fondsen, zoals deze op het moment van waardering aan de Beheerder ter beschikking staan. Overige vermogensbestanddelen van het fonds worden gewaardeerd volgens algemeen aanvaarde verslaggevingsgrondslagen. De internationale beleggingen zijn allemaal in een fund-to-fund structuur opgezet en afhankelijk van het onderliggende fonds wordt de taxatie 1x per kwartaal, 1x per jaar, of anders uitgevoerd. Hier is geen algemene afspraak over. Wel analyseert de vermogensbeheerder te allen tijde de waarde mutaties elk kwartaal en zal bij grote sprongen altijd navraag worden gedaan bij het betreffende onderliggende fonds.

Aandelen

Beursgenoteerde aandelen worden gewaardeerd tegen de officiële slotkoersen per balansdatum.

Participaties in niet-beursgenoteerde beleggingsfondsen die beleggen in aandelen worden gewaardeerd op het aandeel in de nettovermogenswaarde van het beleggingsfonds.

Vastrentende waarden

Beursgenoteerde obligaties waarbij sprake is van een actieve markt worden gewaardeerd tegen de officiële slotkoersen, verhoogd met de lopende rente.

Participaties in niet-beursgenoteerde beleggingsfondsen die beleggen in obligaties worden gewaardeerd op het aandeel in de nettovermogenswaarde van het beleggingsfonds.

Participaties in niet-beursgenoteerde beleggingsfondsen die beleggen in hypothecaire leningen worden gewaardeerd op reële waarde, hiervoor wordt nettovermogenswaarde gehanteerd zoals gepubliceerd door de fondsbeheerder.

Derivaten

De valutaderivaten en niet-beursgenoteerde derivaten worden gewaardeerd op basis van een model waarbij de variabelen uit actieve markten worden afgeleid of waarbij een of meerdere variabelen niet uit een actieve markt zijn af te leiden.

Creditposities in derivaten, voor zover niet voldaan aan salderingsvereisten, worden separaat verantwoord onder de overige schulden.

Overige beleggingen

Commodities en Infrastructuurfondsen

Participaties in niet-beursgenoteerde beleggingsfondsen die beleggen in grondstoffen (commodities) en infrastructuur worden gewaardeerd op het aandeel in de nettovermogenswaarde van het beleggingsfonds zoals gepubliceerd door de fondsbeheerder.

Securities lending

Het pensioenfonds neemt deel aan een securities-lendingprogramma, waarbij bepaalde effecten voor een korte periode worden uitgeleend aan andere marktpartijen. Beleggingen die in het kader van een securities-lendingcontract worden uitgeleend, blijven deel uitmaken van de balans en worden gewaardeerd conform de grondslag voor waardering en resultaatbepaling zoals die geldt voor deze beleggingen. Indien uit hoofde van een securities-lendingprogramma als zekerheid beleggingen zijn ontvangen worden deze beleggingen en de daarmee samenhangende verplichtingen niet in de balans van het pensioenfonds opgenomen. Alle uit het securities-lendingprogramma voortvloeiende baten en lasten worden volgens het toerekenbeginsel over de looptijd van de desbetreffende transacties verantwoord in de beleggingsresultaten in de staat van baten en lasten.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Liquide middelen

Liquide middelen worden tegen nominale waarde gewaardeerd. Onder de liquide middelen zijn opgenomen die kas- en banktegoeden die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel een looptijd korter dan twaalf maanden hebben. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen.

Stichtingskapitaal en reserves

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

Algemene reserve

Deze reserve is dat deel van het vermogen dat resteert nadat via de resultaatbestemming de vereiste reserves, de weerstandsreserve, op het gewenste niveau zijn gebracht. Er is geen sprake van een maximering van de algemene reserve.

Weerstandsreserve

De hoogte van de weerstandsreserve is minimaal gelijk aan nul en maximaal gelijk aan de grens die in het Financieel ToetsingsKader is gesteld voor het vereist vermogen.

Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen.

Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toezeggingen tot) toeslagen.

Voor de vaststelling van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds worden de opgebouwde pensioenaanspraken contant gemaakt op basis van de rentetermijnstructuur, zoals door De Nederlandsche Bank gepubliceerd per de datum van vaststelling.

Het verloop van de voorziening in 2019 is gebaseerd op grondslagen van ultimo 2018. In de eindstand zijn de volgende wijzigingen van grondslagen verantwoord:

- Voor de toekomstige kosten met betrekking tot de administratie en uitbetaling van de pensioenen, is de voorziening pensioenverplichtingen verhoogd met 4,0% (2018: 5,2%).
- De PVI-opslag is gedaald van 9% naar 7%. De PVI-opslag is een opslag in de pensioenpremie die bestemd is voor de financiering van de premievrije pensioenopbouw bij invaliditeit.
- De toekomstige premievrije opbouw voor arbeidsongeschikten is verlaagd als gevolg van een verlaagd opbouwpercentage vanaf 1 januari 2020 van 1,875% naar 1,490%.
- De voorziening voor de onvoorwaardelijke stijging van de pensioengrondslag voor de toekomstige premievrije opbouw bij arbeidsongeschikten is komen te vervallen.

Voor latent wezenpensioen is de voorziening pensioenverplichtingen voor latent nabestaandenpensioen, ten behoeve van (huwelijks)partners van verzekerden jonger dan 67 jaar, verhoogd met 1,5% (2018: idem).

Voor niet gepensioneerde deelnemers is een leeftijdsverschil gehanteerd van 3,5 jaar, waarbij de man ouder is dan de vrouw (2018: 3 jaar ouder).

De opslag op de actuariële koopsom ter dekking van het risico van premievrijstelling wegens arbeidsongeschiktheid bedraagt in 2019 9,0% van de actuariële koopsom exclusief excassokosten en exclusief risicokoopsom (2018: 6,0%).

Voor de deelnemers aan wie vrijstelling van premiebetaling wegens arbeidsongeschiktheid is verleend, is de voorziening pensioenverplichtingen verhoogd met 90% van de contante waarde van de in de toekomst op te bouwen aanspraken (2018: idem).

Toegepaste sterftegrondslagen/gehuwdheidsfrequentie:

- De overlevingskansen van mannen en vrouwen worden ontleend aan de AG Prognosetafel 2018, opgesteld door het Koninklijk Actuarieel Genootschap (2018: idem). Hierbij wordt rekening gehouden met de fondsspecifieke ervaringssterfte op basis van het Ervaringssterftemodel 2018 van WillisTowers Watson (2018: idem). Voor de wezen zijn geen sterftekansen in aanmerking genomen (2018: idem).
- Voor niet gepensioneerde deelnemers wordt het onbepaalde partnersysteem gehanteerd. Vanaf leeftijd 18 lopen de partnerfrequenties langzaam op. Op leeftijd 67 is de partnerfrequentie gelijk aan 100%. De partnerfrequenties zijn gebaseerd op cijfers van het CBS (2018: idem).

De leeftijd wordt in jaren en maanden nauwkeurig vastgesteld, waarbij is aangenomen dat deelnemers zijn geboren op de eerste dag van de geboortemaand.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Kortlopende schulden hebben een looptijd korter dan een jaar.

Grondslagen voor bepaling van het resultaat

Algemeen

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorziening pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat. Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben.

Premiebijdragen (van werkgevers en werknemers)

Onder premiebijdragen van werkgevers en werknemers wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardewijzigingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. Aankoopkosten zijn verwerkt in de reële waarde van de beleggingen. Verkoopkosten worden verantwoord als onderdeel van de herwaarderingskosten.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten.

Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden zowel de externe als de daaraan toegerekende interne kosten verstaan.

Verrekening van kosten

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen e.d.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

Pensioenopbouw

Bij de pensioenopbouw zijn aanspraken en rechten over het boekjaar gewaardeerd naar het niveau dat zij op balansdatum hebben.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met -0,235% (2018: -0,260%), op basis van de éénjaarsrente van de DNB-curve aan het begin van het verslagjaar.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Vooraf wordt een actuariële berekening gemaakt van de toekomstige pensioenuitvoeringskosten (met name excassokosten) en pensioenuitkeringen die in de voorziening pensioenverplichtingen worden opgenomen. Deze post betreft de vrijval ten behoeve van de financiering van de kosten en uitkeringen van het verslagjaar.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

Wijzigingen actuariële uitgangspunten

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van het pensioenfonds.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het pensioenfonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Een resultaat op overdrachten kan ontstaan doordat de vrijval van de voorziening plaatsvindt tegen fondstarieven, terwijl het bedrag dat wordt overgedragen gebaseerd is op de wettelijke factoren voor waardeoverdrachten. De tarieven van het pensioenfonds wijken af van de wettelijke tarieven.

Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

De overige mutaties ontstaan onder andere door mutaties in de aanspraken door overlijden, arbeidsongeschiktheid en pensioneren.

Saldo herverzekeringen

Uitgaande herverzekeringspremies worden verantwoord in de periode waarop de herverzekering betrekking heeft.

In het herverzekeringscontract is opgenomen dat aan het eind van de contractduur 90% van de te betalen premie, onder aftrek van de ingediende claims, wordt terugbetaald aan het pensioenfonds.

Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Overige baten en lasten

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is volgens de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

9.4.3 Toelichting op de balans per 31 december 2019

ACTIVA

1. Beleggingen voor risico pensioenfonds

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
	€	€	€	€	€	€
Stand per 1 januari 2019	171.707	476.162	787.162	2.335	130.936	1.568.302
Aankopen	23.997	227.207	1.487.362	0	36.580	1.775.146
Verkopen	-10.779	-72.546	-1.436.743	31.673	-12.500	-1.500.895
Herwaardering	24.975	147.742	49.760	158.756	12.070	393.303
Overige mutaties	-376	411	0	0	0	35
Aanpassing waarde a.g.v. central clearing	0	0	0	-180.721	0	-180.721
Stand per 31 december 2019	209.524	778.976	887.541	12.043	167.086	2.055.170
Schuldpositie derivaten (credit)						1.287
						2.056.457

In de verloopstaten van 2019 (en 2018) zijn de mutaties per assetcategorie in de vorderingen, schulden en liquide middelen binnen de beleggingsportefeuille verwerkt in de regel 'Aankopen'.

Voor de derivaten geldt dat central clearing wordt toegepast. Alle vorderingen en schulden met betrekking tot de rentederivaten worden gesaldeerd weergegeven in de regel 'Aanpassing waarde a.g.v. central clearing'. Ten behoeve van het inzicht is de tabel met het verloop van 2018 ook aangepast op deze werkwijze. De mutatie van de vorderingen op de rentederivaten bedroeg in 2019 € 38.490 negatief (2018: € 22.001 negatief), de mutatie van de liquide middelen komt uit op € 286 (2018: € 12) en bij de schulden is de mutatie € 142.517 negatief (2018: € 0).

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
	€	€	€	€	€	€
Stand per 1 januari 2018	145.451	516.299	708.627	3.342	127.186	1.500.905
Aankopen	20.012	52.536	244.517	0	173.653	490.718
Verkopen	-4.691	-61.655	-160.900	13.689	-176.747	-390.304
Herwaardering	10.935	-31.018	-5.082	7.293	6.844	-11.028
Aanpassing waarde a.g.v. central clearing	0	0	0	-21.989	0	-21.989
Stand per 31 december 2018	171.707	476.162	787.162	2.335	130.936	1.568.302

Schuldpositie derivaten (credit)	1.143
	<u>1.569.445</u>

	31-12-2019	31-12-2018
	€	€
Vastgoedbeleggingen		
Participatie vastgoedbeleggingsfondsen	185.620	158.096
Indirecte vastgoedbeleggingen, beursgenoteerd	22.497	13.512
Vorderingen	500	81
Schulden	0	-7
Liquide middelen	907	25
	<u>209.524</u>	<u>171.707</u>
Aandelen		
Beursgenoteerde aandelen	667.440	405.035
Aandelenbeleggingsfondsen	109.254	66.249
Vorderingen	1.242	1.167
Liquide middelen	1.040	3.711
	<u>778.976</u>	<u>476.162</u>

Vastrentende waarden		
Obligaties beursgenoteerd	538.032	507.935
Hypotheekfondsen	22.126	24.379
Obligatiebeleggingsfondsen	319.116	243.711
Vorderingen	5.929	9.218
Schulden	-129	-1.303
Liquide middelen	2.467	3.222
	<u>887.541</u>	<u>787.162</u>

	31-12-2019	31-12-2018
	€	€
Derivaten		
Valutaderivaten	8.793	1.767
Vorderingen	4.117	1.578
Liquide middelen	420	133
	<u>13.330</u>	<u>3.478</u>

Voor de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruikgemaakt van financiële derivaten. Als hoofdregel geldt dat derivaten uitsluitend worden gebruikt voor zover dit passend is binnen het algemene beleggingsbeleid. De portefeuillestructuur en het risicoprofiel, berekend inclusief de economische effecten van derivaten, dienen zich binnen de door het bestuur vastgestelde grenzen (limieten) te bevinden.

Het pensioenfonds gebruikt derivaten voornamelijk om het valutarisico en het renterisico af te dekken. Eén van de belangrijkste risico's bij derivaten is het kredietrisico. Dit is het risico dat tegenpartijen niet aan hun betalingsverplichtingen kunnen voldoen. Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met te goeder naam en faam bekend staande partijen. Bovendien geldt dat altijd wordt gewerkt met een onderpand. De spreiding van de contracten over verschillende partijen zorgt er ook voor dat het kredietrisico wordt beperkt.

Vooruitlopend op de verplichtstelling voor pensioenfondsen hanteert het pensioenfonds het central clearing principe. Hierdoor wordt voortaan een zg. initial margin aangehouden bij de Clearingorganisatie en wordt vervolgens, op basis van dagelijkse waardeschommelingen, een variation margin in cash uitgewisseld met de clearingorganisatie. De rentederivaten worden daardoor 'gerealiseerd' geadministreerd, aangezien wordt voldaan aan de salderingscriteria in de grondslagen op pagina 80 van deze jaarrekening. Het pensioenfonds heeft eind 2019

€ 17,1 miljoen (2018: € 42 miljoen) aan onderpand ontvangen in de vorm van (staats) obligaties en € 145,7 miljoen aan cash ontvangen als gevolg van positieve waardeontwikkeling van de derivaten. Het ontvangen onderpand staat niet ter vrije beschikking. De waarde van de rentederivaten per ultimo 2019 is positief € 201.907 en negatief € 60.859 (2018: € 21.777 positief en € 64.276 negatief).

Gebruik wordt gemaakt van onder meer de volgende instrumenten:

- Valutatermijncontracten: dit zijn met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het verkopen van een valuta en de aankoop van een andere valuta, tegen een vooraf vastgestelde prijs en op een vooraf vastgestelde datum. Door middel van valutatermijncontracten worden valutarisico's afgedekt.
- Renteswaps: dit betreft met een betrouwbare partij via de Clearingorganisatie afgesloten contracten, met als doel om vaste en variabele rentes met elkaar uit te wisselen.
- Aandelenderivaten / Futures: Deze zijn op de beurs genoteerde termijncontracten met verplichte levering van onderliggende waarden / goederen in de toekomst tegen een vooraf vastgestelde prijs. Het pensioenfonds gebruikt deze contracten voornamelijk om het aandelenrisico af te dekken.

	31-12-2019	31-12-2018
	€	€
Overige beleggingen		
Commodity's (grondstoffen, edele metalen)	103.008	79.998
Infrastructuurfondsen	64.082	50.940
Overige vorderingen	2	0
Overige schulden	-5	-1
Liquide middelen	-1	-1
	<u>167.086</u>	<u>130.936</u>

Schattingen en oordelen

Zoals vermeld in de toelichting zijn de beleggingen van het pensioenfonds nagenoeg allemaal gewaardeerd tegen reële waarde per balansdatum en is het over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Voor sommige andere financiële instrumenten, zoals beleggingsvorderingen en -schulden, geldt dat de boekwaarde de reële waarde benadert als gevolg van het kortetermijnkarakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de reële waarde.

Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van het pensioenfonds kan gebruik worden gemaakt van marktnoteringen. Echter, bepaalde financiële instrumenten, zoals bepaalde vastgoedbeleggingen zijn gewaardeerd door middel van gebruikmaking van waarderingsmodellen en -technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten. Op basis van de boekwaarde kan het volgende onderscheid worden gemaakt:

	Direct markt- noteringen	Afgeleide markt- noteringen	Waarderings- modellen	Totaal
	€	€	€	€
Per 31 december 2019				
Vastgoedbeleggingen	23.904	0	185.620	209.524
Aandelen	669.722	109.254	0	778.976
Vastrentende waarden	546.299	319.116	22.126	887.541
Derivaten	0	12.043	0	12.043
Overige beleggingen	0	167.086	0	167.086
	<u>1.239.925</u>	<u>607.499</u>	<u>207.746</u>	<u>2.055.170</u>

	Direct markt- noteringen	Afgeleide markt- noteringen	Waarderings- modellen	Totaal
	€	€	€	€
Per 31 december 2018				
Vastgoedbeleggingen	13.611	0	158.096	171.707
Aandelen	409.913	66.249	0	476.162
Vastrentende waarden	519.072	243.711	24.379	787.162
Derivaten	0	2.335	0	2.335
Overige beleggingen	0	130.936	0	130.936
	<u>942.596</u>	<u>443.231</u>	<u>182.475</u>	<u>1.568.302</u>

Toelichting op de waarderingsmodellen:

Vastgoed

Het deel van de waarde aan vastgoedbeleggingen dat is opgenomen op basis van waarderingsmodellen en - technieken bestaat alleen uit indirect vastgoed. De waarde is gebaseerd op de taxatiewaarde. De eerste waardering is verkrijgingsprijs inclusief transactiekosten. Deze taxaties worden verricht door verscheidene externe erkende taxateurs. Iedere externe taxateur hanteert, binnen de algemene richtlijnen zoals binnen de branche gelden, eigen uitgangspunten. De richtlijnen binnen de branche geven aan dat voor de waardebepaling in dit geval moet worden uitgegaan van de verkoopwaarde van een object met als doelstelling om met het object huurinkomsten te genereren. Als basis wordt hiervoor een contante waardeberekening gebruikt van de toekomstige kasstromen.

Vastrentende waarden

Het deel van de vastrentende waarden waarvan de reële waarde op basis van schatting wordt vastgesteld, betreft leningen op schuldbekentenis en hypotheek.

	<u>31-12-2019</u>	<u>31-12-2018</u>
	€	€
2. Vorderingen en overlopende activa		
Vorderingen op de werkgever(s)	17.730	15.976
Vorderingen op deelnemers van het pensioenfonds	5	10
Vorderingen uit herverzekering	1.217	1.280
Overige vorderingen en overlopende activa	<u>28</u>	<u>8</u>
	<u>18.980</u>	<u>17.274</u>

De vordering uit herverzekering bestaat uit een vordering (winst- en schadeclaim) uit 2019 van € 387 en een vordering (winst- en schadeclaim) uit 2018 van € 830 vanuit het herverzekeringscontract met Zwitserleven met betrekking tot het overlijdensrisico. Dit contract is afgesloten per 1 januari 2018 met een contractperiode van 3 jaar. De verrekening van de vordering (winst- en schadeclaim) vindt eind 2020 plaats.

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

	<u>2019</u>	<u>2018</u>
	€	€
Vordering op de werkgever(s)		
Vorderingen op werkgever(s)	17.904	16.708
Voorzieningen dubieuze debiteuren	<u>-174</u>	<u>-732</u>
	<u>17.730</u>	<u>15.976</u>

	<u>2019</u>	<u>2018</u>
	€	€
Verloop van de voorziening dubieuze debiteuren		
Stand per 1 januari 2019	732	1.999
Nagekomen baten	-167	-395
Ottrekking ten gunste van de staat van baten en lasten	<u>-391</u>	<u>-872</u>
	<u>174</u>	<u>732</u>

	<u>31-12-2019</u>	<u>31-12-2018</u>
	€	€
3. Overige activa		
ING Bank	<u>6.628</u>	<u>4.808</u>

Onder de overige activa worden opgenomen de tegoeden op bankrekeningen die onmiddellijk danwel op korte termijn opeisbaar zijn. Bankrekeningen die beheerd worden door de vermogensbeheerder, zijn onder de betreffende beleggingscategorieën gerubriceerd.

Er is geen kredietfaciliteit van toepassing.

PASSIVA

4. Stichtingskapitaal en reserves

	Algemene reserve	Weerstands- reserves	Totaal
Stand per 1 januari 2018	-234.815	330.677	95.862
Bestemming van saldo baten en lasten	-49.727	4.465	-45.262
Stand per 1 januari 2019	-284.542	335.142	50.600
Bestemming van saldo baten en lasten	75.700	74.886	150.586
Stand per 31 december 2019	-208.842	410.028	201.186

Dekkingsgraad, vermogenspositie en herstelplan

	2019 %	2018 %
De dekkingsgraad is ultimo jaar als volgt:		
Nominale dekkingsgraad	110,7	103,3
Beleidsdekkingsgraad	106,3	107,7

De (nominale) dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt berekend door op balansdatum het balanstotaal minus de kortlopende schulden (inclusief de negatieve derivatenpositie) te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de nominale dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden.

Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt het pensioenfonds gebruik van het standaard model van DNB. Het bestuur acht het gebruik van het standaardmodel passend voor de risico's van het pensioenfonds. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen in de paragraaf over risicobeheer.

Op basis hiervan bedraagt het (minimaal) vereist vermogen op 31 december:

	2019		2018	
	€	%	€	%
Stichtingskapitaal en reserves	201.186	110,7	50.600	103,3
Minimaal vereist eigen vermogen	78.715	104,2	64.872	104,2
Vereist eigen vermogen	410.028	121,8	339.606	122,1

Als het eigen vermogen lager is dan het minimale vereiste eigen vermogen bevindt het pensioenfonds zich in een situatie van dekkingstekort. Indien het eigen vermogen lager is dan het vereiste eigen vermogen, maar wel tenminste gelijk is aan het minimale vereiste eigen vermogen, bevindt het pensioenfonds zich in een situatie van reservetekort.

De vermogenspositie van het pensioenfonds kan als gevolg van bovenstaande worden gekarakteriseerd als een reservetekort. In 2018 was tevens sprake van een reservetekort.

Herstelplan

Vanwege het reservetekort dient het pensioenfonds een herstelplan in te dienen bij DNB. Op 20 maart 2019 heeft het pensioenfonds een actualisatie van het herstelplan ingediend bij DNB. De DNB heeft dit herstelplan goedgekeurd. In het herstelplan werd voor 2019 een stijging van de actuele dekkingsgraad verwacht naar 105,8%. Met name door het positieve beleggingsrendement, is de actuele dekkingsgraad van 2019 hoger uitgekomen, namelijk op 110,7%. Volgens het herstelplan zou het pensioenfonds in 2025 het vereist eigen vermogen hebben bereikt.

Voor het pensioenfonds dient de cycles van het indienen van een herstelplan, zolang van toepassing, te worden gecontinueerd. Het pensioenfonds heeft in het kader hiervan op 25 maart 2020 wederom een herstelplan bij DNB ingediend. Dit herstelplan laat zien dat, gegeven de wettelijk voorgeschreven manier van berekenen, het pensioenfonds naar verwachting ultimo 2023 een beleidsdekkingsgraad heeft die hoger is dan de vereiste dekkingsgraad. Voor de doorrekening van het toekomstscenario is uitgegaan van het beleid vanaf 1 januari 2020 van het pensioenfonds. De gehanteerde rendementen voor het pensioenfonds zijn vastgesteld op basis van de wettelijk voorgeschreven maximale parameters. Onder voorwaarden mag een pensioenfonds voor het herstelplan van 2020, op basis van de ministeriële maatregel van 19 november 2019, de maximale hersteltermijn verhogen van 10 jaar naar 12 jaar. Het pensioenfonds heeft geen gebruik gemaakt van de ministeriële maatregel en hanteert een maximale hersteltermijn van 10 jaar.

Voorstel tot resultaatbestemming

Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling opgenomen in de statuten van het pensioenfonds. De bestemming is nader uitgewerkt in de ABTN. Het voorstel van de verdeling van het resultaat boekjaar van € 150.586 (positief) ziet er als volgt uit:

	2019
	€
Algemene reserve	75.700
Weerstandsreserve	74.886
	<u>150.586</u>

5. Technische voorzieningen

	2019	2018
	€	€
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds		
Stand per begin boekjaar	1.537.641	1.421.734
Pensioenopbouw	69.145	65.021
Rentetoevoeging	-3.625	-3.729
Onttrekking voor uitkeringen en uitvoeringskosten	-13.355	-12.236
Wijziging marktrente	323.242	83.923
Wijziging actuariële uitgangspunten	-31.777	-13.302
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-1.365	-4.311
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	-2.484	541
	<u>1.877.422</u>	<u>1.537.641</u>

Ultimo boekjaar bedraagt de gemiddelde gewogen discontovoet 0,85% (2018: 1,5%).

Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariële berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

Rentetoevoeging

De voorziening pensioenverplichtingen is opgerent met -0,235% (2018: -0,260%), op basis van de éénjaarsrente uit de door DNB gepubliceerde RTS aan het einde van het voorgaande verslagjaar.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariële berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenuitkeringen in de verslagperiode.

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte uitvoeringskosten in de verslagperiode.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de voorziening pensioenverplichtingen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

Wijziging actuariële uitgangspunten

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van het pensioenfonds.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het pensioenfonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

In 2019 is bij het bepalen van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds een aantal wijzigingen in de uitgangspunten en grondslagen doorgevoerd.

Het gehanteerde standaard leeftijdsverschil tussen hoofd- en medeverzekerde is gewijzigd van 3 naar 3,5 jaar (man ouder dan de vrouw). Dit leidt tot een stijging van de voorziening pensioenverplichtingen van € 10.467.

In 2019 is de opslag voor excassokosten verlaagd van 5,2% naar 4,0%. De voorziening pensioenverplichtingen daalt daardoor met € 21.766.

De voorziening voor de onvoorwaardelijke stijging van de pensioengrondslag voor de toekomstige premievrije opbouw bij arbeidsongeschikten is komen te vervallen. Reden hiervoor is dat het salaris van de betreffende arbeidsongeschikten vanaf 1 januari 2020 niet meer onvoorwaardelijk stijgt met de loonindex, maar voorwaardelijk met de prijsindex. Deze aanpassing leidt tot een daling van de voorziening pensioenverplichtingen met € 10.216.

Omdat het opbouwpercentage vanaf 1 januari 2020 is verlaagd van 1,875% naar 1,490%, is de toekomstige premievrije opbouw voor arbeidsongeschikten ook verlaagd. De voorziening pensioenverplichtingen daalt hierdoor met € 7.861.

Tenslotte is de PVI-opslag gedaald van 9% naar 7%. De PVI-opslag is een opslag in de pensioenpremie die bestemd is voor de financiering van de premievrije pensioenopbouw bij invaliditeit. Door de daling van het percentage, neemt de voorziening pensioenverplichtingen af met € 2.401.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

	<u>2019</u>	<u>2018</u>
	€	€
Toevoeging aan de technische voorzieningen	4.201	2.607
Onttrekking aan de technische voorzieningen	<u>-5.566</u>	<u>-6.918</u>
	<u>-1.365</u>	<u>-4.311</u>

Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

	31-12-2019	31-12-2018
	€	€
Resultaat op kanssystemen:		
Sterfte	-842	-2.529
Arbeidsongeschiktheid	-1.447	2.261
Mutaties	-195	809
	<u>-2.484</u>	<u>541</u>

De voorziening voor pensioenverplichtingen is naar categorieën als volgt samengesteld:

	2019		2018	
	€	Aantallen	€	Aantallen
Actieven	1.043.613	22.766	865.313	21.907
Gepensioneerden	247.842	4.128	211.240	3.763
Slapers	<u>585.967</u>	<u>32.876</u>	<u>461.088</u>	<u>32.628</u>
Voorziening voor pensioenverplichtingen	<u>1.877.422</u>	<u>59.770</u>	<u>1.537.641</u>	<u>58.298</u>

Korte beschrijving pensioenregeling

De pensioenregeling van het pensioenfonds betreft een middelloonregeling.

Het ouderdomspensioen is gelijk aan 1,875% (2018: 1,875%) van de pensioengrondslag, waarover premie aan het pensioenfonds is betaald. De pensioengrondslag is gelijk aan het (gemaximeerde) pensioensalaris minus de franchise. Het bijbehorend partnerpensioen bedraagt 70% van het ouderdomspensioen. Tevens is het wezenpensioen verzekerd.

Het bestuur van het pensioenfonds heeft de ambitie om toeslagen op de opgebouwde pensioenen te verlenen. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de financiële positie van het pensioenfonds. Er bestaat geen recht op jaarlijkse toeslagverlening.

De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, rendement, looninflatie en demografie. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de toezegging voor toekomstige toeslagverlening voorwaardelijk is.

Het bestuur van het pensioenfonds hanteert de volgende leidraad voor het verlenen van toeslagen:

- bij een beleidsdekkingsgraad onder de 110% wordt geen toeslag verleend;
- bij een beleidsdekkingsgraad tussen de 110% en circa 135% (bovengrens) wordt gekeken welke toeslag kan worden toegekend op basis van de wettelijke voorschriften voor toekomstbestendige toeslagverlening;
- bij een beleidsdekkingsgraad boven de circa 135% wordt volledige toeslag toegekend en wordt gekeken in hoeverre extra toeslagen kunnen worden toegekend.

Bij het toekennen van toeslagen kijkt het bestuur ook naar de economische situatie en kan worden afgeweken van het toeslagbeleid.

Het bestuur heeft op basis van de ontwikkeling van de beleidsdekkingsgraad besloten geen toeslag te verlenen in 2019 (2018: idem).

	31-12-2019	31-12-2018
	€	€
6. Derivaten		
Derivaten	<u>1.287</u>	<u>1.143</u>

Het bedrag aan derivaten bestaat ultimo 2019 volledig uit valutaderivaten (2018: valutaderivaten € 1.052 en aandelenderivaten € 91).

	31-12-2019	31-12-2018
	€	€
7. Overige schulden en overlopende passiva		
Te verrekenen premies	633	729
Pensioenuitkeringen	8	6
Kosten vermogensbeheer	686	560
Belastingen en premies sociale verzekeringen	276	231
Administratiekosten	215	244
Overige schulden en overlopende passiva	352	373
	<u>2.170</u>	<u>2.143</u>

De administratiekosten betreffen de kosten voor TKP Pensioen B.V. voor de afrekening 2019 (€ 165). Daarnaast zijn hieronder de nog te betalen kosten bestuursondersteuning van Montae Bestuurscentrum B.V. verantwoord (€ 50).

De overige schulden en overlopende passiva bestaan uit de kosten voor de accountantscontrole (€ 61), bestuurskosten (€ 52), kosten voor de certificerend actuaris (€ 49) en overige schulden (€ 190).

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

9.4.4 Risicobeheer

Het pensioenfonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het pensioenfonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Voor het realiseren van deze doelstelling wordt gestreefd naar een toereikende solvabiliteit op basis van de reële waarde van de pensioenverplichtingen.

Het pensioenfonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het pensioenfonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Het solvabiliteitsrisico is daarmee het belangrijkste risico voor het pensioenfonds.

Het bestuur heeft de mogelijke risico's van het pensioenfonds in kaart gebracht en bepaald hoe het bestuur met deze risico's om wil gaan. Op basis van een actueel en volledig beeld van alle relevante risico's kan het bestuur gepaste beheersmaatregelen nemen en is het bestuur in control. Dit vormt mede de basis voor het beleid van het pensioenfonds en toelichting hierna. Dit beleid is verwoord in de Abtn van het pensioenfonds. Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van de risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- Beleggingsbeleid;
- Premiebeleid;
- Herverzekeringsbeleid;
- Toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses ten aanzien van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruik gemaakt van de Asset Liability Management-studie (ALM-Studie) die in 2018 is uitgevoerd. Een ALM-studie is een analyse van de structuur van de pensioenverplichtingen en van verschillende beleggingsstrategieën en de ontwikkeling daarvan in diverse economische scenario's.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid door de vermogensbeheerders moet plaatsvinden. Ze zijn gericht op het beheersen van de volgende belangrijkste (beleggings)risico's. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruik gemaakt van derivaten.

Solvabiliteitsrisico's

Het belangrijkste risico voor het pensioenfonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het pensioenfonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten op basis van zowel algemeen geldende normen als specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd.

Indien de solvabiliteit van het pensioenfonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het pensioenfonds de premie voor de onderneming en deelnemers moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslagverlening op opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het pensioenfonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

De aanwezige dekkingsgraad heeft zich als volgt ontwikkeld:

	2019	2018
	%	%
Dekkingsgraad per 1 januari	103,3	106,7
Premie	0,1	-0,1
Uitkering	-	0,1
Toeslagverlening	-	-
Korting van aanspraken en rechten	-	-
Beleggingsrendementen (exclusief renteafdekking)	28,3	1,2
Renteafdekking	-	-
Wijziging rentetermijnstructuur voorziening pensioenverplichtingen	-18,0	-5,9
Wijziging Ultimate Forward Rate voorziening pensioenverplichtingen	-	-
Wijziging actuariële uitgangspunten	2,0	1,1
Overige oorzaken	-5,0	0,2
Dekkingsgraad per 31 december	110,7	103,3

De overige oorzaken bestaan hoofdzakelijk uit zogenaamde kruiseffecten. De bepaling van de procentuele effecten van de diverse resultaatbronnen op de dekkingsgraad zijn conform de richtlijnen van DNB allen uitgedrukt ten opzichte van de primo dekkingsgraad. Dit zorgt ervoor dat de optelling van de primo dekkingsgraad plus alle afzonderlijke procentuele effecten niet leidt tot de ultimo dekkingsgraad. Het verschil tussen deze twee wordt verantwoord onder de noemer 'overige oorzaken' en betreft de kruiseffecten. In het algemeen geldt dat deze post groter wordt naarmate de uitschieters in de afzonderlijke resultaatscomponenten groter worden.

Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient het pensioenfonds buffers in het vermogen aan te houden. De omvang van deze buffers (buffers plus de pensioenverplichtingen heten samen het vereist vermogen) wordt vastgesteld met de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets (S-toets). Deze toets bevat een kwantificering van de bestuursvisie op de pensioenfonds specifieke restrisico's (na afdekking).

De berekening van het vereist eigen vermogen en het hieruit voortvloeiende tekort aan het einde van het boekjaar is als volgt:

	2019	2018
	€	€
S1 Renterisico	26.706	50.274
S2 Risico zakelijke waarden	332.954	265.789
S3 Valutarisico	129.646	85.388
S4 Grondstoffenrisico	41.169	33.739
S5 Kredietrisico	64.394	56.126
S6 Verzekeringstechnisch risico	62.623	51.907
S7 Liquiditeitsrisico	-	-
S8 Concentratierisico	-	-
S9 Operationeel risico	-	-
S10 Actief risico	7.119	4.636
Diversificatie-effect	-254.583	-206.090
Totaal	410.028	339.606

	2019	2018
	€	€
Vereist pensioenvermogen	2.287.450	1.877.247
Voorziening pensioenverplichting	1.877.422	1.537.641
Vereist eigen vermogen	410.028	339.606
Aanwezig eigen vermogen	201.186	50.600
Tekort	-208.842	-289.006

Het pensioenfonds heeft ter afdekking van risico's derivatencontracten afgesloten. Hiermee is bij het bepalen van de vereiste buffers rekening gehouden. Bij de berekening van de buffers past het pensioenfonds het standaard model van DNB toe, waarbij uitgegaan wordt van het vereist vermogen in evenwichtssituatie, gebaseerd op de strategische asset mix.

Onderstaand in deze risicoparagraaf worden per risico een aantal cijfermatige overzichten getoond. De totalen per beleggingscategorie in deze overzichten sluiten niet in alle gevallen aan bij de beleggingsstanden in de balans. De reden hiervoor is dat de gegevens in de risicoparagraaf op basis van look through op detailniveau (2018: idem) zijn gepresenteerd. Dit geeft een getrouw beeld van de werkelijke risico's.

Marktrisico (S1 - S4)

Het marktrisico omvat het renterisico, het prijs(koers)risico en het valutarisico. Marktrisico omvat de mogelijkheden voor winst of verlies door een verandering van marktfactoren. Marktfactoren kunnen bijvoorbeeld marktprijzen zijn van aandelen, vastgoed en private equity (risico zakelijke waarden) of grondstoffen (grondstoffenrisico), maar ook valutakoersen (valutarisico) of rentes (renterisico).

De strategie van het pensioenfonds met betrekking tot het beleggingsrisico wordt bepaald door de beleggingsdoelstellingen. Het marktrisico wordt op dagelijkse basis beheerst in overeenstemming met de aanwezige beleidskaders en richtlijnen. De overallmarktposities worden periodiek gerapporteerd aan het bestuur.

De mate waarin de beleggingsportefeuille van het pensioenfonds gevoelig is voor het marktrisico is in de volgende alinea weergegeven, vervolgens worden de risico's die het pensioenfonds loopt nader toegelicht.

Renterisico (S1)

Renterisico is het risico dat de waarde van de portefeuille vastrentende waarden en de waarde van de pensioenverplichtingen veranderen als gevolg van ongunstige veranderingen in de marktrente. Maatstaf voor het meten van rentegevoeligheid is de duration. De duration is de gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren.

Op balansdatum is de duratie van de beleggingen aanzienlijk korter dan de duratie van de verplichtingen. Er is derhalve sprake van een zogenaamde 'duratie-mismatch'. Dit betekent dat bij een rentestijging de waarde van beleggingen minder snel daalt dan de waarde van de verplichtingen (bij toepassing van de actuele marktrentestructuur); waardoor de dekkingsgraad zal stijgen. Bij een rentedaling zal de waarde van de beleggingen minder snel stijgen dan de waarde van de verplichtingen, waardoor de dekkingsgraad daalt.

Het bestuur monitort de renteafdekking ultimo iedere maand. Indien het renteafdekkingspercentage zich buiten de bandbreedte van +/- 3%-punt bevindt wordt geherbalanceerd. De renteafdekking ultimo jaar bedraagt 60% (2018: 50%).

De duratie en het effect van de renteafdekking kan als volgt worden samengevat:

	31-12-2019		31-12-2018	
	€	Duratie	€	Duratie
Vastrentende waarden (vóór derivaten)	887.541	7,6	787.162	6,5
Vastrentende waarden (na derivaten)	892.076	32,8	788.873	24,4
(Nominale) pensioenverplichtingen	1.877.422	25,5	1.537.641	24,8

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

	31-12-2019		31-12-2018	
	€	%	€	%
Resterende looptijd < 1 jaar	202.339	20,9	198.434	23,7
Resterende looptijd > 1 jaar en < 5 jaar	221.419	22,9	179.244	21,4
Resterende looptijd > 5 en < 10 jaar	211.179	21,8	168.966	20,1
Resterende looptijd > 10 en < 20 jaar	173.942	18,0	152.568	18,2
Resterende looptijd > 20 jaar	158.464	16,4	139.568	16,6
	967.343	100,0	838.780	100,0

De presentatie van de vastrentende waarden in bovenstaande looptijden hangt samen met het lange termijn karakter van de investeringen van het pensioenfonds en het hiermee samenhangende beleid en ter vergelijking met de looptijden van de verplichtingen.

De resterende looptijd van de verplichtingen kan als volgt worden weergegeven:

	31-12-2019		31-12-2018	
	€	%	€	%
Resterende looptijd < 5 jaar	87.141	4,6	75.173	4,9
Resterende looptijd > 5 en < 10 jaar	144.794	7,7	126.159	8,2
Resterende looptijd > 10 en < 20 jaar	456.747	24,3	382.676	24,9
Resterende looptijd > 20 jaar	1.188.740	63,3	950.633	61,8
	1.877.422	100,0	1.534.641	99,8

Risico zakelijke waarden (S2)

Risico zakelijke waarden is het risico van waardewijzigingen van aandelen en vastgoed als gevolg van onzekerheid in de marktprijzen, die wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren.

Het risico zakelijke waarden wordt beheerst door het pensioenfonds, met als belangrijkste beheersmaatregel een weloverwogen spreiding van de onderliggende beleggingen. Voor deze beleggingen wordt verwezen naar de tabellen onder het prijsrisico.

Valutarisico (S3)

Het totaalbedrag van de gehele beleggingsportefeuille dat niet in euro's wordt belegd bedraagt ultimo 2019 € 1.211.340 (2018: € 804.568). Van dit bedrag is 47% (2018: 44%) afgedekt middels valutaderivaten.

De valutapositie per 31 december 2019 vóór en na afdekking door valutaderivaten is als volgt weer te geven:

	2019		
	Totaal	Valuta-	Netto positie
	Voor afdekking	derivaten Afdekking	Na afdekking
	€	€	€
EUR	965.722	572.682	1.538.404
GBP	56.013	-33.007	23.006
JPY	70.316	-48.955	21.361
USD	750.442	-400.651	349.791
Overige	334.569	-82.568	252.001
	<u>2.177.062</u>	<u>7.501</u>	<u>2.184.563</u>

De valutapositie per 31 december 2018 vóór en na afdekking door valutaderivaten is als volgt weer te geven:

	2018		
	Totaal	Valuta-	Netto positie
	Voor afdekking	derivaten Afdekking	Na afdekking
	€	€	€
EUR	709.771	355.995	1.065.766
GBP	44.268	-23.664	20.604
JPY	46.903	-29.562	17.341
USD	479.253	-256.046	223.207
Overige	234.144	-45.991	188.153
	<u>1.514.339</u>	<u>732</u>	<u>1.515.071</u>

In de solvabiliteitstoets van het pensioenfonds is in de buffers voor het valutarisico rekening gehouden met bovenstaande valutaposities en afdekkingen.

Prijsrisico

Prijsrisico is het risico van waardewijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen. Het wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren.

Het prijsrisico wordt gemitigeerd door diversificatie die onder meer is vastgelegd in de strategische beleggingsmix van het pensioenfonds. In aanvulling hierop maakt het pensioenfonds voor afdekking van het prijsrisico gebruik van afgeleide financiële instrumenten (derivaten), zoals opties en futures.

Naast de strategische mix heeft het pensioenfonds in het mandaat aan de vermogensbeheerders richtlijnen gesteld aan het maximaal percentage dat namens het pensioenfonds in een sector, land of tegenpartij mag worden belegd. Naleving van deze richtlijnen vindt plaats door de beleggingscommissie op basis van onafhankelijke rapportages van de custodian.

De segmentatie van de aandelen naar regio is als volgt:

	2019		2018	
	€	%	€	%
Europa	127.881	16,5	81.946	17,3
Europa (niet-EU)	30.680	4,0	18.900	4,0
Noord-Amerika	437.978	56,7	259.476	55,2
Midden- en Zuid Amerika	12.847	1,7	8.342	1,8
Overige	11.852	1,5	7.291	1,6
Azië	70.513	9,1	41.317	8,8
Pacific	80.712	10,5	52.914	11,3
Totaal	772.463	100,0	470.186	100,0

De segmentatie van aandelen naar sectoren is als volgt:

	2019		2018	
	€	%	€	%
Energie	41.707	5,4	30.652	6,5
Bouw- en grondstoffen	38.572	5,0	24.765	5,3
Industrie	82.331	10,7	49.322	10,5
Duurzame consumptiegoederen	150.494	19,5	100.035	21,3
Gezondheidszorg	92.432	12,0	56.406	12,0
Financiële dienstverlening	135.932	17,5	85.490	18,1
Informatietechnologie	132.006	17,1	87.114	18,5
Telecommunicatie	70.154	9,1	15.318	3,3
Nutsbedrijven	27.020	3,5	16.394	3,5
Overige	1.815	0,2	4.690	1,0
Totaal	772.463	100,0	470.186	100,0

Grondstoffenrisico (S4)

Grondstoffenrisico is het risico van prijsfluctuaties in de grondstoffen als gevolg van veranderingen in de marktomstandigheden.

Het pensioenfonds belegt sinds 2018 in het NN Commodity Fund. Ultimo boekjaar bedraagt deze belegging € 103.006 (2018: € 79.998), dit is circa 5% (2018: 5%) van de totale beleggingen. Gezien het relatief beperkte aandeel van de exposure in grondstoffen is het grondstoffenrisico gering.

Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het pensioenfonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het pensioenfonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld herverzekeraars.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het pensioenfonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor het pensioenfonds financiële verliezen lijdt.

Beheersing van dit risico door het pensioenfonds vindt plaats door het stellen van limieten aan tegenpartijen op totaalniveau, dat wil zeggen met inachtneming van alle posities die een tegenpartij heeft jegens het pensioenfonds; het vragen van extra zekerheden zoals onderpand en dergelijke bij het uitlenen van effecten; het hanteren van prudente verstrekkingnormen. Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het pensioenfonds enkel belegd in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en

settlementsysteem functioneert. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, wordt eerst onderzoek gedaan naar de waarborgen op dit gebied. Met betrekking tot niet-beursgenoteerde beleggingen, met name OTC-derivaten, wordt door het pensioenfonds enkel gewerkt met tegenpartijen waarmee ISDA/ CSA overeenkomsten zijn afgesloten zodat posities van het pensioenfonds adequaat worden afgedekt door onderpand. Er wordt gebruik gemaakt van dagelijkse waarderingen.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar regio's kan als volgt worden samengevat:

	2019		2018	
	€	%	€	%
Europa (EU)	583.420	60,3	554.238	66,1
Europa (niet-EU)	20.638	2,1	18.399	2,2
Noord-Amerika	251.181	26,0	183.110	21,8
Midden- en Zuid Amerika	28.388	2,9	20.548	2,4
Azië	27.668	2,9	17.908	2,1
Pacific	13.272	1,4	13.441	1,6
Overige	42.775	4,4	31.136	3,7
Totaal	967.342	100,0	838.780	100,0

De samenstelling van de vastrentende waarden naar sectoren is als volgt:

	2019		2018	
	€	%	€	%
Bouw en grondstoffen	18.166	1,9	17.195	2,1
Industrie	33.863	3,5	27.839	3,3
Duurzame consumentengoederen	127.871	13,2	108.012	12,9
Informatietechnologie	14.396	1,5	10.010	1,2
Telecommunicatie	55.048	5,7	44.076	5,3
Nutsbedrijven	56.802	5,9	52.071	6,2
Overheid en overheidsinstellingen	475.549	49,2	416.003	49,6
Financiële instellingen	136.472	14,1	136.274	16,2
Niet-gespecificeerd binnen beleggingsfondsen	48.035	4,9	25.705	3,1
Overige	1.140	0,1	1.595	0,2
Totaal	967.342	100,0	838.780	100,0

De kredietwaardigheid van veel marktpartijen wordt ook door rating agencies beoordeeld. Ten aanzien van de kredietwaardigheid van de debiteuren van de vastrentende portefeuille kan het volgende overzicht worden gegeven:

	2019		2018	
	€	%	€	%
AAA	147.184	15,2	144.257	17,2
AA	261.466	27,0	227.647	27,1
A	173.386	17,9	125.281	14,9
BBB	200.750	20,8	163.047	19,4
Lager dan BBB	93.997	9,7	61.567	7,3
Geen rating	90.559	9,4	116.981	13,9
Totaal	967.342	100,0	838.780	100,0

De vastrentende waarden waarvoor geen rating geldt, betreffen met name vorderingen en liquide middelen inzake vastrentende waarden.

Verzekeringstechnische risico's (actuariële risico's, S6)

Het verzekeringstechnisch risico is het risico dat voortvloeit uit mogelijke afwijkingen van actuariële inschattingen die worden gebruikt voor de vaststelling van de technische voorzieningen en de hoogte van de premie. De belangrijkste actuariële risico's zijn de risico's van langlevens, overlijden (kortleven), arbeidsongeschiktheid en het toeslagrisico.

Langlevensrisico

Het langlevensrisico is het belangrijkste verzekeringstechnische risico. Langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van prognosetafels met adequate correcties voor ervaringssterfte is het langlevensrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Overlijdensrisico

Het overlijdensrisico betekent dat het pensioenfonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor door het pensioenfonds geen voorzieningen zijn getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen.

Vanaf 1 januari 2018 is het overlijdensrisico voor niet gepensioneerde deelnemers herverzekerd bij Zwitserleven. Het betreft een Risicoherverzekeringscontract, met een looptijd tot en met 31 december 2020. Het overlijdensrisico is herverzekerd in de vorm van éénjarige risicokapitalen. Dit risico komt voort uit de reglementaire verzekeringen van ouderdoms- en nabestaandenpensioen van de deelnemers. Hierbij wordt rekening gehouden met de aanwezige voorziening pensioenverplichting voor zowel ouderdomspensioen als nabestaandenpensioen.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het pensioenfonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen ('schadereserve'). Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien.

Het beleid van het pensioenfonds is om het arbeidsongeschiktheidsrisico niet te herverzekeren.

Toeslagrisico

Het toeslagrisico omvat het risico dat de ambitie van het bestuur om toeslagen op pensioen toe te kennen in relatie tot de algemene prijsontwikkeling niet kan worden gerealiseerd. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, beleggingsrendementen, looninflatie en demografie (beleggings- en actuariële resultaten) echter, afhankelijk van de hoogte van de dekkingsgraad van het pensioenfonds. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de toeslagverlening voorwaardelijk is.

Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het pensioenfonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicocomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico kan worden beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er moet eveneens rekening worden gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies.

Het pensioenfonds voert periodiek stress scenario's van haar liquiditeitspositie uit gedurende het verslagjaar. Hiermee is beoordeeld in hoeverre het pensioenfonds, ten tijde van stress op financiële markten, in staat is om aan haar financiële verplichtingen op korte termijn te voldoen. Op basis van de uitgevoerde stress scenario's is geconcludeerd dat het pensioenfonds in staat is haar financiële verplichtingen na te komen in geval van stress op financiële markten. Bij de bepaling van het vereist vermogen is het liquiditeitsrisico vooralsnog op nihil gesteld.

Concentratierisico (S8)

Concentraties kunnen ertoe leiden dat het pensioenfonds bij grote veranderingen in bijvoorbeeld de waardering (marktrisico) of de financiële positie van een tegenpartij (kredietrisico) grote (veelal financiële) gevolgen hiervan ondervindt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie in de beleggingsportefeuille in producten, regio's of landen, economische sectoren of tegenpartijen. Naast concentraties in de beleggingsportefeuille kan ook sprake zijn van concentraties in de verplichtingen en de uitvoering.

De spreiding in de beleggingsportefeuille is weergegeven in de tabel die is opgenomen bij de toelichting op het kredietrisico. Grote posten kunnen een post van concentratierisico zijn. Om te bepalen welke posten dit betreft worden per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur opgeteld. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt. Ultimo 2019 zijn de volgende posten met meer dan 2% van het balanstotaal aanwezig:

	31-12-2019		31-12-2018	
	€	%	€	%
Vastrentende waarden				
Europa	178.476	8,6	185.804	11,7
Noord-Amerika	90.970	4,4	70.398	4,4
Totaal	269.446	13,0	256.202	16,1

In het algemeen geldt dat concentratierisico kan optreden als een adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen.

Een portefeuille van beleggingen die sterk sectorgebonden is, kan door deze sectorconcentratie een verhoogd risico lopen. Indien aandelen in dezelfde sector worden aangehouden is sprake van een cumulatief concentratierisico.

Bij de bepaling van het vereist vermogen past het pensioenfonds het standaardmodel van de DNB toe. In dat model wordt het concentratierisico vooralsnog op nihil gesteld.

Op grond hiervan heeft het bestuur geconcludeerd dat geen sprake is van concentratie in de activa of verplichtingen en dat daarom geen buffer voor concentratierisico wordt aangehouden.

Operationeel risico (S9)

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Deze risico's worden door het pensioenfonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn op gebieden zoals interne organisatie, procedures, processen en controles, kwaliteit geautomatiseerde systemen, enzovoorts.

De beleggingsportefeuille is ondergebracht bij SSgA, BlackRock, SAREF, PGGM Vermogensbeheer BV en BMO Global Asset Management. Daarnaast is Caceis custodian van het pensioenfonds. De pensioenuitvoering is uitbesteed aan TKP Pensioen B.V. Het niveau van de dienstverlening van zowel Caceis als TKP Pensioen B.V. is vastgelegd in een Service Level Agreements (SLA). Op basis van periodieke rapportages wordt de kwaliteit van de dienstverlening door het bestuur getoetst.

Aanvullend tonen zowel de pensioenbeheerder als de vermogensbeheerders met een ISAE3402-type II verklaring aan dat zij de operationele risico's van de uitvoering van de pensioenregeling en het vermogensbeheer op een adequate wijze beheersen.

Het bestuur is van mening dat hiermee sprake is van adequate beheersing van de operationele risico's, en heeft besloten om geen buffers aan te houden voor het operationeel risico in de solvabiliteitstoets.

Actief risico (S10)

De mate waarin het actieve beleggingsbeleid bijdraagt aan het totale risico van de beleggingen is mede afhankelijk van de correlatie die verondersteld wordt te bestaan tussen het benchmark rendement en het extra rendement als gevolg van actief beheer. Het bestuur is van mening dat er geen sprake is van een actief beleggingsbeleid van het pensioenfonds, heeft besloten om hiervoor geen buffers aan te houden voor het actief beheer risico in de solvabiliteitstoets.

Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van het pensioenfonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het pensioenfonds niet beheersbaar. Het systeemrisico maakt geen onderdeel uit van de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets.

Derivaten

Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruik gemaakt van financiële derivaten. Hoofregel die hierbij geldt, is dat derivaten uitsluitend worden gebruikt voor zover dit passend is binnen het beleggingsbeleid van het pensioenfonds. Derivaten worden hoofdzakelijk gebruikt om de hiervoor vermelde vormen van marktrisico zo veel mogelijk af te dekken.

Derivaten hebben als voornaamste risico het kredietrisico. Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met goed te boek staande partijen en door zoveel mogelijk te werken met onderpand.

Gebruik kan worden gemaakt van onder meer de volgende instrumenten:

- Futures: dit zijn standaard beursgenoteerde instrumenten waarmee snel posities kunnen worden gewijzigd. Futures worden gebruikt voor het tactische beleggingsbeleid. Tactisch beleggingsbeleid is slechts zeer beperkt mogelijk binnen de grenzen van het strategische beleggingsbeleid.
- Valutatermijncontracten: dit zijn met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het verkopen van een valuta en de aankoop van een andere valuta, tegen een vooraf vastgestelde prijs en op een vooraf vastgestelde datum. Door middel van valutatermijncontracten worden valutarisico's afgedekt.
- Swaps: dit betreft met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het uitwisselen van rentebetalingen over een nominale hoofdsom. Door middel van swaps kan het pensioenfonds de rentegevoeligheid van de portefeuille beïnvloeden.

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de derivatenpositie op 31 december 2019:

2019 Type contract	Gemiddelde looptijd	Contract- omvang	Saldo waarde	Positieve waarde	Negatieve waarde
		€	€	€	€
Valutaderivaten		642.200	7.501	8.842	1.341
Aandelenderivaten		25	1	1	0
Rentederivaten		1.671.589	0	0	0
Overige derivaten		1.936	6.993	6.993	0
		2.315.750	14.495	15.836	1.341

Voor de waarden van de rentederivaten wordt verwezen naar de toelichting op pagina 89.

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de derivatenpositie op 31 december 2018:

2018 Type contract	Gemiddelde looptijd	Contract- omvang	Saldo waarde	Positieve waarde	Negatieve waarde
		€	€	€	€
Valutaderivaten		951.085	732	1.929	1.197
Aandelenderivaten		52	-91	0	91
Rentederivaten		1.460.527	0	0	0
Overige derivaten		1.303	-4.653	0	4.653
		2.412.967	-4.012	1.929	5.941

9.4.5 Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Langlopende contractuele verplichtingen

Administratiekosten

Inzake het uitvoeren van de pensioenregeling van het pensioenfonds is een administratieovereenkomst gesloten met TKP Pensioen B.V. Het contract loopt tot en met einde 2021. De administratiekosten bedragen ca. € 2.600 per jaar.

Vermogensbeheerkosten

Met de custodian Caceis is een overeenkomst gesloten voor onbepaalde duur die direct opzegbaar is met inachtneming van een opzegtermijn van 90 dagen. De custodykosten bedragen ca. € 640 per jaar.

Met de vermogensbeheerder BMO Global Asset Management is een beheerovereenkomst voor onbepaalde tijd overeengekomen. De beheerkosten bedragen ca. € 1.933 per jaar.

Met de vermogensbeheerder State Street Global Advisors is een beheerovereenkomst voor onbepaalde tijd overeengekomen. De beheerkosten bedragen ca. € 310 per jaar.

Met de vermogensbeheerder Syntrus Achmea Real Estate & Finance loopt een contract voor onbepaalde tijd met een opzegtermijn van 12 maanden. De beheerkosten bedragen ca. € 150 per jaar.

Het beheercontract met PGGM is beëindigd per 1 juli 2016, maar het pensioenfonds heeft nog de verplichting om de kosten voor informatievoorziening en accountmanagement te betalen zolang het pensioenfonds nog belegt in PGGM beleggingsfondsen. De kosten hiervan bedragen ca. € 71 per jaar.

Investeringsverplichtingen

Vooruitlopend op verwachte inkomende kasstromen bestaan er per balansdatum de volgende investerings- en stortingsverplichtingen (zogenaamde voorbeleggingen):

	31-12-2019	31-12-2018
	€	€
Overige beleggingen	59.342	21.286

Securities lending

Het pensioenfonds stelt een deel van de aandelen- en obligatieleningen beschikbaar voor het in bruikleen geven van effecten (securities lending). Het pensioenfonds behoudt economisch eigendom. Per balansdatum is een bedrag van € 40,6 miljoen (2018: geen) uitgeleend aan aandelen en een bedrag van € 13,6 miljoen (2018: geen) aan obligaties uitgeleend. Het pensioenfonds heeft hiervoor voor € 9 miljoen (inclusief haircut) aan aandelen en € 45,3 miljoen (inclusief haircut) aan obligaties ontvangen.

9.4.6 Verbonden partijen

Transacties met (voormalige) bestuurders

De bezoldiging van de bestuurders wordt nader toegelicht in de toelichting op de staat van baten en lasten bij de pensioenuitvoeringskosten. Het pensioenfonds heeft geen leningen verstrekt aan (voormalige) bestuurders. Ook heeft het pensioenfonds geen vorderingen op (voormalige) bestuurders.

9.4.7 Gebeurtenissen na balansdatum

In het voorjaar van 2020 is de pandemie ontstaan, als gevolg van de wereldwijde uitbraak van het COVID-19 virus. Hierdoor is er een bijzondere situatie ontstaan. De waarde van de beleggingen in zakelijke waarden is in vergelijking met 31 december 2019 fors gedaald, waardoor ook de dekkingsgraad is gedaald in 2020. De actuele dekkingsgraad ultimo mei 2020 is uitgekomen op 100,8% en de beleidsdekkingsgraad is geëindigd op 104,3%.

Daarnaast heeft de Coronacrisis aanzienlijke gevolgen voor de sector, met impact op het aantal werkende (en pensioenopbouwende) personen en de financiële posities van aangesloten ondernemingen. Dit heeft direct gevolgen voor de premies en het incassobeleid in 2020 vanwege een mogelijk gebrek aan liquiditeiten bij de werkgevers. Van de opgelegde premies in 2020 over de maand januari blijkt dat per 1 mei 2020 14% nog niet is voldaan. Over 2019 was dit percentage per 1 mei 4%. Van de opgelegde premies over februari 2020 was per 1 mei 2020 52% nog niet voldaan. Over 2019 was dit percentage 27%. Indien ontslagen volgen bij de aangesloten ondernemingen, zal de premie over 2020 lager uitvallen.

De Coronacrisis heeft op verschillende manieren impact op een pensioenfonds. Op dit moment is er veel onzekerheid en is het nog niet mogelijk om de financiële impact in 2020 op het pensioenfonds betrouwbaar vast te stellen. De financiële positie per 31 december 2019 en de continuïteit van het pensioenfonds worden hier (voorlopig) niet door geraakt.

9.4.8 Toelichting op de staat van baten en lasten over 2019

8. Premiebijdragen voor risico pensioenfonds

	2019	2018
	€	€
De premiebijdragen kunnen als volgt worden gespecificeerd:		
Premiebijdragen verplichte verzekering werkgevers	46.456	44.116
Premiebijdragen verplichte verzekering werknemers	30.971	29.411
Aanvullende verzekering werknemers	1.199	1.189
Mutatie inzake voorziening premievorderingen	558	1.267
Afschrijving premievorderingen	-167	-395
	<u>79.017</u>	<u>75.588</u>

De kostendekkende, gedempte en feitelijke premie volgens artikel 130 van de Pensioenwet zijn als volgt:

Kostendekkende premie	88.322	83.431
Gedempte premie (ex ante)	76.308	0
Gedempte premie (ex post)	78.495	72.936
Feitelijke premie	78.206	73.409

De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate in de staat van baten en lasten verantwoord.

Onderstaand wordt de samenstelling van de kostendekkende premie, de vooraf bepaalde (ex ante) premie en de achteraf bepaalde (ex post) premie weergegeven:

	2019	2018
	€	€
<i>Kostendekkende premie</i>		
Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	68.900	64.502
Opslag voor instandhouding van het vereist eigen vermogen	15.227	15.029
Opslag voor uitvoeringskosten	4.195	3.900
Totaal kostendekkende premie	<u>88.322</u>	<u>83.431</u>
 <i>Gedempte premie (ex ante)</i>		
Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	59.171	0
Opslag voor instandhouding van het vereist eigen vermogen	13.195	0
Opslag voor uitvoeringskosten	3.942	0
Totaal gedempte premie (ex ante)	<u>76.308</u>	<u>0</u>
 <i>Gedempte premie (ex post)</i>		
Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	60.852	55.990
Opslag voor instandhouding van het vereist eigen vermogen	13.448	13.046
Opslag voor uitvoeringskosten	4.195	3.900
Totaal gedempte premie (ex post)	<u>78.495</u>	<u>72.936</u>

De premie voor 2019 wordt getoetst aan de hand van de voorschriften van het FTK en wel op basis van de ex ante opstelling. De verwachte (ex ante) feitelijke premie (de beschikbare premie) is hierbij gelijk verondersteld aan de ex ante gedempte kostendekkende premie (de benodigde premie), namelijk € 76.308. Op basis van deze ex ante opstelling is de premie kostendekkend.

De in het boekjaar ontvangen premie bedraagt € 78.626. Hiervan heeft € 420 betrekking op pensioenopbouw over voorgaande boekjaren. De feitelijke premie (ex post) bedraagt hierdoor € 78.206.

Achteraf (ex post) bekeken bedraagt de gedempte kostendekkende premie € 78.495 en de feitelijke premie (exclusief de premie voorgaande boekjaren) € 78.206.

Het verschil tussen de feitelijke premie (ex post) en de verwachte premie (ex ante) is € 1.898 en wordt verklaard door mutaties in het deelnemersbestand van het pensioenfonds. Het verschil tussen de ex post en de ex ante gedempte kostendekkende premie bedraagt € 2.187. Dit is ook grotendeels te verklaren door de mutaties in het deelnemersbestand en daarnaast door de hoger uitgevallen uitvoeringskosten dan vooraf begroot.

9. Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

2019	Directe beleggings- opbrengst	Indirecte beleggings- opbrengst	Kosten vermogens- beheer	Totaal
	€	€	€	€
Vastgoedbeleggingen	4.329	24.975	-78	29.226
Aandelen	13.633	147.742	-433	160.942
Vastrentende waarden	10.966	49.760	-2.556	58.170
Derivaten	7.229	158.756	-5	165.980
Overige beleggingen	826	15.495	-63	16.258
	36.983	396.728	-3.135	430.576

De verdeling van de vermogensbeheerskosten naar de verschillende assetcategorieën is in 2019 gewijzigd ten opzichte van 2018. Voor de vergelijkbaarheid is de verdeling van de vermogensbeheerskosten 2018 hier ook op aangepast. Het totale bedrag aan vermogensbeheerskosten van 2018 is niet gewijzigd.

2018	Directe beleggings- opbrengst	Indirecte beleggings- opbrengst	Kosten vermogens- beheer	Totaal
	€	€	€	€
Vastgoedbeleggingen	651	10.935	-70	11.516
Aandelen	10.126	-31.018	-345	-21.237
Vastrentende waarden	11.653	-5.082	-2.197	4.374
Derivaten	1.223	7.293	-1	8.515
Overige beleggingen	940	8.964	-53	9.851
	24.593	-8.908	-2.666	13.019

Transactiekosten zijn onderdeel van de aan- en verkooptransacties van beleggingen. Deze zijn onderdeel van de indirecte beleggingsopbrengsten en bedragen over 2019 € 346.173 (2018: € 9.652).

	2019	2018
	€	€
10. Overige baten		
Interest waardeoverdrachten	1	0
Andere baten	7	2.609
	8	2.609

De daling van de andere baten in 2019 wordt veroorzaakt door incidentele baten in 2018 met betrekking tot de opheffing van het VUT fonds van Particuliere Beveiliging (€ 2.529).

11. Pensioenuitkeringen

Ouderdomspensioen	9.782	8.877
Partnerpensioen	2.390	2.153
Wezenpensioen	101	105
Afkopen	471	473
	12.744	11.608

De post Afkopen betreft de afkoop van pensioenen die lager zijn dan € 484,09 (2018: € 474,11) per jaar overeenkomstig de Pensioenwet (artikel 66).

	2019	2018
	€	€
12. Pensioenuitvoeringskosten		
Bestuurskosten	560	472
Verantwoordingsorgaan en auditcommissie	23	23
Administratiekostenvergoeding	3.425	3.114
Accountantskosten	58	72
Certificerend actuaris	49	28
Advieskosten	363	234
Contributies en bijdragen	194	183
Dwangsommen en boetes	0	0
Overige	183	147
	<u>4.855</u>	<u>4.273</u>

Onder de administratiekostenvergoeding zijn zowel de kosten voor TKP Pensioen B.V. van € 2.812 (2018: € 2.751) als de kosten voor Montae Bestuurscentrum B.V. van € 613 (2018: € 363) verantwoord.

De overige kosten bestaan uit de communicatiekosten van € 81 (2018: € 72), de kosten voor looncontroles van € 42 (2018: € 23) en de bank- en incassokosten € 60 (2018: € 33, inclusief een vrijval van € 40).

Bezoldiging bestuurders

De bezoldiging aan bestuurders hebben betrekking op de vergoedingen voor de werkzaamheden verband houdende met de bestuurs- en commissievergaderingen en overige bestuurswerkzaamheden. De vergoedingen bestaan uit vacatiegeld, vergoeding van reis- en verblijfkosten en overige bestuurskosten, en bedragen in 2019 € 560 (2018: € 472). Afgezien hiervan zijn geen bezoldigingen toegekend.

Accountantshonoraria

De honoraria van de onafhankelijke externe accountant(s) zijn als volgt:

Controle van de jaarrekening	54	71
Andere controleopdrachten	4	1
	<u>58</u>	<u>72</u>

Voor 2019 wordt voor € 54 aan accountantskosten verwacht voor de certificering van het jaarwerk 2019 door Mazars Accountants N.V.

Onder de andere controleopdrachten is voor € 4 aan verwachte kosten voor de controle normportefeuille 2019 door Mazars Accountants N.V. verantwoord.

Personeelsleden

Het pensioenfonds heeft zowel in 2019 als in 2018 geen personeel in dienst. De beheeractiviteiten worden op basis van een uitvoeringsovereenkomst verricht door personeel in dienst van TKP Pensioen B.V., Montae Bestuurscentrum B.V. en de vermogensbeheerder.

13. Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

	2019	2018
	€	€
Pensioenopbouw	69.145	65.021
Rentetoevoeging	-3.625	-3.729
Onttrekking voor uitkeringen en uitvoeringskosten	-13.355	-12.236
Wijziging marktrente	323.242	83.923
Wijziging actuariële uitgangspunten	-31.777	-13.302
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-1.365	-4.311
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	-2.484	541
	<u>339.781</u>	<u>115.907</u>

14. Saldo herverzekering

Premie herverzekering	1.613	1.730
Uitkeringen winstdeling	-243	-831
Claims herverzekering	-1.207	-726
	<u>163</u>	<u>173</u>

Vanaf 1 januari 2018 is het overlijdensrisico herverzekerd bij Zwitserleven. Het betreft een Risicoherverzekeringscontract met een looptijd tot en met 31 december 2020.

Uitkeringen winstdeling betreft het voorlopig winstaandeel bij Zwitserleven ontstaan in 2019. Het eventueel positief winstaandeel aan het eind van de contractperiode wordt na het einde van de contractperiode aan het pensioenfonds uitgekeerd.

15. Saldo overdracht van rechten

Inkomende waardeoverdrachten	-2.097	-2.408
Inkomende waardeoverdrachten Wet WOKP	-1.474	0
Uitgaande waardeoverdrachten	3.104	6.925
Uitgaande waardeoverdrachten Wet WOKP	1.928	0
	<u>1.461</u>	<u>4.517</u>

16. Overige lasten

Interest waardeoverdrachten	1	0
Overige lasten	10	0
	<u>11</u>	<u>0</u>

Onder de overige lasten is met name een niet meer te vorderen bedrag (€ 6) op een deelnemer verantwoord.

Belastingen

De activiteiten van het pensioenfonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting.

Overige gegevens

10 Overige gegevens

10.1 Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Particuliere Beveiliging te Amsterdam is aan Mercer (Nederland) B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een Actuariële Verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2019.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Particuliere Beveiliging, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 3.800.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 310.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard. Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat

moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar hoger dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van de artikel 132 waaraan niet wordt voldaan omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen, doch hoger dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Particuliere Beveiliging is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen. In het kader van dit oordeel wijs ik op de ontwikkelingen na balansdatum als gevolg van de Coronacrisis, zoals die door het pensioenfonds in het jaarverslag zijn toegelicht.

Amstelveen, 17 juni 2020

Drs. K. Kusters-van Meurs AAG
verbonden aan Mercer (Nederland) B.V.

10.2 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan het bestuur van
Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Particuliere Beveiliging

VERKLARING OVER DE IN HET JAARVERSLAG OPGENOMEN JAARREKENING 2019

ONS OORDEEL

Wij hebben de jaarrekening 2019 van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Particuliere Beveiliging (hierna ook: "het pensioenfonds") statutair gevestigd te Amsterdam gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Particuliere Beveiliging op 31 december 2019 en van de staat van baten en lasten over 2019 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2019;
2. de staat van baten en lasten over 2019; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

DE BASIS VOOR ONS OORDEEL

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Particuliere Beveiliging zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

BENADRUKKING GEVOLGEN VAN DE CORONACRISIS

Wij vestigen de aandacht op het onderdeel "Gebeurtenissen na balansdatum" op bladzijde 107 van de toelichting op de jaarrekening waarin het bestuur van het pensioenfonds uiteenzet wat haar inschatting is ten aanzien van de gevolgen van de Coronacrisis op het pensioenfonds. Ons oordeel is niet aangepast als gevolg van deze aangelegenheid.

MATERIALITEIT

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op een bedrag van circa € 10,4 miljoen. De materialiteit is vastgesteld op basis van een percentage van 0,5% van de som van het stichtingskapitaal, de reserves en de technische voorzieningen. Wij hebben voor deze grondslag gekozen gelet op het feit dat deze relevant is voor de berekening van de (beleids)dekkingsgraad. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn. Wij zijn met het bestuur overeengekomen dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 310.000 rapporteren, alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

DE KERNPUNTEN VAN ONZE CONTROLE

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Beschrijving kernpunt	Samenvatting uitgevoerde werkzaamheden
Waardering van beleggingen De beleggingen zijn een significante post op de balans van het pensioenfonds en bestaan naast beursgenoteerde effecten uit belangen in beleggingsfondsen en derivaten. In de algemene toelichting op de jaarrekening geeft het pensioenfonds de gehanteerde waarderingsgrondslagen weer. In paragraaf 9.4.2 zijn de gehanteerde waarderingsmethoden en belangrijke veronderstellingen voor waardering van de beleggingen uiteengezet.	Onze controlewerkzaamheden omvatten onder andere het: ▪ beoordelen van de juiste werking van interne beheersingsmaatregelen bij de uitvoeringsorganisaties, waaronder Caceis. Voor zover relevant en mogelijk hebben wij gebruikgemaakt van de ontvangen ISAE 3402 type II rapportages; ▪ Voor beursgenoteerde effecten: toetsen van de juiste waardering van de beleggingen gebaseerd op marktnoteringen; ▪ Voor een deel van de beleggingen in beleggingsfondsen: het instrueren van de accountant belast met de controle van deze beleggingsfondsen waar het fonds in belegt en kennis nemen van zijn rapportages;

Beschrijving kernpunt	Samenvatting uitgevoerde werkzaamheden
De beoordeling van de reële waarde van deze beleggingen is significant voor onze controle, omdat de waardering subjectieve elementen bevat.	▪ Voor het overige deel van de beleggingen in beleggingsfondsen: vaststellen dat de waarderingsgrondslagen van de beleggingsfondsen vergelijkbaar zijn met die van het pensioenfonds en dat de waarde per participatie volgens de laatste door een onafhankelijke accountant gecontroleerde jaarrekening overeenkomt met de door het pensioenfonds gehanteerde waarde. ▪ voor de derivaten: beoordelen of de gehanteerde waarderingsmethoden en technieken geschikt zijn om binnen de geldende verslaggevingsregels te komen tot de marktwaarde van deze beleggingen. Daarnaast uitvoeren van re-pricing waarvoor wij een eigen waarderingsspecialist hebben ingeschakeld; ▪ voor de rentederivaten waarvoor "central clearing" wordt toegepast: kennis nemen van de processen met betrekking tot deze "central clearing" en waar mogelijk beoordelen van de juiste werking van interne beheersingsmaatregelen en vaststellen dat de rentederivaten en daarbij horende collateral zijn afgestemd met de tegenpartij; ▪ toetsen of de in de jaarrekening opgenomen toelichting adequaat is gegeven de geldende verslaggevingsregels.
Waardering van de technische voorzieningen De technische voorzieningen, waaronder de voorziening pensioenverplichtingen, zijn gevormd ter dekking van de belangrijkste verplichtingen van het pensioenfonds. In de algemene toelichting op de jaarrekening geeft het pensioenfonds de gehanteerde waarderingsgrondslagen weer. In paragraaf 9.4.2 zijn de gehanteerde waarderingsmethoden en belangrijke veronderstellingen voor waardering van de technische voorzieningen uiteengezet.	Bij de vaststelling van de adequate waardering, waaronder de toereikendheid van deze voorziening, hebben wij gebruik gemaakt van de uitkomsten van de werkzaamheden van de certificerend actuaire. Om dit te kunnen doen hebben wij onder andere instructies gegeven aan de certificerend actuaire, hebben wij haar onafhankelijkheid in de rol van certificerend actuaire vastgesteld en zijn de bevindingen en het certificeringsrapport door ons met haar besproken. Door ons is tevens nagegaan of: ▪ de administratieve basisgegevens van deelnemers, slapers en pensioengerechtigden, die door de certificerend actuaire worden gehanteerd bij het certificeren van de technische voorzieningen, in alle van materieel belang zijnde aspecten juist, volledig en in overeenstemming met de pensioenregeling zijn opgesteld;

Beschrijving kernpunt	Samenvatting uitgevoerde werkzaamheden
In paragraaf 9.4.4 (toelichting op de balans - risicobeheer) is de gevoeligheid van de berekening van de technische voorzieningen voor schattingen uiteengezet, inclusief onzekerheden.	▪ de toegepaste methodiek ter bepaling van de voorziening aanvaardbaar is, gegeven de karakteristieken van de verzekerde risico's; ▪ de door het bestuur gebruikte aannames en schattingen in overeenstemming zijn met de gekozen actuariële grondslagen, voldoende zijn onderbouwd en juist zijn toegepast; ▪ de verwerking van mutaties juist, volledig en tijdig heeft plaatsgevonden.

VERKLARING OVER DE IN HET JAARVERSLAG OPGENOMEN ANDERE INFORMATIE

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de overige gegevens

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het verslag van het bestuur en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

BESCHRIJVING VAN VERANTWOORDELIJKHEDEN MET BETREKKING TOT DE JAARREKENING

VERANTWOORDELIJKHEDEN VAN HET BESTUUR MET BETREKKING TOT DE JAARREKENING

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW). In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of het pensioenfonds in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemde verslaggevingsstelsels moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om het pensioenfonds te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

ONZE VERANTWOORDELIJKHEDEN VOOR DE CONTROLE VAN DE JAARREKENING

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;

- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van het pensioenfonds;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat het pensioenfonds haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan het bestuur dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met het bestuur over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Rotterdam, 17 juni 2020

MAZARS ACCOUNTANTS N.V.

Origineel getekend door: drs. C.A. Harteveld RA

11 Bijlagen

11.1 Deelnemersbestand

	Stand ultimo 2018	Bij	Af	Stand ultimo 2019
Actieven	21.907	4.059	3.200	22.766
Slapers	32.628	2.898	2.650	32.876
Pensioengerechtigden	3.763	490	125	4.128
Waarvan:				
(tijdelijk) Ouderdompensioen	2.674	337	78	2.933
Arbeidsongeschiktheidspensioen	-	-	-	-
Partnerpensioen	963	129	19	1.073
Wezenpensioen	126	24	28	122
Totaal	58.298	7.447	5.975	59.770

11.2 Begrippenlijst

Abtn

Actuariële en bedrijfstechnische nota, hierin wordt de organisatorische en integrale financiële opzet van het pensioenfonds en de actuariële grondslagen waarop deze berust, gemotiveerd omschreven.

Actuariële grondslagen

De berekeningsgrondslagen waarop de premie en het liquidatievermogen van het pensioenfonds zijn gebaseerd: onder meer de rekenrente, overlevingskansen, arbeidsongeschiktheidskansen, loongroeivoet en kosten.

AFM

Autoriteit Financiële Markten.

Allocatie

Verdeling belegd vermogen voor diverse beleggingscategorieën.

ALM

Afkorting van Asset Liability Management, het is een hulpmiddel voor het pensioenfonds om de beleggingsmix zo optimaal mogelijk af te stemmen op de verplichtingen van het pensioenfonds.

Beleggingsmix

De verdeling van beleggingen over verschillende beleggingscategorieën, bijvoorbeeld: aandelen, onroerend goed en vastrentende waarden mogelijk met een nadere onderverdeling naar subcategorieën.

Beleggingsbeleid

Een pensioenfonds is verplicht om op prudente wijze in het belang van alle betrokkenen te beleggen. Het beleggingsbeleid van een pensioenfonds zoekt een balans tussen enerzijds het uitsluiten van beleggingsrisico's en anderzijds het behalen van een zo hoog mogelijk rendement. Bovendien moet de afstemming van beleggingen op de verplichtingen juist zijn: het pensioenfonds moet op het juiste moment aan haar verplichtingen kunnen voldoen. Om optimaal aan deze uitgangspunten te voldoen is een juiste samenstelling van de beleggingsmix noodzakelijk, die met behulp van een ALM-studie kan worden vastgesteld. In het Beleggingsbeleid wordt omschreven op welke manier het pensioenfonds hieraan invulling geeft.

Beleggingsfondsen

Een beleggingsfonds is een collectieve belegging in diverse effecten, afhankelijk van de doelstelling van het pensioenfonds. Het opgebouwde kapitaal wordt beheerd door specialisten. Dit gebeurt op basis van een overeengekomen beleggingsbeleid.

Beleidsdekkingsgraad

De beleidsdekkingsgraad van een pensioenfonds is de gemiddelde dekkingsgraad van de 12 maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling.

Benchmark (index)

Vergelijkingsmaatstaf. Vooraf vastgestelde, objectieve maatstaf voor de prestatie van een beleggingsportefeuille of beleggingsfonds.

Contante waarde aanspraken/verplichtingen

Het bedrag dat op een bepaald moment nodig is om in de toekomst de betalingen van de toegezegde uitkering te kunnen doen. Hierbij is rekening gehouden met renteontwikkeling en de actuariële grondslagen.

Corporate Governance

Corporate governance is een term voor de wijze waarop ondernemingen worden bestuurd en de wijze waarop toezicht wordt gehouden op dat bestuur. Voor pensioenfondsen geldt de Code pensioenfondsen. Deze is opgesteld door de Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid, die hiermee normen formuleren voor "goed pensioenfondsbestuur". De Code staat niet op zichzelf, maar maakt deel uit van het volledige stelsel van bestaande wet- en regelgeving.

Custodian

Custodian is de financiële instelling die de effecten bewaart en administreert.

(Actuele) Dekkingsgraad

De verhouding op een bepaald moment tussen enerzijds de waarde van de beleggingen en anderzijds de contante waarde van de pensioenverplichtingen.

Dekkingstekort

Situatie dat de aanwezige middelen van het pensioenfonds niet langer toereikend zijn om de voorzienig pensioenverplichtingen en het minimaal vereist eigen vermogen te dekken. Hiervan is sprake zodra de beleidsdekkingsgraad onder de dekkingsgraad behorende bij het minimaal vereist vermogen uitkomt.

Derivaten

Afgeleide financiële instrumenten, dat wil zeggen financiële contracten, waarvan de waarde wordt afgeleid van een onderliggende waarde (bijvoorbeeld een aandeel), een referentieprijs of een index (bijvoorbeeld de AEX-index). De hoofdvormen van derivaten zijn opties, termijncontracten en forward contracten.

DNB

De Nederlandsche Bank.

Doorsneepremie

Voor alle deelnemers aan een pensioenregeling is deze premie een gelijk percentage van de pensioengrondslagsom. Bij de berekening van dit percentage wordt het totaal van individueel berekende pensioenlasten van de deelnemers uitgedrukt als een percentage van de som van alle pensioengrondslagen.

Duration

Maatstaf voor rentegevoeligheid van obligaties. Hoe langer de resterende looptijd, des te sterker obligatiekoersen reageren op een renteverandering en hoe hoger de duration.

Franchise

Het deel van het salaris waarover geen pensioenopbouw plaatsvindt.

FTK

Financieel toetsingskader, hoofdstuk 6 van de Pensioenwet, geldend vanaf 1 januari 2015.

Grondstoffen

Beleggen in grondstoffen is het direct investeren in grondstoffen of indirect via bijvoorbeeld termijncontracten, waarbij de waarde is gebaseerd op grondstoffen. Verhandelde termijncontracten zijn onder andere energie, metalen en landbouwproducten.

Haalbaarheidstoets

Dit is een toets waarmee het pensioenfonds laat zien in hoeverre naar verwachting de ambities worden waargemaakt. Het pensioenfonds voert deze toets jaarlijks uit danwel bij een wijziging van de regeling.

High Yield (obligaties)

Hoogrenderende obligaties, uitgegeven door ondernemingen met een lagere kredietwaardigheid.

Kostendekkende premie

De premie die nodig is om de onvoorwaardelijk en voorwaardelijke onderdelen van de pensioenovereenkomst in dat jaar en voor de langere termijn na te komen.

Liquide middelen

Alle geldmiddelen waarover een bedrijf op korte termijn kan beschikken.

Marktwaaarde

Waarde van een beleggingsobject als het op dit moment zou worden verkocht.

Monitoring

Monitoring is het continue proces van overzicht van de consequente en juiste werking van de controlemaatregelen. Deze monitoring kan door het pensioenfonds zelf gebeuren of uitbesteed worden aan een onafhankelijk orgaan (bijvoorbeeld audit). Monitoring maakt integraal deel uit van het controlesysteem van het pensioenfonds.

Normportefeuille

Dit is de fictieve beleggingsportefeuille die jaarlijks door het pensioenfonds wordt vastgesteld en waarmee de feitelijke beleggingsperformance wordt vergeleken.

Obligaties / staatsobligaties

Een schuldbewijs van een lening die door een overheidsinstelling, een onderneming of een instelling is aangegaan. Als een bedrijf geld nodig heeft kan het door het uitgeven van een obligatielening aan de benodigde financiering komen. De koper van de obligatie ontvangt van de uitgever een rentevergoeding.

Onroerend goed

Men kan direct en indirect beleggen in onroerend goed. Direct beleggen kan men door specifieke woningen of winkels aan te kopen. Indirect kan men investeren middels participaties in beleggingsfondsen aan te kopen die beleggen in onroerend goed.

Outperformance

Het verschil (positief of negatief) tussen het behaalde rendement en het rendement van de betrokken benchmark. Dit verschil geeft aan hoeveel waarde is toegevoegd door middel van beleggingsbeleid.

Overlevingstafel

De statistiek van de verwachte overlevingskansen per leeftijd en geslacht van een groep personen in Nederland.

Passief beleggen

Beleggen met als doelstelling het halen van een vergelijkbaar rendement als de relevante index. Hierbij worden geen eigen actieve keuzes voor beleggingstitels gemaakt. Doelstelling is tevens de transactiekosten zo laag mogelijk te houden.

Pensioenfederatie

Koepelorganisatie die als doel heeft de gemeenschappelijke belangen van de bij haar aangesloten pensioenfondsen te behartigen.

Pensioengrondslag

Het gedeelte van het loon dat de grondslag vormt voor de pensioenopbouw en premiebetaling.

Pensioenovereenkomst

Hetgeen tussen cao-partijen is overeengekomen met betrekking tot pensioen zoals kan blijken uit bijvoorbeeld een cao, een protocol of het pensioenreglement inzake de verplichte deelneming in het pensioenfonds.

Pensioenreglement

Het pensioenreglement is een samenstel van regels, waarin de pensioenregeling is beschreven. Het bevat de rechten en verplichtingen van het pensioenfonds, de deelnemers, de gewezen deelnemers en de pensioengerechtigden.

Pensioensalaris

De elementen in het loon die meetellen bij het bepalen van de op te bouwen aanspraken.

Pensioenvermogen

Het totale vermogen van het pensioenfonds.

Pensioenwet

De wettelijke regels betreffende pensioenen; voor het laatst bijgesteld per 1 januari 2015.

Pensioen 1-2-3

Pensioen 1-2-3 biedt de deelnemer gelaagde informatie over zijn pensioenregeling. Pensioen 1-2-3 is bestemd voor nieuwe en bestaande deelnemers. De deelnemer bepaalt zelf hoe gedetailleerd hij de informatie tot zich neemt: op hoofdlijnen (laag 1), met toelichting op de hoofdlijnen (laag 2) of gedetailleerd (laag 3).

- Laag 1: De pensioenregeling 'in 5 minuten'. In deze eerste laag worden alle belangrijke onderdelen genoemd.
- Laag 2: De pensioenregeling 'in 30 minuten'. Deze tweede laag gaat dieper in op alle informatie uit laag 1.
- Laag 3: De pensioenregeling 'in detail'. Deze derde laag bevat documenten, zoals het pensioenreglement, het jaarverslag en de statuten.

De gelaagde opzet van Pensioen 1-2-3 komt het best tot zijn recht in digitale vorm.

Performance

De performance van (een deel van) het vermogen is het totale rendement op marktwaarde. Deze performance wordt normaliter vergeleken met de performance van de benchmark(index). Door middel van een zogenoemde performance attributie-analyse wordt het verschil tussen deze beiden op een kwantitatieve wijze verklaard.

Rating

De rating van een belegging of een onderneming geeft het kredietrisico of debiteurenrisico van deze belegging of onderneming weer. De ratings worden vastgesteld door gespecialiseerde bureaus en kennen verschillende indelingen.

Rekenrente

Het rendementspercentage dat wordt verondersteld dat het belegde vermogen in de toekomst opbrengt.

Renterisico

Het risico dat het pensioenfonds loopt door een verschil in de rentegevoeligheid (duration) van de beleggingen en de rentegevoeligheid van de verplichtingen.

Reservetekort

Situatie dat de aanwezige middelen van het pensioenfonds niet langer toereikend zijn om de voorzienig pensioenverplichtingen en het vereist eigen vermogen te dekken. Hiervan is sprake zodra de beleidsdekkingsgraad onder de dekkingsgraad behorende bij het vereist vermogen uitkomt.

Securities Lending

Securities lending is het proces waarbij effecten worden uitgeleend tegen een vergoeding. Daarbij is onderpand van toepassing om het tegenpartijrisico te mitigeren.

Solvabiliteit

Het benodigde vermogen van het pensioenfonds om op langere termijn aan haar verplichtingen te kunnen voldoen.

Solvabiliteitsopslag

Is de opslag voor de opbouw en instandhouding van de vereiste solvabiliteit.

Sterftegrondslag

Berekeningsmethode gebaseerd op een statisch overzicht van sterftekansen per leeftijd van een bepaalde groep personen.

Strategische beleggingsmix

De lange termijn verdeling van het belegd vermogen over de verschillende beleggingscategorieën (aandelen, vastrentende waarden, onroerend goed). Deze verdeling wordt gebaseerd op een ALM-studie.

Swap

Een derivaat waarbij een partij een bepaalde kasstroom of risico wisselt tegen dat van een andere partij. Het pensioenfonds maakt gebruik van renteswaps waarbij korte en lange rentes worden uitgewisseld.

Toekomstbestendige toeslagverlening

Van toekomstbestendige toeslagverlening is sprake indien redelijkerwijs mag worden verondersteld dat deze toeslag ook in de daaropvolgende jaren kan worden verleend.

Toeslag

Verhoging van een pensioen of van een aanspraak op pensioen, die op voorwaarden wordt verleend.

Toeslagambitie

Hoogte van de toeslag die op de lange termijn wordt nagestreefd.

Uitvoeringsreglement

De overeenkomst over de uitvoering van de pensioenovereenkomst tussen het pensioenfonds en de aangesloten werkgevers.

Vastrentende waarden

Verzamelnaam voor beleggingen waarop in beginsel een vaste rentevergoeding en een vaste looptijd geldt. Voorbeelden van vastrentende waarden zijn obligaties, onderhandse leningen en hypotheekleningen.

Vermogensbeheerder

Een professionele beheerder van vermogens voor organisaties (zoals pensioenfondsen, verzekeringsmaatschappijen enzovoorts) en/of vermogende particulieren. Vermogensbeheerders zijn vaak onderdeel van een bank, dan wel financiële instelling, maar kunnen ook een onafhankelijke organisatie zijn. In Nederland kunnen vermogensbeheerders zich onder bepaalde voorwaarden laten registreren bij Autoriteit Financiële Markten.

Vereist eigen vermogen

Het vereist eigen vermogen wordt zodanig vastgesteld dat het pensioenfonds met een wettelijke zekerheidsmaat van 97,5% voorkomt dat binnen een jaar over minder waarden / vermogen beschikt dan de hoogte van de technische voorzieningen.

Waardeoverdracht

Het naar een andere pensioenregeling overdragen van de waarde van een tot dat moment opgebouwde pensioenaanspraak, in het geval de deelnemer verandert van werkgever.

WIA

Wet Werk en Inkomen naar Arbeidsvermogen, in werking getreden per 1 januari 2006 als opvolger van de Wet op de Arbeidsongeschiktheid (WAO).

Z-score

Gestandaardiseerde jaarlijkse meting van de beleggingsresultaten van verplicht gestelde bedrijfstakpensioenfondsen. Gemeten wordt de mate waarin het werkelijke rendement van een pensioenfonds afwijkt van het rendement van de door het bestuur vastgestelde normportefeuille.